

ISSN 2697-3979 (Online)

JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

VOL. 15 NO. 1 JANUARY - JUNE 2024

PSU
FACULTY OF
ISLAMIC
SCIENCES

วารสารอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2567

ISSN 2697-3979 (Online)

วัตถุประสงค์การจัดพิมพ์

เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์ ข้าราชการ และนักวิชาการทั่วไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวิทยาการ ในสาขาอิสลามศึกษา กฎหมายอิสลาม เศรษฐศาสตร์อิสลาม และตะวันออกกลางศึกษา

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์ อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร เอกสารการประชุม หรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณารอตีพิมพ์ในวารสารอื่น เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง (Peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

นโยบายการจัดพิมพ์

วารสารวิชาการรายปี (2 ฉบับต่อปี)

❁ ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

❁ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ผู้จัดพิมพ์

คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เผยแพร่

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JOIS>

ที่อยู่ติดต่อ

นายบาดีรี ดอคอ

กองบรรณาธิการวารสารอิสลามศึกษาฯ คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

โทรศัพท์: 073-313928-50 ต่อ 2206 โทรสาร: 073-348726

อีเมล: jois.fais@gmail.com

บทความทุกเรื่องจะผ่านการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อความและบทความในวารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นแนวคิดของผู้เขียน มิใช่เป็นความคิดเห็นของ คณะผู้จัดทำและมีใช้ความรับผิดชอบของคณะวิทยาการอิสลาม กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้มีการอ้างอิงแสดงที่มาอย่างชัดเจน

สำนักงานกองบรรณาธิการ อาคารวิทยอิสลามนานาชาติ คณะวิทยาการอิสลาม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัทชัย เอื้ออนันตสันต์	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา	อธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ศาสตราจารย์ ดร.อิหมรอน มะลูลีม	ศาสตราจารย์เกษียณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.จริญ มะลูลีม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.กนก วงษ์ตระหง่าน	กรรมการสภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุหัมหมัดรอฟลี แวหะมะ

รองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย
รองศาสตราจารย์ ดร.อีสมะแอ กาเต๊ะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอญิง สือแต

กองบรรณาธิการฝ่ายวิชาการ

Prof. Dr. Elraih Hamed Elnil Ahmad Ellaith
Prof. Dr. Mohammad Nasran Mohamad
Prof. Dr. Datuk Zulkifli Yakub
Dato' Prof. Dr. Adnan Mohamed Yusoff
Prof. Dr. Mohd Fauzi bin Hamat
Prof. Dr. Supiana, M.Ag
Assoc. Prof. Dr. Siti Sara Binti Haji Ahmad
ศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัดซาก็ เจ๊ะหะ
ศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต

ศาสตราจารย์ ดร.ชากรียา หะมะ
รองศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง
รองศาสตราจารย์ ดร.อะหมัดสุกรี มั่นยุหนุ
รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การ์รีนา
รองศาสตราจารย์ ดร.อานิส พัฒนปรีชาวงศ์
รองศาสตราจารย์พิเชษฐ กาลามเกษตร
รองศาสตราจารย์เจ๊ะเหล๊ะ แยกพงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัสมัน เตออาลี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิช นัยผอม

บรรณาธิการจัดการ

นายบาดีอรี ดอคอ

กองบรรณาธิการฝ่ายจัดการ

ดร.มนุศักดิ์ โต๊ะเถื่อน

นายมรรวัต เจะและ

นายอัมมิง เซะ

Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University.

Vol. 15 No. 1 January – June 2024

ISSN 2697-3979 (Online)

Objective

To promote and encourage the exchange of knowledge in the field of Islamic Studies, Muslim Studies, Islamic Law, Islamic Economics, and the Middle East Studies among national scholars and worldwide.

Published academic works may be in the following formats: research articles, academic articles, review articles, and book reviews. Manuscripts which submitted for publication must be under the condition that they must not be published in a journal, Proceeding, or any publication before (except research reports and dissertations) and are not pending publication in other journals. Published articles are subject to an initial review by the editorial board to determine the journal's aims and scope. Then at least 3 qualified reviewers are solicited to evaluate a manuscript before publishing by evaluating a Double-Blinded review.

Journal Publish Issue

Biannual journal (2 issues per year)

✿ 1st Issue (January - June)

✿ 2nd Issue (July - December)

Publisher

Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus.

Place of publication

Online edition: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JOIS>

Contact

Mr. Baderee Dorkhor, Journal Managing Editorial Board

Faculty of Islamic Science, Prince of Songkla University Pattani Campus. Rusamilae
Subdistrict, Charoen Pradit Road, Mueang District, Pattani Province 94000

Telephone: 073-313928-50 ext. 2206 **Fax:** 073-348726

Email: jois.fais@gmail.com

Every article will be reviewed for academic validity by at least 3 qualified reviewers. All the texts and articles in the Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University are the author's idea. It's not the opinion of the organizing committee and not the responsibility of the Faculty of Islamic Sciences. The journal editorial board does not reserve the right to copy but should have a clear attribution reference from journals.

Editorial Office

International Islamic Science Building, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Consulting Editors

Asst Prof Dr. Attachai Ueranantasun	Vice – President of Pattani campus, Prince of Songkla University
Assoc. Prof. Dr. Ismail Lutfi Japakiya	Rector of Fatoni University
Prof. Dr. Imron Maluleem	Emeritus Professor Kasetsart University
Prof. Dr. Jaran Maluleem	Thammasat University
Prof. Dr. Kanok Wongtrangan	Member of the University Council, Prince of Songkla University

Editor-in-Chief

Asst. Prof. Dr. Muhammad Roflee Waehama

Associate Editor

Asst. Prof. Dr. Abdulroning Suetair
Asst. Prof. Dr. Ali Samoh
Asst. Prof. Dr. Sarfee Ardam

Academic Editorial Board

Prof. Dr. Elraih Hamed Elnil Ahmad Ellaith	Umm Al-Qura University, Saudi Arabia
Prof. Dr. Mohammad Nasran Mohamad	National University of Malaysia
Prof. Dr. Datuk Zulkifli Yakub	University of Malaya
Dato' Prof. Dr. Adnan Mohamed Yusoff	Islamic Sciences of Malaysia
Prof. Dr. Mohd Fauzi bin Hamat	University of Malaya
Prof. Dr. Supiana, M.Ag	UIN Syarif Hidayatullah Jakarta
Assoc. Prof. Dr. Siti Sara Binti Haji Ahmad	University Islam Sultan Sharif Ali

Prof. Dr. Muhammadzakee Cheha
Prof. Dr. Ibrahim Narongraksakhet
Prof. Dr. Zakariya Hama
Assoc. Prof. Dr. Niloh Wae-u-seng
Assoc. Pro. Dr. Shukree Manyunu
Assoc. Prof. Dr. Abdullah Karina
Assoc. Prof Dr. Anis Pattanaprichawong
Assoc Pichet Kalamakasait
Assoc. Prof. Cheloh Khaekphong
Asst. Prof. Dr. Asman Taeali
Asst. Prof. Dr. Tawat Noipom
Asst. Prof. Dr. Muhammadafeefee Assalihee

Fatoni University
Prince of Songkla University
Prince off Songkla University
Prince of Songkla University
Fatoni University
Muslim scholar
Prince of Naratiwas University
Mahidol University
Princess of Narathiwas University
Prince of Songkla University
Prince of Songkla University
Prince of Songkla University

Managing Editor

Mr. Baderee Dorkhor

Managing Editorial Board

Dr. Manoosak Touthern
Mr. Marwan Jehlaeh
Mr. Asming Seh

สารบัญ

บทความวิจัยและบทความวิชาการ	หน้า
ความสัมพันธ์ของมัสยิดกับอัตลักษณ์มุสลิมในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาภาษาและวัฒนธรรม	1-14
ดุษฎีวิทย์ นาคนาวา และ ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์	
รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาลัทธิฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานใน จังหวัดปัตตานี	15-30
อาแว แม่ฮูมา และ ซุลกอร์นัยน์ เบ็ญญา และ มุฮัมหมัดอาหมีน คอยา	
ความเชื่อต่างวัฒนธรรมที่มีในวิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิมในอำเภอ เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี	31-47
รอมฎัน หะสาเมาะ และ อิสมาแอ กาเต๊ะ	
การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	48-63
ซูฟเฟียน กาแต และ มุฮัมหมัด เนสะและ	
สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็ก กำพร้า	64-82
สาปีน๊ะ เปาะโซะ และ อับดุลรอญิง ลือแต	
การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญโดยใช้เทคนิค SQ3R รายวิชา อัลหะ ดีษ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางชั้นปีที่ 2	83-99
มุฮัมหมัดยูโซ๊ะ ชง และ มุหัมมัดสุหมี เฮงยามา	
ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผล ต่อพฤติกรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	100-116
อิลีย๊ะ เจะและ และ มุหัมมัดตอลาล แกมะ	
การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนรายวิชาอัลฟิฏฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลามโดยใช้บทบาทสมมติ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3	117-125
ซมรี ดอละาะ และ อิสมาแอ สนิ และ อับดุลรอแม สุหลง	
دراسة في ضوء مآلات : الرهن المعاصر لدى مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار الشريعة	126-142
باديني باسيرو، إسماعيل سليمان ساموه	

ความสัมพันธ์ของมัสยิดกับอัตลักษณ์มุสลิมในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาภาษาและวัฒนธรรม

Received: February 7, 2024, Revised: May 7, 2024, Accepted: June 6, 2024

ศุภวิทย์ นาคนาวา ¹

ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ ²

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ 1) บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในกรุงเทพมหานคร ผ่านการวิเคราะห์ชื่อมัสยิดในพื้นที่ ในแง่ของภาษาและวัฒนธรรม

วิธีการศึกษา บทความเชิงคุณภาพนี้ใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (content analysis) ตีความ (intrepettion) และการพรรณนา (description) ข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการศึกษา มัสยิดในกรุงเทพมหานครผูกพันและสะท้อนอัตลักษณ์ของมุสลิมในพื้นที่ ผ่านการเชื่อมโยงเข้ากับบริบทหลายระดับทั้งในระดับปัจเจก ระดับพื้นที่ ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับโลกอาหรับ และระดับโลกอิสลาม ระดับเหล่านี้แสดงออกในกลวิธีการตั้งชื่อและภูมินาม ในแง่ภาษา เมื่อศึกษาจากกลวิธีการตั้งชื่อมัสยิดแล้ว พบระดับและขอบเขตที่เหลื่อมซ้อนไม่เท่ากันภายในชื่อมัสยิดเอง จนนำมาสู่ข้อสังเกตเกี่ยวกับโมโนทัศน์ ‘มัสยิดและมุสลิม’ ภายใต้บริบทกรุงเทพมหานคร

การนำผลวิจัยไปใช้ เป็นองค์ความรู้ทางมุสลิมศึกษา และสามารถต่อยอดในการศึกษาเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องต่อไป

คำสำคัญ: มัสยิด, อัตลักษณ์มุสลิม, กรุงเทพมหานคร

¹ ปร.ด. (ภาษาศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาภาษาอาหรับ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² ปริญญาโท (ภาษามลายู) อาจารย์ สาขาภาษามลายู ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง Email: prasert.y@ru.ac.th

The Relationship between Mosques and Muslims' Identities in Bangkok: A Case Study of Language and Culture

Received: February 7, 2024, Revised: May 7, 2024, Accepted: June 6, 2024

Dulyawit Naknawa ¹

Prasert Yenprasit ²

Abstract

Objectives: The article aims to study and analyze the relationship between mosques and Muslims' identities in Bangkok, as language and culture.

Methodology: This qualitative article adopts content analysis, interpretation, and description to analyze the empirical data.

Research findings: The mosques in Bangkok relate to and reflect Muslims' identities in their cultural areas through various levels of integration. These integrations are shown in naming strategies and toponyms. From a linguistic perspective, there are inequitable layers and boundaries within the mosques' names. Hence, it enabled us to observe the concept of mosques and Muslims within the Bangkok context.

Contribution: The research contributes to a body of knowledge in Muslim studies and can be further extended to cultural studies in the related field.

Keywords: Mosque, Muslims, identities, Bangkok

¹ Ph.D (Linguistics), Assistant Professor, Arabic Language section, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University.

² M.A (Malay Language), Lecturer, Melayu Language section, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, Email: prasert.y@rumail.ru.ac.th

บทนำ

มัสยิดเป็นศาสนสถานในศาสนาอิสลาม มีรากคำ (الأصل) มาจากพยัญชนะ (الحروف) ภาษาอาหรับ 3 ตัวคือ ‘س’ [s] ‘ج’ [dʒ] และ ‘د’ [d] แสดงความหมาย ‘กัมกราบหรือสักการะ’ ร่วมกับโครงคำ (الوزن) คือ ‘مفعّل’ [MaC¹C²aC³] ที่แสดงความหมาย ‘สถานที่’ ทั้งรากคำและโครงคำของคำว่า ‘มัสยิด’ จึงหมายถึง สถานที่กัมกราบและสักการะพระผู้เป็นเจ้าของชาวมุสลิม ในทางสังคมมัสยิดยังเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนมุสลิมทั้งในแง่ศาสนาและวัฒนธรรม

มัสยิดในกรุงเทพมหานครตามข้อมูลคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานครมีจำนวน 183 แห่ง แบ่งเป็น 172 มัสยิดที่จดทะเบียน และอีก 11 มัสยิดที่ไม่ได้จดทะเบียนตามเขตกำกับดูแลของคณะกรรมการอิสลามกรุงเทพมหานครทั้ง 6 เขต (Charoenrad, 2021) มัสยิดเหล่านี้เป็นเสมือนหมุดหมาย ระบุเขตทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานกับ ‘ย่าน’ ที่อยู่อาศัยของผู้คน และเป็นหน่วยวัฒนธรรมหน่วยหนึ่งของสังคมไทยในกรุงเทพมหานคร (Boonpanyarote & Naknawa, 2023)

มัสยิดในกรุงเทพมหานครเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่สามารถใช้ศึกษาเพื่อสะท้อนการปรับตัวของชุมชนมุสลิมภายใต้บริบทเมืองหลวงของประเทศไทย (Yusuf, 1999) ซึ่งเป็นกลุ่มมุสลิมที่ปรับตัวเข้าหาความเป็นไทยได้ก่อนมุสลิมพื้นที่อื่น (Boonlue, 2016; Bintorleb, 2021) อีกทั้ง ‘ชื่อเรียก’ ยังสามารถสะท้อนอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตัวเองรวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับบริบทรอบข้างได้ (Samaun, 2018)

บทความชิ้นนี้ได้ศึกษากลวิธีการตั้งชื่อและชื่อเรียกมัสยิด โดยพิจารณาว่าชื่อเรียกหรือการตั้งชื่อ (naming) เป็นการศึกษาความคาบเกี่ยวระหว่างภาษา ความคิด วัฒนธรรม อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ผู้คนและสิ่งที่ถูกเรียกหรือตั้งชื่อโดยสามารถแบ่งแนวทางการศึกษาได้ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) การศึกษาเชิงประวัติและที่มาของชื่อเรียก 2) การศึกษาเชิงอรรถศาสตร์ปริชาน และ 3) การศึกษาเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หากเป็นการศึกษาชื่อเรียกเชิงประวัติและที่มา จะนำเสนอเกร็ดความรู้และที่มาของชื่อเรียก ผ่านการพรรณนาชุดข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อที่น่าสนใจ เช่น งานของ Honghengseng ที่ศึกษาประวัติความเป็นมาของการเรียกชื่อสืบบทไทยโบราณ ทั้งกรณีศึกษาหมู่สี่เขียว (2018) กรณีศึกษาหมู่สี่แดง (2020) และกรณีศึกษาหมู่สีดำและเทา (2021) งานในกลุ่มนี้สามารถสะท้อนวัฒนธรรมได้ผ่านข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยเน้นตัวข้อมูลเป็นหลัก

ในส่วนของการศึกษาเชิงอรรถศาสตร์ปริชาน จะนำเสนอส่วนประกอบชื่อเรียกดังกล่าวโดยแยกออกเป็นหน่วยย่อย ๆ เช่น งานของ Angsuviya (2014) ที่ศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างคำเรียกชื่ออาหารภาษาไทยท้องถิ่นภาคใต้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยโครงสร้างชื่อเรียกที่อาจเป็นประเภทของอาหาร + วิธีการประกอบอาหาร + รสชาติของอาหาร หรือ ประเภทของอาหาร + รสชาติของอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เป็นต้น หรืองานของ Settanyakan (2022) ที่ศึกษาคำเรียกชื่อกระบองเพชรในภาษาไทย โดยนำเสนอทั้งส่วนประกอบของชื่อ ร่วมกับกลวิธีการตั้งชื่อ และความหมายเชิงมนทัศน์ งานในกลุ่มนี้ยังสามารถนำเสนอในรูปของลำดับขั้นตามหมวด เช่นงานของ Qiongfeng Cai et al.

(2022) ที่นำเสนอการจำแนกคำเรียกชื่อโรคในภาษาไทยและภาษาจีน ผ่านลำดับและหมวดหมู่ ตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ผ่านการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (folk taxonomy) ซึ่งทำให้เห็นลำดับชั้นของชื่อเรียกโรคในภาพรวมอย่างเป็นระบบ

และสุดท้าย แนวการศึกษาเชิงวัฒนธรรม งานในกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด อาจเกี่ยวข้องกับความหมายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และประเด็นปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น การออกเสียง ที่มา เป็นต้น โดยพบตัวอย่างงานของ Phothongkham (1998) ที่ศึกษาการตั้งชื่อของชาวกะเหรี่ยงโปดำบลสวนฝั่ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และงานของ Witthayaphirom (2011) การตั้งชื่อกับชาติพันธุ์ละเวือะ บ้านป่าแป๋ อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน งานในกลุ่มนี้ ยังพบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมุสลิม เช่น งานของ Samaun (2018) ที่ศึกษาค่านิยมและความหมายในการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในอำเภอเมือง และงานของ Charoenrad (2021) ที่วิเคราะห์ชื่อมัสยิดในกรุงเทพมหานครผ่านแง่มุมทางภาษาและการสื่อสารทางวัฒนธรรม

บทความนี้ จัดอยู่ในกลุ่มที่ 3 โดยผู้เขียนได้ปรับการนำเสนอโดยวิเคราะห์โครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ของชื่อเรียกมัสยิด เพื่อแสดงระดับชั้นทางภาษา ร่วมกับการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม โดยแปลความหมายที่แฝงอยู่ในชื่อมัสยิดเพื่อนำเสนอแนะทางภาษาและวัฒนธรรม โดยพิจารณาว่าสัญลักษณ์ทางศาสนาเสมือนเช่นวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง (Aiemueayut, 2014)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในกรุงเทพมหานคร ผ่านการวิเคราะห์ชื่อมัสยิดในพื้นที่ ในแง่ของภาษาและวัฒนธรรม

เนื้อหาในบทความ

บทความชิ้นนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็นได้แก่ 1) ระดับ (layers) และขอบเขต (boundaries) ภายในชื่อเรียกมัสยิด 2) ‘มัสยิด’ ของชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร 3) ภาพสะท้อนอัตลักษณ์มุสลิมกรุงเทพฯผ่านชื่อมัสยิด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ระดับ (layers) และขอบเขต (boundaries) ภายในชื่อเรียกมัสยิด

หากพิจารณาชื่อมัสยิดตามหลักวากยสัมพันธ์อาหรับ ชื่อมัสยิดทั้งหมดมีลักษณะเป็นคำนามหรือนามวลี ส่วนใหญ่ประกอบด้วยคำนาม 1-2 คำ โดยในกรณีที่ชื่อมัสยิดมี 1 คำ ส่วนใหญ่จะขึ้นต้นด้วยหน่วยคำอัล (إلى) แสดงความเจาะจง เช่น ชื่อมัสยิด ‘อัลลาม’ (السلام) มีความหมายว่า ‘ความสันติ’ หรือมัสยิด ‘อัลยุซรอ’ (اليسرى) มีความหมายว่า ‘ความง่ายดาย’ หากชื่อมัสยิดประกอบด้วยคำนาม 2 คำ จะเชื่อมต่อกันผ่านการสนธิคำ (الإضافة) เช่น ชื่อมัสยิด ดาร์อัลอะมาน (دار الأمان) มีความหมายว่า ‘บ้านแห่งความปลอดภัย’ หรือมัสยิด ‘กะมาลุลอิมาน’ (كمال الإيمان) มีความหมายว่า ‘ความสมบูรณ์แห่งการศรัทธา (การศรัทธาที่

สมบูรณ์) มีมัสยิดส่วนน้อยที่ประกอบด้วยคำนาม 3 คำ เช่น มัสยิด ‘ดาร์อุลกุรอานิลกะรีม’ (دار القرآن الكريم) มีความหมายว่า ‘บ้านของ อัลกุรอานที่ทรงเกียรติ’

การสนธิคำตามหลักวากยสัมพันธ์อาหรับโดยพื้นฐานแล้ว ประกอบด้วยคำสนธิ (المضاف) และคำถูกสนธิ (المضاف إليه) ทั้งนี้ คำสนธิจะไม่มี หน่วยคำ อัล (أل) แสดงความเจาะจง และเช่นเดียวกัน ไม่ปรากฏหน่วยคำ -n ในรูปสระซ้อน (التنوين) ที่แสดงความไม่เจาะจง เพราะคำดังกล่าวเจาะจงความหมายแล้วด้วยการสนธิ ในขณะเดียวกัน คำถูกสนธิจะแสดงสัมพันธการก (حالة الجر/الحفص) ด้วยเสียงสระ -i (الكسرة) ในกรณีที่เป็นคำนามเอกพจน์ แสดงหน่วยคำ -ayni (ين) ในกรณีที่เป็นคำทวิพจน์ และแสดงหน่วยคำ -iyina (ين) ในกรณีที่เป็นคำพหูพจน์

ชื่อมัสยิดในกรุงเทพมหานครพบการสนธิ 2 ลักษณะ คือ 1) คำว่า ‘มัสยิด’ (مسجد) เป็นส่วนหนึ่งของชื่อมัสยิด โดยสังเกตได้จากชื่อมัสยิดคำแรกที่แสดงสัมพันธการก (حالة الجر) ดังตัวอย่างในตารางที่ 1 ในทางตรงกันข้าม พบลักษณะที่ 2) โดยคำว่า ‘มัสยิด’ (مسجد) ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชื่อมัสยิด โดยสังเกตได้จากชื่อมัสยิดคำแรกที่แสดงประธานการก ดังตัวอย่างในตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ตัวอย่างชื่อมัสยิดที่สนธิกับคำว่า ‘มัสยิด’

ชื่อมัสยิด	การก	พยางค์แสดงการก	ความหมาย
เราอุ่อตลันนะฮ์ (رَوْضَةُ الْجَنَّةِ)	สัมพันธการก	ติ (تِ)	สวนแห่งสวรรค์
ดาร์อิสลาม (دَارِ السَّلَامِ)	สัมพันธการก	รี (رِ)	บ้านแห่งสันติ
อันซอริซซุนนะฮ์ (أَنْصَارِ السُّنَّةِ)	สัมพันธการก	รี (رِ)	ผู้ช่วยเหลือแบบฉบับ ศาสนาซุนต

ตารางที่ 2 ตัวอย่างชื่อมัสยิดที่ไม่ได้สนธิกับคำว่า ‘มัสยิด’

ชื่อมัสยิด	การก	พยางค์แสดงการก	ความหมาย
ลิวาอุลอิสลาม (لِوَاءُ الْإِسْلَامِ)	ประธานการก	อุ (ة)	ธงแห่งอิสลาม
ซุลกูลุมุดดาเกิน (سُلُوكُ الْمُتَّقِينَ)	ประธานการก	กู (ة)	แนวทางของผู้ยำเกรง
อันวารุ้ลอบร็อร (أَنْوَارُ الْإِبْرَارِ)	ประธานการก	รุ (ة)	รัศมีของเหล่าคนดี

จากตัวอย่างชื่อมัสยิดทั้ง 183 แห่งในกรุงเทพมหานคร เราพบการสนธิระหว่างคำว่า ‘มัสยิด’ กับชื่อพยางค์แรกของมัสยิดเพียง 13 แห่ง ซึ่งคิดเป็นเพียงร้อยละ 7.1 ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 สัดส่วนการสนธิระหว่างคำว่า 'มัสยิด' กับชื่อมัสยิด

ในสัดส่วนดังกล่าว ผู้เขียนยังพบตัวอย่างชื่อมัสยิดที่แม้จะแสดงสัมพันธ์การก แต่เป็นชื่อที่สร้างจากคำ 1 คำ ซึ่งเป็นไปได้ที่การแสดงการกดังกล่าวจะเป็นรูปตายตัว (fixed form) มากกว่าเป็นเพราะการสนธิกับคำว่า 'มัสยิด' เช่น มัสยิดอัสซายิดีน (مَسْجِدُ السَّائِدِينَ) มัสยิดอัลคอลลีน (مَسْجِدُ الْخَالِدِينَ) เพราะมุสลิมไทยคุ้นเคยกับรูปกรรมการก-สัมพันธ์การกของคำนามพหูพจน์มากกว่า เช่น การตั้งชื่อบุคคลที่แม้จะเป็นเอกพจน์ แต่ใช้คำนามพหูพจน์ในกรรมการก-สัมพันธ์การก เช่น ชากิรีน (شَاكِيرِينَ) อาบิตีน (عَابِدِينَ) อารีฟีน (عَارِفِينَ) เป็นต้น

การที่คำว่า 'มัสยิด' ไม่ได้สนธิเข้ากับชื่อมัสยิด แสดงให้เห็นว่า 'มัสยิด' และชื่อมัสยิด เป็นหน่วยทางภาษาคนละระดับชั้น (layer) จึงส่งผลให้ขอบเขต (boundary) ของชื่อมัสยิดไม่ได้รวมคำว่า 'มัสยิด' เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งกับชื่อมัสยิดเอง ดังรูปที่ 2

มัสยิด [ชื่อมัสยิด]

[มัสยิด ชื่อมัสยิด]

รูปที่ 2 ระดับชั้น (layer) และขอบเขต (boundary) ชื่อมัสยิดทั้ง 2 แบบ

ข้อมูลจากรูปที่ 1 และ 2 แสดงให้เห็นว่า ชื่อมัสยิดส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร คำว่า 'มัสยิด' และชื่อมัสยิด ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน มีระดับชั้นและขอบเขตต่างกัน สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของมุสลิมในอดีตต่อ 'มัสยิด' ในสมัยที่ก่อตั้งมัสยิดหรือตั้งชื่อให้กับมัสยิด ซึ่งอาจจะแตกต่างกับโลกทัศน์มุสลิมในยุคปัจจุบัน อีกทั้งชื่อเรียกมัสยิดที่ปรากฏหน้าตัวมัสยิดเอง ดังรูปที่ 3 อาจไม่ตรงกับระดับชั้นและขอบเขตของ 'มัสยิด' ในมโนทัศน์มุสลิมกรุงเทพมหานครสมัยก่อน

รูปที่ 3 ป้ายชื่อมัสยิด ที่คำว่า ‘มัสยิด’ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชื่อมัสยิด

รูปที่ 3 แสดงระดับชั้นและขอบเขตระหว่าง ‘มัสยิด’ กับชื่อมัสยิด ทั้งนี้ ‘มัสยิด ชะหฺร่อตุลอิสลาม’ (مَسْجِدُ زَهْرَاءِ الْإِسْلَامِ) คำว่า ‘มัสยิด’ (مَسْجِدُ) ไม่มี อัล (ال) เพราะเป็นคำสนธิ (مُضَاف) กับ ‘ชะหฺร่อเราะห์’ (زَهْرَاءُ) อย่างไรก็ดี การสนธิดังกล่าวไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะจะทำให้เกิดสัมพันธการก และส่งผลให้ชื่อมัสยิด ‘ชะหฺร่อตุลอิสลาม’ (مَسْجِدُ زَهْرَاءِ الْإِسْلَامِ) กลายเป็น ‘ชะหฺร่อตุลอิสลาม’ (مَسْجِدُ زَهْرَاءِ الْإِسْلَامِ) ขอบเขตดังกล่าวไม่ปรากฏบนป้ายชื่อมัสยิดที่เขียนติดกัน ด้วยหมึกสีเดียวกัน บนวัสดุเดียวกัน และไม่ฝ่าฝืนไวยากรณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น แต่สิ่งที่เป็นขอบเขตห้ามการสนธิดังกล่าว คือชื่อเรียกมัสยิด ‘ชะหฺร่อตุลอิสลาม’ ที่ประธานการกถูกจดจำผ่านชื่อเรียกไปแล้ว ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ นัยยะทางภาษาดังกล่าวจึงมาสู่การตีความ (interpretation) เพื่ออธิบายนัยยะทางวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่

‘มัสยิด’ ของชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

มัสยิด’ มีตัวตนอยู่จริงภายในชุมชนมุสลิม ภายใต้สังคมไทยอย่างไม่มีข้อสงสัย ผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งตัวอาคารมัสยิด ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชุมชนมุสลิมที่สืบทอดต่อกันมา จนเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดี คำว่า ‘มัสยิด’ อาจไม่ใช่ชื่อที่ใช้สื่อความหมายทั่วไปทางสังคมในอดีต ทั้งภายในชุมชนมุสลิมและชุมชนภายนอก ด้วยข้อสังเกตต่อไปนี้

1. คำว่ามัสยิด ถูกแทนที่ด้วยคำอื่น เช่น คำว่า ‘สุเหร่า’ โดยมีหลักฐานปรากฏชัดในชื่อเรียกที่ยังคงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน ดังรูปที่ 4 ในทางตรงกันข้าม เป็นที่น่าสังเกตว่า ‘มัสยิด’ ไม่ได้ปรากฏจนกลายเป็นภูมินาม หรือชื่อเรียกสถานที่

รูปที่ 4 ชื่อ ‘สุเหร่า’ ที่ปรากฏในฐานะชื่อเรียก

รูปที่ 4 แสดงชื่อ ‘สุเหร่า’ ร่วมกับชื่อพื้นที่ โดยหมายถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับมัสยิดในชุมชนนั้น ๆ ตัวอย่างในลักษณะนี้ พบได้ทั่วไป เช่น โรงเรียนสุเหร่าทางควายตั้งอยู่ใกล้เคียงกับมัสยิดยามิอุลลิบาดะห์ โรงเรียนสุเหร่าศาลาลอยตั้งอยู่ใกล้เคียงกับมัสยิดอำมานาตุลอิสลาม หรือโรงเรียนสุเหร่าบ้านดอนตั้งอยู่ใกล้เคียงกับมัสยิดดารุลมุห์ซินีน ลักษณะเช่นนี้ สะท้อนว่าชื่อเรียกที่แพร่หลายทั้งในชุมชนจริง ๆ คือ สุเหร่า + ชื่อไม่เป็นทางการ (ภาษาไทย) มากกว่า มัสยิด + ชื่อทางการ (ภาษาอาหรับ)

2. บางครั้ง ‘มัสยิด’ มีชื่อเรียกอื่นที่เป็นภาษาไทย เช่น ‘กุฎี’ ดังกรณีของ กุฎีบางใหญ่ (มัสยิดต้นสน) กุฎีขาว (มัสยิดบางหลวง) กุฎีหลวง (กุฎีเจ้าเซ็น) เป็นต้น ดังรูปที่ 5

รูปที่ 5 ชื่อ ‘กุฎี’ ที่ปรากฏร่วมกับ ‘มัสยิด’

3. ชื่อมัสยิดที่เป็นภาษาอาหรับ เป็นชื่อทางการจดทะเบียน แต่ไม่แพร่หลายในการเรียก เช่น มัสยิด ‘อิลยฺซอรอ’ แต่นิยมเรียกในชื่อ ‘สุเหร่าหลอแหล’ หรือ มัสยิดดารุลมุญีร์ แต่นิยมเรียกในชื่อ ‘สุเหร่าบ้านม้าบน’ เป็นต้น

จากข้อสังเกตทั้ง 3 ประการ แสดงให้เห็นว่า ชื่อเรียกศาสนสถานในประเทศไทยมีความเป็นท้องถิ่นสูง โดยอาจเป็นชื่อสถานที่ ชื่อย่าน หรือชื่อผู้บริจาคที่ดินเพื่อก่อสร้าง ดังพบได้ในกรณีของ ‘วัด’ เช่น วัดตะกล้า วัดทุ่งลานนา วัดทองโน ชื่อเรียกเหล่านี้แพร่หลายในชุมชน จนเมื่อมีการก่อตั้งโรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง จึงเรียกชื่อโรงเรียนตามชื่อแพร่หลายในชุมชนนั้น เช่น โรงเรียนวัดตะกล้า โรงเรียนวัดทุ่งลานนา และโรงเรียนวัดทองโน เป็นต้น ดังนั้นในภาพรวม สังคมไทยพุทธ-ไทยมุสลิม ‘วัด’ จึงคู่กับ ‘สุเหร่า’ ไม่ใช่ ‘วัด’ กับ ‘มัสยิด’

เมื่อพิจารณาตัวอย่างรายชื่อมัสยิดในกรุงเทพมหานคร พบชื่อเรียกที่สะท้อนระดับที่ต่างกันในการเชื่อมโยงกับบริบทแวดล้อม ได้แก่ 1) ระดับปัจเจก เช่น มัสยิดบहारุน มาจากชื่อผู้ก่อตั้งและเป็นอิหม่ามคนแรก 2) ระดับพื้นที่ เช่น มัสยิดมหานาค ใช้ชื่อพื้นที่เป็นชื่อมัสยิด 3) ระดับประเทศ พบในการใช้มัสยิดเป็นภาษาไทย เช่น มัสยิดสวนพลู มัสยิดบ้านตึกดิน หรือกรณีการจดทะเบียนก่อตั้งเป็นมูลนิธิ ที่แสดงนัยยะการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย ซึ่งเป็นระเบียบกติการะดับประเทศ เช่น ‘มูลนิธิสันติชน’ (مُؤَسَّسَةُ إِسْلَامِيَّةٍ) มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางแห่งประเทศไทย (مَرْكَزُ الْإِسْلَامِي بِبَنِيَا) หรือมูลนิธิอนุสรณ์กอดิรีในกรณีของ ‘มัสยิดรีอียาตุลลอฮ์’ (مَسْجِدَ رِيعَاةِ الْقَادِرِي) มูลนิธิเหล่านี้ที่ทำหน้าที่สาธารณกุศลเคียงกับคู่กับมัสยิด แต่รู้จักในชื่อองค์กรทางกฎหมาย(มูลนิธิ) มากกว่า ‘มัสยิด’ 3) ระดับภูมิภาค ซึ่งปรากฏชื่อแสดงกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นตัวแทนโลกมุสลิมในระดับภูมิภาค เช่น โลกมุสลิมมลายู อย่างเช่น มัสยิดอินโดนีเซีย มัสยิดยะวา (ชวา) มัสยิดบาหยัน

หรือโลกมุสลิมเอเชียใต้ เช่น มัสยิดมิตรภาพไทย-ปากีสถาน 4) ระดับโลกอาหรับ โดยจำกัดอยู่ในชื่อเรียกมัสยิดอย่างเป็นทางการ และภาษาเขียนบนป้ายชื่อ และเป็นที่น่าสังเกตถึงคำว่า ‘ญามิอ์’ (جامع) ที่หมายถึง ‘ที่รวม’ โดยพบคำนี้ปรากฏในชื่อมัสยิดหลายชื่อ เช่น ญามิอุลค็อยร็อต (جامع الخيرات) ยามิอุลมุตะกิน (جامع المتقين) เพราะในภาษาอาหรับ คำว่า ‘ญามิอ์’ หมายถึงที่ให้ผู้คนรวมกันละหมาดวันศุกร์ ดังนั้น การใช้คำว่า ญามิอ์ ในชื่อมัสยิดอาจแสดงนัยยะดังกล่าว และสุดท้าย 5) ระดับโลกอิสลาม โดยไม่จำเป็นต้องแสดงความเป็นอาหรับ ดังกรณีของมัสยิดต้นสน และมัสยิดบางอุทิศที่มีตราจักรวรรดิออตโตมัน ดังรูปที่ 6 ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำโลกอิสลามชาวเติร์กในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1

รูปที่ 6 ตราจักรวรรดิออตโตมัน ที่มัสยิดต้นสน และมัสยิดบางอุทิศ

ที่มา : <https://readthecloud.co/ottoman-empire-coat-of-arms-tughra/> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566)

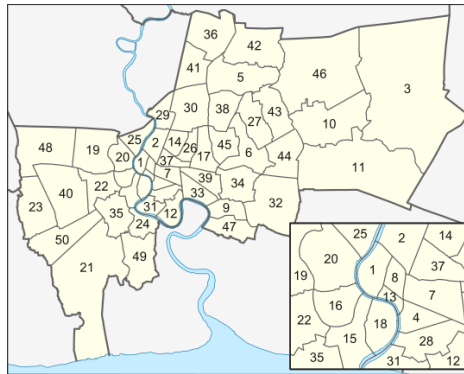
อย่างไรก็ดี ภาพที่เด่นชัดที่สุดของมุสลิมในกรุงเทพมหานคร คือการเชื่อมโยงความเป็นท้องถิ่น แม้จะมีการเชื่อมโยงในระดับอื่น แต่เป็นเพียงกรณีเฉพาะเท่านั้น นอกจากนี้ชื่อมัสยิดยังแสดงรูปแบบ (variant) ในการถ่ายทอดเสียง (transliteration) อย่างไม่เป็นระบบ เช่น ใช้ทั้ง ‘ย’ และ ‘ญ’ แทน ‘จ’ หรือใช้ทั้ง ‘ล’ และ ‘น’ แทน ‘ร’ การใช้วรรณยุกต์ระบุเสียงภาษาอาหรับ พบทั้งการใช้วรรณยุกต์รูปเอก รูปโท และรูปตรี ดังรูปที่ 7 ลักษณะเหล่านี้สะท้อนการไม่รวมศูนย์ ไม่ขึ้นกับส่วนกลาง ซึ่งต่างกับมาตรฐานการถ่ายทอดเสียงอาหรับ-ไทย ที่ราชบัณฑิตกำหนดในปัจจุบัน

รูปที่ 7 รูปแบบการถ่ายทอดเสียง อาหรับ-ไทย

ที่มา : <https://www.cicot.or.th/th/mosque/lists/17/2> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566)

เมื่อศึกษาในเชิงพื้นที่พบว่า ชื่อมัสยิดที่มีชื่อทางการเป็นภาษาไทย เช่น มัสยิดบางอุทิศ มัสยิดบ้านอู่ มัสยิดมหานาค มัสยิดจักรพงษ์ มัสยิดบ้านตึกดิน มัสยิดต้นสน มัสยิดเหล่านี้ล้วนอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ชั้นใน เช่น เขตบางคอแหลม เขตบางรัก เขตบางกอกใหญ่ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และเขตพระนคร ดังรายละเอียดในรูปที่ 8 และตารางที่ 4

รูปที่ 8 เขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

ที่มา : <https://th.m.wikipedia.org/wiki/> รายชื่อเขตของกรุงเทพมหานคร (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566)

ตารางที่ 4 ชื่อมัสยิดภาษาไทยตามเขตพื้นที่

ชื่อมัสยิด	เขตที่ตั้ง
มัสยิดบางอุทิศ	เขตบางคอแหลม (หมายเลข 31)
มัสยิดบ้านอู่	เขตบางรัก (หมายเลข 4)
มัสยิดมหานาค	เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย (หมายเลข 8)
มัสยิดจักรพงษ์	เขตพระนคร (หมายเลข 1)
มัสยิดบ้านตึกดิน	เขตพระนคร (หมายเลข 1)
มัสยิดต้นสน	เขตบางกอกใหญ่ (หมายเลข 16)
มัสยิดอมมันนฤมิต	เขตบางคอแหลม (หมายเลข 31)
มัสยิดสุวรรณภูมิ	เขตคลองสาน (หมายเลข 18)

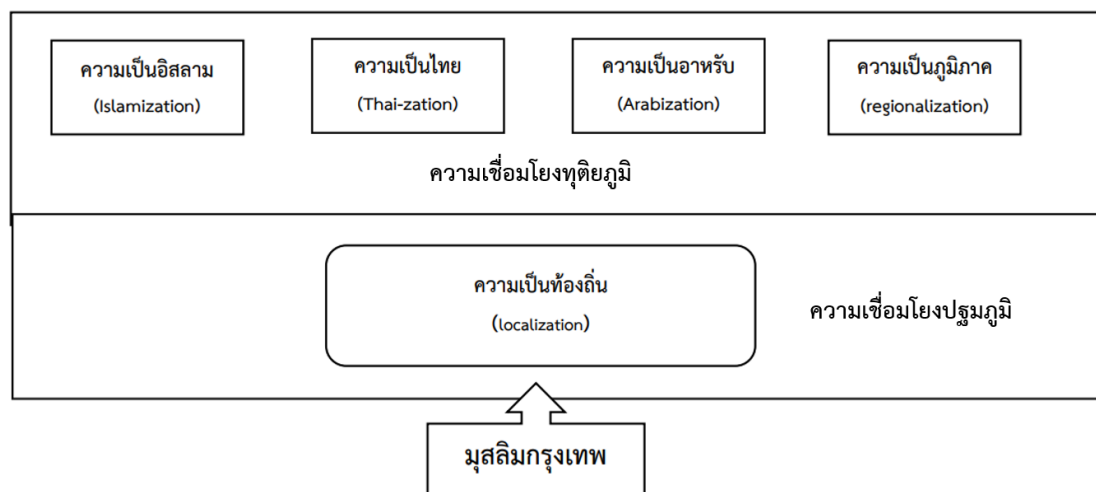
ลักษณะดังกล่าวแสดงระดับความเชื่อมโยงระหว่างมัสยิดซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนมุสลิมกับชุมชนรอบข้าง หากยังอยู่ภายในกรุงเทพมหานครก็มักเท่าไรก็ยิ่งใกล้ชิดกับความเป็นไทยมากเท่านั้น เพราะกรุงเทพมหานคร คือเมืองหลวงเป็นศูนย์กลางทั้งในแง่ของรัฐบาลและการปกครอง ความใกล้ชิดดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมุสลิมเลือกใช้ชื่อภาษาไทยมากกว่าชื่อภาษาอาหรับ

นอกจากระดับความเชื่อมโยงแนวราบที่ลดหลั่นกันไปตามพื้นที่นอกและในแล้ว ยังพบระดับความเชื่อมโยงที่ลดหลั่นกันตามแนวดิ่ง ตามช่วงระยะเวลา กล่าวคือ มัสยิดที่มีชื่อเป็นภาษาไทยมักมีอายุเก่าแก่ เช่น มัสยิดต้นสน มัสยิดจักรพงษ์ มัสยิดบ้านอู่ เป็นต้น โดยมัสยิดจะก่อตั้งก่อนปีจัตหะเบียนหลายปี เช่น มัสยิดต้นสนที่จัดทะเบียน พ.ศ. 2494 แต่มีประวัติการก่อตั้งตั้งแต่สมัยอยุธยา หรือมัสยิดจักรพงษ์ที่จัดทะเบียนใน พ.ศ. 2513 แต่มีประวัติการบริจาคที่ดินเพื่อสร้างมัสยิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2465 นอกจากนี้ยังสังเกตพบความนิยมในการ

เรียกชื่อต่างกัน โดย ‘มัสยิด’ จะนิยมเรียกคู่กับชื่อภาษาไทย ในขณะที่ ‘สุเหร่า’ จะนิยมเรียกคู่กับชื่อพื้นที่ ดังนั้นมุสลิมชั้นในจะไม่นิยมเรียก ‘สุเหร่าตันสน’ แต่จะนิยมเรียก ‘มัสยิดตันสน’ ในขณะที่มุสลิมชั้นนอกจะนิยมเรียก ‘สุเหร่าหนองบอน’ มากกว่า ‘มัสยิดหนองบอน’

ภาพสะท้อนอัตลักษณ์มุสลิมกรุงเทพผ่านชื่อมัสยิด

นัยยะทางวัฒนธรรมจากชื่อเรียกมัสยิดฉายภาพของชุมชนมุสลิมกรุงเทพที่เรียบง่ายและพร้อมที่จะเชื่อมโยง เข้ากับความสัมพันธ์ระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่ โดยแสดงออกมาผ่านชื่อที่นิยมเรียกมัสยิด เช่น นิยมเรียก ‘สุเหร่าหะยีมินา’ ที่มาจากประวัติศาสตร์พื้นที่เชื่อมโยงชื่อผู้ก่อตั้งมัสยิดมากกว่า ‘มัสยิดอินดารูล-มินา’ ซึ่งเป็นชื่อทางการจดทะเบียนกับคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร เราพบการเชื่อมโยงกับเข้าบริบทพื้นที่รอบข้างที่ไม่ใช่มุสลิม ดังกรณีของมัสยิดจักรพงษ์ที่ผสานเป็นส่วนหนึ่งเข้ากับย่านบางลำพู กรณีของมัสยิดบ้านตึกดินที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณตึกที่ใช้เก็บดินปืนในสมัยก่อน หรือแม้แต่ชื่อมัสยิดที่เป็นภาษาไทยที่มีที่มาเรียบง่าย เช่น มัสยิดตันสน ที่มาจากชนิดต้นไม้บริเวณมัสยิดและบ่อยครั้ง ‘มัสยิด’ ที่เป็นภาษาอาหรับถูกแทนที่ด้วยกับคำภาษาอื่น เช่น สุเหร่า กุฎี เป็นต้น นอกจากนี้ มัสยิดและมุสลิมกรุงเทพไม่ได้ตั้งกำแพงกันกับศาสนสถานกับ ความเชื่ออื่น โดยมัสยิดบางแห่งพบคำว่า ‘วัด’ เป็นชื่อเรียกมัสยิดในอดีต เช่น สุเหร่าวัดกลาง (มัสยิดริวานัน-อิสลาม) สุเหร่าวัดตึก (มัสยิดยามีอุลอิสลาม) นัยยะทางภาษายังสะท้อนให้เห็นว่า กลไกที่จะรักษาอัตลักษณ์มุสลิมกรุงเทพ กลับไม่ใช่ภาษาอาหรับแต่เป็นภาษามลายูอย่างคำว่า ‘สุเหร่า’ ซึ่งสะท้อนความเป็นส่วนหนึ่งของโลกมุสลิมมลายูในระดับภูมิภาค ที่อยู่ใกล้ชิดมากกว่าความเป็นอาหรับหรือความเป็นอิสลามสากลที่อยู่ไกลห่างออกไป ดังรูปที่ 9

รูปที่ 9 ความเชื่อมโยงของมุสลิมกรุงเทพในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ

ที่มา: ผู้วิจัย

ความเชื่อมโยงปฐมภูมิของมุสลิมกรุงเทพในภาพรวม คือเชื่อมโยงกับพื้นที่ของตนเอง ในขณะที่การเชื่อมโยงต่อมาในระดับหัตถิภูมิจะแตกต่างกันตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น ในระดับความไม่เป็นทางการ มุสลิมในกรุงเทพชั้นในเลือกจะเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นไทยในขณะที่มุสลิมกรุงเทพชั้นนอกเลือกที่จะเชื่อมกับความเป็นโลกมลายู แต่ในระดับทางการมุสลิมกรุงเทพชั้นนอกเลือกที่จะเชื่อมกับความเป็นอาหรับมากกว่าความเป็นไทย ในขณะที่มุสลิมกรุงเทพชั้นใน ยังคงเชื่อมโยงกับความเป็นไทยเหมือนเดิม

ผลการศึกษานี้ เห็นต่างกับงานของ Charoenrad (2021) ที่ให้ความสำคัญกับภาษาอาหรับในการตั้งชื่อมัสยิด โดยอธิบายว่ามุสลิมกรุงเทพใช้ภาษาอาหรับเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สำคัญเพื่อสร้างความเป็นตัวตน (identity) สร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่เดิมแทนที่จะรับเอาวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของตนเอง แต่ผู้เขียนมองว่าชื่อมัสยิดที่เป็นภาษาอาหรับนั้นเป็นการสื่อสารระดับทางการ ไม่ได้สะท้อนค่านิยมหรือวิถีชีวิตจริงของมุสลิมในกรุงเทพมหานครต่อชุมชนรอบข้าง

ดังนั้นชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จึงไม่ได้มองตัวเองว่าเป็นคนชายขอบมีจำนวนน้อย เผชิญกับปัจจัยและความเสี่ยงในการผสมกลมกลืนจนละทิ้งวัฒนธรรมของตน แต่มุสลิมกรุงเทพพร้อมที่จะนำตนเองไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนรอบข้าง การพยายามอธิบายว่าความเป็นอาหรับ (ผ่านภาษา) ก็ดี ความเป็นอิสลามสากลก็ดี คือลักษณะของมุสลิมกรุงเทพ จึงเป็นการประเมินเกินจริงและเป็นผลมาจากการใช้มุมมองปัจจุบันไปครอบทับโลกทัศน์ของผู้คนในอดีต เช่นเดียวกับชื่อมัสยิดภาษาอาหรับที่แม้มีความหมายสื่อถึงลักษณะที่แสดงให้เห็นความดีงามของศาสนาอิสลามหรือลักษณะประจำศาสนาอิสลาม แต่ความหมายเหล่านั้นเป็นเพียงความหมายประจำคำ ไม่ได้สะท้อนถึงทัศนคติหรืออุปนิสัยมุสลิมในแต่ละชุมชน ชื่อที่ปรากฏจึงเป็นการตั้งชื่อเพื่อเป็นนัยยะทางบวกเท่านั้น ไม่ได้ยึดโยงความจริง ในทางตรงกันข้ามความหมายดังกล่าว อาจเป็นความคาดหวังที่สะท้อนมาจากสิ่งที่ขาดหายในชุมชนนั้น ๆ

ด้วยเหตุนี้ มุสลิมจึงนิยมเรียกชื่อ ‘สุเหร่าอาจารย์เซ่ง’ มากกว่า ‘มัสยิดอัลอิสติกอมาฮ์’ สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนมุสลิมเชื่อมโยงกับบริบทในระดับที่ใกล้ชิดมากกว่า เช่น ผู้รู้ที่มีคุณูปการในอดีต ซึ่งคือตัวแทนโลกของความเป็นจริง ผ่านบุคคลจริงที่มีตัวตนจริง มากกว่าโลกในอุดมคติที่คาดหวังให้เกิด ‘การยืนหยัดหรือความสม่ำเสมอ’ ซึ่งเป็นความหมายของ ‘อัล-อิสติกอมาฮ์’

งานชิ้นนี้ สนับสนุนแนวคิดส่วนหนึ่งของ Boonlue (2016) ที่นำเสนอว่า มุสลิมส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครที่มีเชื้อสายมลายู (มลายู) ได้กลมกลืนเข้ากับสังคมไทย โดยอัตลักษณ์ที่มุสลิมกรุงเทพรักษาไว้คือ อัตลักษณ์ทางความเชื่อในศาสนาอิสลาม มากกว่าอัตลักษณ์ด้านอื่น ผู้เขียนพบว่า อัตลักษณ์ทางศาสนาสะท้อนออกมาเป็นภาษามลายู เช่น ชื่อเรียกศาสนาสถาน ผ่านคำว่า ‘สุเหร่า’ มากกว่า ‘มัสยิด’ เช่นเดียวกับการใช้ภาษามลายูเป็นภาษาทางศาสนาอิสลาม ส่องต่ออัตลักษณ์ทางความเชื่อในอดีต และยังคงเหลือปรากฏการเรียนการสอนอยู่ในโรงเรียนศาสนาแบบจารีตหลาย ๆ แห่ง

สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์ศึกษาชื่อมัสยิดในกรุงเทพมหานครร่วมกับการตีความทางวัฒนธรรมเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์มุสลิมในพื้นที่ ฉายภาพให้เห็นว่า มุสลิมกรุงเทพเป็นมุสลิมที่เชื่อมโยงกับชุมชนรอบข้างที่

เป็นหน่วยย่อยของสังคมและมีปฏิสัมพันธ์จริงโดยตรงผ่านวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ใช่กับความเป็นสยามหรือไทยในฐานะ ‘ประเทศ’ หรือ ‘รัฐ-ชาติ’ ซึ่งเป็นชุมชนทางจินตนาการ ดังนั้น ชุมชนมุสลิมจึงเป็นส่วนหนึ่งของ ‘ย่าน’ ทางวัฒนธรรม แยกย่อยไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้นำเสนอในงานประชุมวิชาการมุสลิมศึกษาระดับชาติครั้งที่ 1 ภายใต้หัวข้อ “การเปลี่ยนผ่านของสังคมมุสลิมในสังคมไทย ในรอบ 100 ปี” เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2566 เวลา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- Aiemueayut, S. (2014). Islamic Anthropology: Introduction and Debates. *Social Sciences Academic Journal*, 26(1), 91-116.
- Angsuwiriya, C. (2014). Word structure analysis of food naming in the Southern Thai dialect of ethnic groups in Hat Yai District, Songkhla Province. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*, 6(1), 17-30.
- Bintorleb, A. (2021). ‘Royal-Nationalism Ideology’ in Thai Muslim Society from Absolute Monarchy to 1976. *Journal of Human Science*, 22(Supplemental Issue), 189-209.
- Boonlue, N. (2016). When Malay-Muslim Bangkok and its Suburb have become a part of Thai Society. *Rusamilae Journal*, 37(1), 64-78.
- Boonpanyarote, S. and Naknawa, D. (2023). 5 Mosques, 5 Landmarks in the Inner Bangkok Area: a Case Study of Linguistic and Cultural Landscape to Increase Tourism Value in a New Normal Approach for the Community. *Journal of Liberal Arts, Thammasat University*, 23(2), 616-639.
- Cai, Q., Rerkpian, P. and Jinasot, N. (2022). A Comparative Study of Methods of Classifying Disease Names in Thai AND Chinese. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 7(9), 214-328.

- Charoenrad, W. (2021). The Names of Mosques in Bangkok: Language and Interpretation of Cultures. *Journal of Language and Linguistics*, 39(1), 82-100.
- Honghengseng, K. (2018). The History of Traditional Thai Color Terms: A Case Study of the Color Green. *The Journal of the Thai Khadi Research Institute*, 15(1), 1-46.
- Honghengseng, K. (2020). History of Ancient Thai Color Terms: A Case Study of Red Tone. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences, Burapha Universit*, 28(3), 287-311.
- Honghengseng, K. (2021). The History of Ancient Thai Color Terms: A Case Study of Black and Gray Tone. *Journal of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University*, 13(2), 305-328.
- Phothongkham, C. (1998). *Naming of Karen People in Suan Pheung Sub District, Suan Pheung District, Ratchaburi Province*[Unpublished master's thesis]. Mahidol University.
- Religious Information Centre. (nd.). *Masyid Zahratul Islam*. [Image]. Retrieved from https://e-service.dra.go.th/place_page/18465
- Samaun, H. (2018). The values and meanings in naming of Thai Muslims with Malaysian race in. Muang District, Narathiwat. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 14(2), 105-143.
- Sanasen, W. (2020). *Heritage of Ottoman Empire*. [Image]. Retrieved from <https://readthecLOUD.co/ottoman-empire-coat-of-arms-tughra>
- Settanyakan, C. (2022). Cactus Names in Thai: A Study in Botanical Linguistics. *Journal of Humanities & Social Sciences*, 20(2), 65-87.
- Witthayaphirom, K. (2011). The naming of Lavue, ethnic group in Pa Pae Village, Mae Sa Rieng District, Mae Hong Son Province. *Journal of Language and Culture*, 30(2), 1-22.
- Yusuf, I. (1999). *Aspects of Islam in Thailand Today*. *Isim Newsletter*, 3(1), 19-19.
<https://hdl.handle.net/1887/17276>

รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐาน ในจังหวัดปัตตานี

Received: February 7, 2024, Revised: March 26, 2024, Accepted: June 20, 2024

อาแว แม่ฮูมา¹

ซุลกอร์นัยน์ เบ็ญยา²

มุฮัมหมัดอาหมีน คอยา³

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย อิหม่าม คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สัปบุรุษ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนและตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จำนวน 10 ชุมชน ๆ ละ 20 คน รวมทั้งหมด 200 คน โดยการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดจากพื้นที่จังหวัดปัตตานี การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยอิงตามกรอบการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษา รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐาน ทางมหาวิทยาลัยฟาฏอนีร่วมกับสภามัสยิดในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้พัฒนา “โมเดลสันติภาพ (Peace Model)” ประกอบด้วย 1) P = Pillar หมายถึง การยึดหลักคำสอน 2) E = Education หมายถึง การยึดหลักของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ 3) A = Anasyid หมายถึง ยึดหลักของการถ่ายทอดผ่านบทเพลงแห่งสันติภาพ (อานาซีด) 4) C = Curriculum หมายถึง ยึดหลักของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชน 5) E = Empowerment หมายถึง ยึดหลักของศักยภาพกำลังคน เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมสันติภาพและสร้างนวัตกรรมชุมชน บนพื้นฐานของการทำงานเป็นไตรภาคี คือชุมชน รัฐ และเอกชน โดยมีมัสยิดเป็นฐาน

¹ ปร.ด. (อิสลามศึกษา), อาจารย์ คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

อีเมลล์ผู้เขียนหลัก: awae123456@gmail.com

² ศษ.ม (หลักสูตรและการสอน) อาจารย์ คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี อีเมล: zulgornai.d@yiu.ac.th

³ ปร.ด. (อิสลามศึกษา), อาจารย์ คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี อีเมล: muhamad1970@hotmail.com

การนำผลวิจัยไปใช้ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อีหม่าม คอเต็บ บิลาลและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมัสยิด และสับบุรุษมัสยิด สามารถนำผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการปรับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี 2) มัสยิดในพื้นที่จังหวัดปัตตานีควรเรียนรู้ถึงศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนในการประกอบการจัดทำโมเดลสันติภาพ หรือ Peace Model เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาให้กับชุมชนได้ดำเนินตามที่ชุมชนต้องการและทำให้เกิดการตื่นตัวและมีความสนใจในการเรียนรู้ในการสร้างสร้างสันติภาพ

คำสำคัญ: สังคม, สันติภาพ, ฟาฏอนี, ปัตตานี

Model for Creating a Peaceful Society of Fatoni University Using a Mosque as a Base in Pattani Province

Received: February 7, 2024, Revised: March 26, 2024, Accepted: June 20, 2024

Arwae Maeuma¹

Zulqornai Benya²

Muhammad Ameen Khoya³

Abstract

Objectives: This research is qualitative. The Objective is to study the model for building a peaceful society at Fatoni University using a mosque as a base in Pattani Province.

Methodology: Data was collected through in-depth interviews with key informants, including Imams, Islamic committees at mosques, laypeople, and local scholars. Youth and representatives of government and private agencies, 10 communities, 20 people each, totaling 200 people, selected according to specified criteria from the area of Pattani province. Data was analyzed using a content analysis method. It is based on an in-depth interview framework and group interviews to answer the research objectives

Research findings: Model for creating a peaceful society at Fatoni University using a mosque as a base. Fatoni University, together with ten mosques in Pattani province, has developed the “Peace Model” consisting of 1) P = Pillar, meaning adherence to doctrine, and 2) E = Education, meaning adherence to the principles of the educational process. Learn 3) A = *Anasyid* means adhering to the principles of transmitting through songs of peace (*Anasyid*) 4) C = Curriculum means adhering to the principles of curriculum development to create

¹ Ph.D. (Islamic Studies), Lecturer, Faculty of Islamic Studies, Fatoni University Corresponding Author

Email: awae123456@gmail.com

² M.Ed. (Curriculum and Instruction), Lecturer, Faculty of Islamic Studies, Fatoni University

Email: zulqornai.d@yiu.ac.th

³ Ph.D. (Islamic Studies), Lecturer, Faculty of Islamic Studies, Fatoni University Email: muhamad1970@hotmail.com

community innovators 5) E = Empowerment means adhering to Principles of manpower potential to lead to the creation of a peaceful society and create community innovators. Based on working in a tripartite manner, namely the community, state, and private sector, the mosque is the base.

Contributions: 1) Office of the Provincial Islamic Committee, Imam Khateb Bilal, and the Mosque Islamic Committee related to the management of the mosque. The results of this research can be used as a guideline for adjusting the model for creating a peaceful society using mosques as a base in Pattani Province. 2) Mosques in Pattani Province should learn about the existing potential of the community in creating a peace model, or the Peace Model to set the direction for development for the community to proceed as the community desires and create awareness and interest in learning in creating peace.

Keywords: Social, Peace, Fatoni, Pattani

บทนำ

สันติภาพ (Peace) เป็นสิ่งที่ทุกสังคมพึงประสงค์ ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา และต้องหาทางในการจัดการกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้น แนวทางหนึ่งในการป้องกันและจัดการกับความขัดแย้งรุนแรงสามารถกระทำได้โดยหาข้อมูลความรุนแรงของแต่ละพื้นที่ในเชิงเปรียบเทียบ รวมถึงหาสาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าว และหาผู้ที่มีความสามารถในการป้องกันและจัดการกับปัญหานั้นได้ การทราบถึงข้อมูลดังกล่าวอย่างเพียงพอจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเที่ยงตรงและทันเวลา ภายใต้หลักความมีเหตุผลมิใช่การใช้ความรู้สึกหรืออารมณ์ในการแก้ไขปัญหา ในต่างประเทศมีการสร้างระบบข้อมูลเฝ้าระวัง (Early Warning) เพื่อป้องกันความขัดแย้งรุนแรง เป็นการระบุถึงประเภทของความขัดแย้ง รวมถึงการประเมินว่าใกล้จะเกิดความรุนแรงขึ้นมากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากในประเทศที่เป็นรัฐล้มเหลว (State Failure) และมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นต้นเพื่อให้หลักนิติธรรมได้พิทักษ์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ขัดแย้งกันโดยการปลุกปั่นของนักการเมืองและพรรคการเมืองทุกพรรคที่ทุจริตคอร์รัปชันร่วมกับข้าราชการและนักธุรกิจการเมือง (Srivithaya, 2015)

นอกจากการจัดทำดัชนีชี้วัดด้านสันติภาพในระดับโลก มีการวัดสันติภาพในระดับประเทศในหลายประเทศ เช่น แอฟริกาใต้ จัดทำโดย Institute for Justice and Reconciliation (IJR) มีการวัดสถานการณ์ด้านสันติภาพและความปรองดองในระดับประเทศ ที่เรียกว่า SA Reconciliation Barometer Survey ในด้านของเชื้อชาติ ชนชั้น ความไม่เท่าเทียมกัน (คนจน คนรวย) ความเชื่อมั่นและไว้วางใจในสถาบันทางการเมือง และความมั่นคงของมนุษย์ รายงานสำรวจอุณหภูมิวัดความปรองดองของแอฟริกาใต้ ได้ให้ความหมายของการสร้างความปรองดอง โดยสรุปจาก Charles Villa Vicencio (2013) Louis Kriesberg (2007) และ Galtung (1996)

บทบาทของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี คือ การสร้างผลประโยชน์ต่อสังคมมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเยาวชนที่ดี ให้รู้จักการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่อสังคม และสามารถสร้างให้เยาวชนมีชีวิตที่ดีขึ้นต่อสังคม และสามารถสร้างประชาชาติให้มีคุณภาพ และที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้/ Role of Fatoni University in Establishing Peace in the Three Southern Border Provinces เพราะมหาวิทยาลัยฟาฏอนีมีรายวิชาที่บังคับคือ รายวิชาสันติศึกษา ซึ่งสามารถการันตีว่าผู้เรียนสามารถสร้างสันติภาพต่อสังคมได้อย่างสงบสุข และสามารถสร้างเยาวชนให้มีสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และที่สำคัญมหาวิทยาลัยมีแนวทางหลักคือการสร้างสันติภาพในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติและสังคมโลก รวมทั้งโลกหน้าด้วย โดยให้คนในสังคมมีความรู้เรื่องศาสนาผ่านสโลแกน อุมมะฮ์ วาหิดะฮ์ (ประชาชาติเดียวกัน) และอุมมะฮ์ วะสะฎอ (ประชาชาติสายกลาง) และมหาวิทยาลัยได้ปลูกฝังบัณฑิตรักและสร้างสรรค์สันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมตามหลักการอิสลาม

บทบาทของมัสยิดเป็นสถานที่มุสลิมประกอบศาสนกิจ ศูนย์รวมศรัทธาของมุสลิม ศูนย์รวมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ชีวิตของมุสลิมผูกพันอยู่กับมัสยิดนับตั้งแต่เกิดมาจนถึงขั้นบันปลายของชีวิต และยังเป็นฐานของการสร้างสังคมสันติภาพ ทั้งนี้การจัดระเบียบทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นสมาชิก จะต้องปฏิบัติ

ตามกฎระเบียบที่ควบคุมตามตำแหน่งสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน บรรทัดฐานทางสังคมจะมีระบบแบบแผน เป็นที่ยอมรับและเข้าใจร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (เดียน คำดี, 2553: 181) การใช้มัสยิดเป็นฐานในการอยู่ร่วมกันนั้น จากผลการวิจัยการใช้มัสยิดเป็นฐานในการแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันสังคมสันติภาพ ประกอบด้วย (1) การทบทวนกระบวนการทัศน์ของผู้นำมัสยิด (2) การทำงานร่วมกันของผู้นำชุมชนมุสลิมภายใต้หลัก “อียาดะฮ์” (3) การรณรงค์กำหนดกิจกรรมให้เกิดพลวัต การละหมาดร่วมให้มัสยิดเป็นศูนย์กลางของการเสริมสร้างพลังศรัทธาของชุมชน (4) มัสยิดแสดงบทบาทเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน (5) การจัดการความรู้โดยใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลาง โดยจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับหลักคำสอนทั้งทางโลกและทางธรรม (6) จัดการความสัมพันธ์ตามหลักคำสอนระหว่างมุสลิมกับมุสลิม และระหว่างมุสลิมกับคนต่างศาสนาในลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม (7) จัดการทรัพย์สินเป็นกองทุนของชุมชนโดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง (8) มัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและเป็นศูนย์กลางของกระบวนการชুরอ และ (9) กระบวนการชुरอกำหนดกฎกติกาของชุมชนร่วมกัน (ชินวัฒน์ แม้นเดช และคณะ, 2562: 222-231)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานีเพื่อเป็นสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่ม สันทนากลุ่ม และเวทีแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

โดยเลือกมัสยิดในพื้นที่/ชุมชนในจังหวัดปัตตานีที่มีบทบาทโดดเด่นในด้านการสร้างสังคมสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) มัสยิดอัสตานา ตำบลบางปู 2) มัสยิดตะเลาะดีรามัน ตำบลตะเลาะดีรามัน 3) มัสยิดตะลุบัน ตำบลตะลุบัน 4) มัสยิดดารุลนาอิม ตำบลตุง 5) มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี ตำบลอาเนาะรู 6) มัสยิดอรรธมมานียะห์ (บราโอ) ตำบลปุยุด 7) มัสยิดนัจมุดดิน ตำบลทรายขาว 8) มัสยิดกรือเซะ (มัสยิดเก่า) ตำบลตันหยงลุโล๊ะ 9) มัสยิดรายอปัตตานี ตำบลจะบังติกอ 10) มัสยิดอัลมุฟลิฮีน ตำบลควน เก็บ ข้อมูลจากอิหม่าม คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สัปบุรุษ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนและตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชุมชนละ 20 คน จำนวนทั้งหมด 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกใช้สัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นสภาพทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ อิหม่าม คอเต็บ บิลาและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี จนเป็นชุมชนที่เกิดสันติภาพและสามารถพึ่งตนเองได้

การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร งานวิจัยและเครื่องมือของการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการสร้างเครื่องมือตามจุดประสงค์ของการวิจัย
2. กำหนดขอบเขตในการสร้างโมเดลสันติภาพ (Peace Model) เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการวิจัย
3. สร้างโมเดลจำลองให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรม รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมโดยมีมัสยิดเป็นฐาน แนวทางการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรม ที่สร้างขึ้นเพื่อขับเคลื่อนชุมชนสู่สังคมสันติภาพ และสร้างนวัตกรรมมัสยิด (Smart Young Innovator) ที่มีนวัตกรรมการทำงาน (Tri-alliance working scheme innovation) ของมัสยิดรูปแบบใหม่ ซึ่งสามารถถ่ายทอดสินทรัพย์ความรู้ถาวร (Permanent knowledge asset) และขับเคลื่อนให้มัสยิดเป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจนเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้
4. จัดเวทีประชุมเพื่อการตรวจสอบความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและแนวทางการพัฒนาโมเดลสันติภาพ (Peace Model) ที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่และวิถีชีวิตโดยมีมัสยิดเป็นฐานโดยการเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประชุมรับฟังความคิดเห็น ซึ่งในการประชุมเป็นการประชุมเพื่อสนทนหารื้อเน้นการให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของการนำรูปแบบไปใช้ โดยดำเนินการดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการจัดประชุม

1.1 เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและแนวทางการพัฒนา โมเดลสันติภาพ (Peace Model)

1.2 เพื่อนำข้อเสนอแนะจากการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น มาปรับปรุงแนวทางการพัฒนาโมเดลสันติภาพ (Peace Model) ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การคัดเลือกผู้เข้าประชุม

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุม ได้แก่ อิหม่าม นวัตกรรมชุมชน ตัวแทนจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนนักวิชาการของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ซึ่งได้มาด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วม

3. การเตรียมการประชุม

4. ขั้นตอนในการดำเนินการจัดประชุม

การดำเนินการประชุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนดังนี้

4.1 การนำเสนอแนวทางการพัฒนาโมเดลสันติภาพ (Peace Model) ที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่และวิถีชีวิตโดยมีมัสยิดเป็นฐาน โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อสร้างโมเดลสันติภาพ (Peace Model)

4.2 ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น เพื่อร่วมกันพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการนำโมเดลสันติภาพ (Peace Model) ไปปฏิบัติ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. ปรับปรุงเครื่องมือ โมเดลสันติภาพ (Peace Model)

ขั้นตอนนี้จะเป็นการนำข้อเสนอแนะจากเวทีการประชุมอิหม่ามและนวัตกรรมชุมชนพร้อมนักวิชาการมหาวิทยาลัยฟาฏอนีมาปรับปรุงโมเดลสันติภาพ (Peace Model) ให้สมบูรณ์

6. นำเครื่องมือที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมด้านภาษา เนื้อหาและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์ตามเนื้อหา (Content Analysis) โดยอิงตามกรอบการสัมภาษณ์เชิงลึกสัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในส่วนของวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีถอดบทเรียน การสนทนา และเวทีแลกเปลี่ยนจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ตามเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยเช่นกัน

ผลการวิจัย

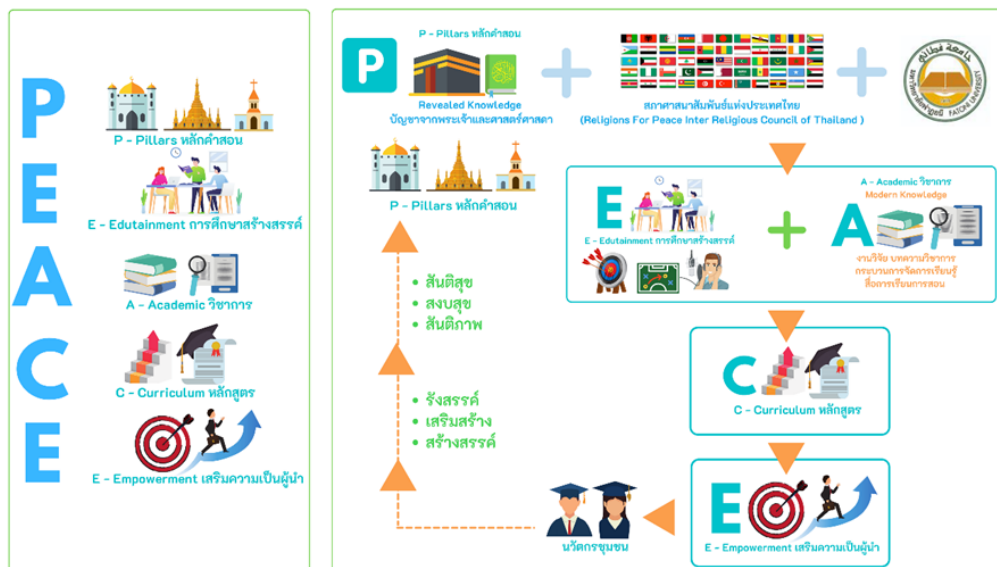
รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานีในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการร่วมระดมความคิดเห็น (workshop) สามารถสรุปเป็นประเด็นรวบยอด ดังนี้

จุดเริ่มต้นในการพัฒนาด้านการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับระบบการศึกษาทุกระดับ ซึ่งสถาบันในระดับอุดมศึกษาได้เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพของบุคคล อีกทั้งเป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยความรู้จากศาสตร์อันหลากหลายเป็นตัวจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความคาดหวังของสังคมผ่านการให้บริการความรู้เชิงวิชาการที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อันก่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม พร้อมทั้งต่อยอด ภูมิปัญญาและสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

มหาวิทยาลัยฟาฏอนีเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัย ที่มุ่งผลิตบัณฑิตและงานวิจัยที่มีคุณภาพควบคู่กับการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการนำความรู้ความเชี่ยวชาญจากบุคลากรทางการศึกษาในการให้บริการวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามความต้องการของชุมชน ผ่านโครงการบริการวิชาการและโครงการวิจัยรับใช้สังคมที่แต่ละคณะได้จัดทำขึ้นตามความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากองค์ความรู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่เป็นประโยชน์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนเกิดการส่งต่อและรับความรู้ที่สามารถนำไปผสมผสานกับความรู้ของชุมชนที่มีอยู่เดิมจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดหมุนเวียนกันต่อไปอย่างเป็นระบบ อาจกล่าวได้ว่าการถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเป็นตัวช่วยสนับสนุนและพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งในบริบทของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีการถ่ายทอดความรู้จะช่วยทำให้ฐานความรู้ที่ถูกจัดเก็บไว้มีการถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชนภายนอกในรูปแบบของการจัดอบรม สัมมนา โครงการบริการวิชาการ และโครงการวิจัยรับใช้สังคม เป็นต้น ทั้งนี้ การศึกษาบทบาท รูปแบบและกลไกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยใช้มัสยิดเป็นฐานนั้น ทางมหาวิทยาลัยฟาฏอนีร่วมกับ 10 ชุมชนมัสยิด ซึ่งประกอบด้วย ด้านคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมโดยยึดหลักการจากอัลกุรอานและ อัลหะดีษมาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มุสลิมมีคุณภาพชีวิตที่ดีและได้รับความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและเกิดสันติภาพ ประกอบด้วย มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี ตำบลอาเนาะรู มัสยิดนัจมุดดิน ตำบลทรายขาว มัสยิดสุตตานมุซัฟฟาร์ซาร์ (กรือเซะ) ตำบลตันหยงลูโละ และมัสยิดรายอ ตำบลจะบังติกอ ด้านการศึกษาและมนุษยธรรม เป็นคุณธรรมจริยธรรมจากคัมภีร์และคำสอน สันติศึกษาและคุณภาพชีวิต และการช่วยเหลือมนุษยธรรม ประกอบด้วย มัสยิดอัตตะฮาวุน ตำบลบางปู มัสยิดดารุลอามาน (โสร่ง) ตำบลเขาตม มัสยิดอิบาดูรเราะห์มาน (บราโอ) ตำบลปูยู และมัสยิดอัลมุฟลีสีน (ปาลัส) ตำบลควน ด้านการเงินและเศรษฐกิจ เป็นระบบการจัดเก็บเงิน “บัยตุลมาล” และกองทุนเงินชุมชน “คิมมัด” ประกอบด้วยมัสยิดนุรุลฮารีฟ ตำบลตะโล๊ะดีอรัมัน และมัสยิดตะลุบัน ตำบลตะลุบัน ได้พัฒนาโมเดลสันติภาพ (Peace Model) เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมสันติภาพและสร้างนวัตกรรมชุมชน บนพื้นฐานของการทำงานเป็นไตรภาคี คือชุมชน รัฐ และเอกชน โดยมีมัสยิดเป็นฐาน ดังรูปภาพโมเดลสันติภาพ (Peace Model)

PEACE Model มหาวิทยาลัยฟาฏอนี สู่ชุมชน

Peace Model คือรูปแบบการพัฒนาชุมชนมัสยิดให้เกิดความสันติสุขในสังคม โดยจะผ่านกระบวนการกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ร่วมกันออกแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีและ 10 มัสยิดต้นแบบ ซึ่งจะดำเนินกิจกรรมกระบวนการผ่านการถอดรหัสของคำว่า Peace ดังนี้

P = Pillar หมายถึง การยึดหลักคำสอน

E = Education หมายถึง การยึดหลักของกระบวนการศึกษาเรียนรู้

A = Anasyid หมายถึง ยึดหลักของการถ่ายทอดผ่านบทเพลงแห่งสันติภาพ (อานาซิด)

C = Curriculum หมายถึง ยึดหลักของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชน

E = Empowerment หมายถึง ยึดหลักของศักยภาพกำลังคน

รูปแบบของการนำโมเดลสันติภาพมาใช้ในกระบวนการสร้างสันติภาพในสังคมผ่านกระบวนการและกิจกรรมดังนี้

1) การยึดหลักของ Pillar (หลักคำสอน)

การยึดหลักของ Pillar ซึ่งหมายถึง การยึดใช้คำสอนของอัลกุรอาน และอัลหะดีษ เป็นหลักแรกในการดำเนินชีวิตในสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม หลักรองคือการสร้างความเข้าใจการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติผ่านการพูดคุยอย่างเข้าใจของหลายฝ่ายขององค์กรศาสนาสนสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยฟาฏอนี โดยมีอธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนีเป็นประธานร่วมศาสนาเพื่อสันติภาพ

โดยจะมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบ “มุลตากอประจำปี” ซึ่งจะมีการเสวนาเพื่อให้ชุมชนเข้าใจถึงหลักคำสอนในอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสันติภาพ เพื่อเชื่อมโยงไปยังกิจกรรมอื่นๆ ในการถอดองค์ความรู้ในการสร้างสังคมสันติภาพในชุมชน ซึ่งภายในงานจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.1 จัดเวทีสานเสวนาในประเด็นสันติภาพโดยนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในด้านสันติภาพในบริบทของอิสลามและบริบททั่วไป

1.2 กิจกรรมนำเสนอการจัดการความรู้ด้านสันติภาพที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของแต่ละมัสยิด

1.3 กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนได้แสดงออกถึงความเห็นและความสามารถในการด้านสันติภาพ เช่น กิจกรรมประกวดสร้างคลิปสั้นในประเด็นสันติภาพ กิจกรรมวาดรูประบายสี กิจกรรมประกวดออกแบบโลโก้ “โมเดลสันติภาพ”

2) การยึดหลักของ Education (การศึกษาเรียนรู้)

การยึดหลักของ Education ซึ่งหมายถึง การศึกษาผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้วยการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะที่มาจากหลักการอัลกุรอานและอัสสุนนะห์จากชนรุ่นหนึ่งไปยังชนอีกรุ่นหนึ่ง รวมทั้งการศึกษาในรูปแบบที่เป็นกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ ทั้งนี้เพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวทางของอิสลาม ซึ่งรูปแบบหรือกระบวนการในการนำการศึกษาสู่การปฏิบัติมีดังนี้

2.1 ศึกษาในรูปแบบของฮาลาเกาะห์/กลุ่มศึกษา (Study Group)

2.2 ศึกษาในรูปแบบของมัจลิสอิลมีย์ (บรรยายธรรมของมัสยิดประจำสัปดาห์)

2.3 จัดทำคู่มือหนังสือคุตบะห์ (ปาฐกถาธรรม) จำนวน 15 เรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะถ่ายทอดผ่านการอ่านคุตบะห์ในการละหมาดวันศุกร์เป็นประจำทุกสัปดาห์

3) การยึดหลักของ Anasyid (อานาซิด)

การยึดหลัก Anasyid หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวชาวปัตตานีผ่านบทเพลงแห่งสันติภาพ (อานาซิด) จำนวน 3 บทเพลง ซึ่งแสดงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจกัน รูปแบบอานาซิดจะมีทั้งจังหวะเร็วและช้าสลับกันไป และมีเครื่องเสียงดนตรีเฉพาะที่อนุญาตในศาสนาอิสลามเท่านั้น เช่น กลองตุฟ เสียงขลุ่ยที่ไม่มีผิดศีลธรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาและเนื้อที่นำมาขับร้องเป็นอานาซิดนั้น เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องการสร้างสันติภาพใน 3 ด้าน ดังนี้

3.1 เนื้อหาด้านคุณภาพชีวิตของคนในสามจังหวัดภาคใต้

3.2 เนื้อหาด้านเศรษฐกิจและสังคม

3.3 เนื้อหาด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

4) การยึดหลักของ Curriculum (การสร้างหลักสูตรพัฒนานวัตกรรมชุมชน)

การยึดหลักของ Curriculum หมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนหรือนักวิจัยชาวบ้านให้ได้มาซึ่งผู้ที่สืบทอดมรดกทางปัญญาของชุมชนพร้อมมีการต่อยอดองค์ความรู้ผ่านการวิจัยจากนวัตกรรมชุมชน นำมาซึ่งแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับสังคมต่อไป โดยจะมีรูปแบบหรือกระบวนการดังนี้

กระบวนการในการสร้างหลักสูตรพัฒนานวัตกรชุมชน จะยึดแบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของ ไทเลอร์โดยเริ่มจากการศึกษาความต้องการของกลุ่มนวัตกรชุมชน จะประกอบด้วย ผู้นำศาสนาและเยาวชนที่มีคุณสมบัติและเงื่อนไขตามที่กำหนด จำนวน 20 คน เพื่อนำข้อมูลมาสร้างเนื้อหาให้กับผู้ที่จะเป็นนวัตกรชุมชน ซึ่งจากการได้จัดเวทีประชุมที่ผ่านมานั้นเนื้อหาที่ได้จากการสำรวจและจัดสนทนากลุ่มมีดังนี้

- 1) การสร้างบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ได้แก่ การสร้างภาวะผู้นำ และการทำงานเป็นทีม
- 2) ทักษะการจัดทำแผนองค์กร (มัสยิด) ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์องค์กร (มัสยิด) การกำหนดพันธกิจ การกำหนดเป้าหมาย การทำแผนปฏิบัติงาน และการทำโครงการ
- 3) ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Design Thinking) ได้แก่ การใช้กระบวนการวิเคราะห์ยึดหลักของ Design Thinking
- 4) ทักษะทางด้านการใช้เทคโนโลยีเบื้องต้นในการขับเคลื่อนองค์กร ได้แก่ การใช้ Facebook การใช้ Line การใช้ YouTube และการใช้ TikTok

5) การยึดหลักของ Empowerment (เพิ่มศักยภาพกำลังคน)

การยึดหลักของ Empowerment หมายถึง ยึดหลักของศักยภาพกำลังคนบนพื้นฐานของความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่พร้อมจะเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นการที่ชุมชนจะมีผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมความรู้ที่มีอยู่ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้นั้นจึงจำเป็นต้องสร้างผู้รู้และเยาวชนขึ้นมาเป็นนวัตกรชุมชนเพื่อที่จะทำหน้าที่สานต่อภารกิจของชุมชนในการพัฒนาชุมชนและสังคมให้ยั่งยืนต่อไปได้ โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของหลักสูตรนวัตกรชุมชนในโมเดลสันติภาพ (Peace Model)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี มีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปราย คือ โมเดลสันติภาพ (Peace Model)” ประกอบด้วย 1) P = Pillar การยึดใช้คำสอนของอัลกุรอาน และอัลหะดีษ เป็นหลักแรกในการดำเนินชีวิตในสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม หลักรองคือการสร้างความเข้าใจการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติผ่านการพูดคุยอย่างเข้าใจของหลายฝ่ายขององค์กรศาสนาสนสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยฟาฏอนี โดยมีอธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนีเป็นประธานร่วมศาสนาเพื่อสันติภาพ 2) E = Education การยึดหลักของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ เป็นการศึกษาผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้วยการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์หรือทักษะที่มาจากหลักการอัลกุรอานและอัลสุนนะห์จากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง รวมทั้งการศึกษาในรูปแบบที่เป็นกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ 3) A = Anasyid ยึดหลักของการถ่ายทอดผ่านบทเพลงแห่งสันติภาพ ซึ่งแสดงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจกัน รูปแบบอานาซีดจะมีทั้งจังหวะเร็วและช้าสลับกันไป และมีเครื่องเสียงดนตรีเฉพาะที่อนุญาตในศาสนาอิสลามเท่านั้น เช่น กลองดุฟ เสียงขลุ่ยที่ไม้อัดศีลธรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาและเนื้อที่นำมาขับร้องเป็นอานาซีดนั้น 4) C = Curriculum ยึดหลักของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างนวัตกร

ชุมชน การสร้างขึ้นหลักสูตรมาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนหรือนักวิจัยชาวบ้านให้ได้มาซึ่งผู้ที่จะสืบทอดมรดกทางปัญญาของชุมชนพร้อมมีการต่อยอดองค์ความรู้ผ่านการวิจัยจากนวัตกรรมชุมชน นำมาซึ่งแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับสังคมต่อไป 5) E = Empowerment ยึดหลักของศักยภาพกำลังคน บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่พร้อมจะเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

ฉะนั้นการที่ชุมชนจะมีผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมความรู้ที่มีอยู่ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้นั้นจึงจำเป็นต้องสร้างผู้รู้และเยาวชนขึ้นมาเป็นนวัตกรรมชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bunga, Y. (2014) พบว่า นโยบายของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการสร้างสันติภาพ คือ 1) ด้านการเปิดหลักสูตรและรายวิชาที่สนับสนุนสันติภาพเพื่อต้องการให้นักศึกษามีพื้นฐานและแนวคิดในเรื่องสันติภาพและเป็นบุคคลที่รักสันติภาพ 2) ด้านการผลิตบัณฑิตเพื่อสร้างสันติภาพในสังคมผ่านหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมกีฬามุสลีย์ กลุ่มศึกษาอัลกุรอานและอบรมผู้นำต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาเป็นแบบอย่างในการสร้างสันติภาพระดับชุมชน ชาติ และนานาชาติ และ 3) ด้านการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนด้านสันติภาพ มหาวิทยาลัยฟาฏอนีพยายามทำหน้าที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และสันติภาพตามแบบอย่างอิสลาม โดยอาศัยการศึกษาการเขียนตำราและการนำเสนอในเวทีต่าง ๆ มหาวิทยาลัยมีแนวคิดหลักคือการสร้างสันติภาพในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก รวมทั้งโลกหน้าด้วยโดยให้คนในสังคมมีความรู้เรื่องศาสนาผ่านสโลแกนอุมมะฮ์วาหิดะฮ์ (ประชาชาติเดียวกัน) และอุมมะฮ์ วะสะฎูอ (ประชาชาติสายกลาง) และมหาวิทยาลัยได้ปลูกฝังบัณฑิตรักและสร้างสรรค์สันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมตามหลักการอิสลาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yerot, M. Kasor, M. (2022: 403) พบว่า มหาวิทยาลัยฟาฏอนีได้มีการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความรักและความเมตตาเพื่อไม่ให้เกิดการอิจฉาริษยาในจิตใจต่อพี่น้องในสังคม โดยการผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน ให้ความเข้าใจเพื่อเป้าหมายชีวิตที่สูงส่งได้สร้างจิตสำนึกให้เชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ในการตัดสินใจต่าง ๆ และได้ผูกมัดการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับชีวิตหลังความตายผ่านมัจลิสอิลมิ ผ่านการอ่านคุตบะฮ์ตามมัสยิด ผ่านกลุ่มฮาลาเกะฮ์อัลกุรอาน กิจกรรมกีฬามุสลีย์ ผ่านการตักเตือนจากผู้บริหารหลังละหมาดซุหฺรฺทุกวัน ช่วยเหลือพี่น้องที่ขัดสนผ่านกิจกรรมฮาลาเกะฮ์อัลกุรอาน ค่ายพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษาและบุคลากร ผ่านการตีพิมพ์หนังสือเพื่อทำความเข้าใจว่าเราเป็นประชาชาติเดียวกัน และหนังสือมาเป็นพี่น้องกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saleah, A. et al., (2011) พบว่า มัสยิดที่มีองค์ความรู้อิสลามเป็นฐานและมีพัฒนาการทางความรู้อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้เพื่อขยายขีดความสามารถที่ไม่เพียงแต่การเรียนรู้เท่านั้น การพัฒนาความรู้ใหม่ และความเข้าใจที่ถ่องแท้ถึงองค์ความรู้ในอิสลาม โดยมีมัสยิดเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของมัสยิด คือ 1) ความยำเกรง เป็นจุดแรกเริ่มที่จะทำให้มนุษย์รู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเองมิให้ขัดกับหลักคำสอนของอัลลอฮ์ การพัฒนามัสยิดไปสู่องค์ความรู้อิสลามก็สามารถที่จะพัฒนาไปสู่มัสยิดที่เพียบพร้อมไปด้วยความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ในทุกมิติส่งผลให้มัสยิดนั้น ๆ ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งย่น 2) หลักความดี มัสยิดมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนานตนเองสู่ความเป็นเลิศและมีความรอบรู้อย่างแท้จริง ในส่วนที่ตนเองต้องรับผิดชอบ โดยต้องมีความตั้งใจจริงและความบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) ด้วยความมุ่งมั่น 3) การทำงาน

และเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ความร่วมมือร่วมใจกันอย่างสามัคคี ช่วยเหลือกัน พึ่งพาและมีความเป็นเอกภาพ เปิดใจให้กว้างพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ เสนอสิ่งดี ๆ ให้ผู้อื่นได้เสมอ ตราบใดที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม

4) การมีสายสัมพันธ์แห่งภราดรภาพ คณะกรรมการมัสยิดและสภามุขของมัสยิดทุกท่านจะต้องชักทอสายสัมพันธ์ความเป็นภราดรภาพในอิสลามที่พันผูกครอบครัวอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้นบนหลักการความรักและให้ความช่วยเหลือ ทำความรู้จัก ถามไถ่ทุกข์สุขอย่างใกล้ชิด ให้และรับสละด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม ให้เกียรติซึ่งกันและกัน 5) การเผยแผ่อิสลาม มัสยิดได้ตระหนักว่ามนุษย์ทุกคนล้วนเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ลูกหลานของนบีอาดัมและประชาชาติของนบีมุหัมมัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่บรรดาชนต่างศาสนิกด้วยวิทย์ปัญญาอันลุ่มลึกปลูกฝังวิญญาณตามแนวทางของอัลลอฮ์ ที่ยึดมั่นหลักการสายกลางที่มีความสันติและวิทย์ปัญญาอันนำไปสู่ความเมตตา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Osman, T. Kamuning, M. Cheni, Y. (2013) พบว่ารูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพบว่า มัสยิดมีกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศาสนา และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มีหลายกิจกรรมที่สามารถสร้างสังคมสันติภาพได้จัดการความขัดแย้งในครอบครัว พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน มีการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ๆ ใช้คุตบะห์วันศุกร์เกี่ยวกับสันติภาพ Model ของมัสยิดต้นแบบที่สามารถสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องมีโครงสร้างที่มีฝ่ายงานต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ครอบคลุมทุกด้านและมีความทันสมัย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Daoh, R. (2009) พบว่า อานาซีตมีบทบาทสำคัญต่อประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในฐานะเป็นสื่อสำคัญในการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม พัฒนาและกระตุ้นเด็ก เยาวชน โดยเฉพาะพัฒนาการด้านการใช้ภาษามลายูสูงผลสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกของเด็กให้กล้าแสดงออก ซึ่งผลพวงสำคัญของการขับร้องอานาซีต คือ การสร้างความเบิกบานใจ และการผ่อนคลาย โดยเฉพาะในสถานการณ์ ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยที่เนื้อหาสาระของอานาซีตมุ่งเป้าหมายในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่จิตใจผู้ขับร้องอันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

สรุปผลการวิจัย

โมเดลสันติภาพเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนมัสยิดให้เกิดความสันติสุขในสังคม โดยจะผ่านกระบวนการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันออกแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีและ 10 มัสยิดในพื้นที่จังหวัดปัตตานี “โมเดลสันติภาพ (Peace Model)” ประกอบด้วย 1) P = Pillar การยึดหลักคำสอน 2) E = Education การยึดหลักของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ 3) A = Anasyid ยึดหลักของการถ่ายทอดผ่านบทเพลงแห่งสันติภาพ (อานาซีต) 4) C = Curriculum ยึดหลักของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชน 5) E = Empowerment ยึดหลักของศักยภาพกำลังคน เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมสันติภาพและสร้างนวัตกรรมชุมชน บนพื้นฐานของการทำงานเป็นไตรภาคี คือชุมชน รัฐ และเอกชน โดยมีมัสยิดเป็นฐาน เพื่อเป็นการพัฒนาประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1) สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อีหม่าม คอเต็บ บิลาและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมัสยิด และสับบุรุษมัสยิด สามารถนำผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการปรับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพโดยใช้มัสยิดเป็นฐานในจังหวัดปัตตานี

2) มัสยิดในพื้นที่จังหวัดปัตตานีควรเรียนรู้ถึงศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนในการประกอบการจัดทำโมเดลสันติภาพ หรือ Peace Model เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาให้กับชุมชนได้ดำเนินตามที่ชุมชนต้องการและทำให้เกิดการตื่นตัวและมีความสนใจในการเรียนรู้ในการสร้างสันติภาพ

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements)

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ที่ได้สนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาประจำโครงการฯ และผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาฏอนีที่ได้ให้แนวคิด คำชี้แนะ และแนะนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ตลอดเวลาในการทำงานวิจัย ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณอีหม่าม คอเต็บ บิลา และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทั้ง 10 มัสยิดกลุ่มตัวอย่างที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- Bunga, Y. (2014). *Role of Fatoni University in Establishing Peace in the Three Southern Border Provinces*[Unpublished master's thesis]. Prince of Songkla University.
- Daoh, R. (2009). *Anasyid the Voice of Peace*(Research report). Princess Galyani Vadhana Institute of Cultural Studies, Prince of Songkla University Pattani Campus.
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. International Peace Research Institute Oslo; Sage Publications, Inc.
- Khamdi, D. (1998). *Sanasad*. Kasetsart University.
- Kriesberg, L. (2007). *Constructive conflicts: From escalation to resolution*. Rowman & Littlefield.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. United States Institute of Peace Press.

- Mandech, C., & Putsukee, T., & Thongfhua, S., & Langputeh, S. (2019). Model of Masjids in Mobilization of Taqwa Communities. *Journal of Yala Rajabhat University*, 14(2), 222-231.
- Osman,T., & Kamuning, M., & Cheni, Y. (2013). *Peace Building Society Model in the Three Southern Border Provinces of Thailand through Mosque Council Member Process*(Research report). supported by Yala Rajabhat University.
- Saleah, A., & Sidae, W., & Hanakamae, R., & Daemohheng, D. (2011). Model of learning and innovation in quality of life in Multicultural society using Masjid as a base in Pattani Province. *Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University*, 12(2), 32-33. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOIS/article/view/254626/171069>
- Srivithaya, S. (2015). The Rule of Law and the Reconciliation by Buddhist Ways in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 3(2), 20-29.
- Yerot, M., & Kasor, M. (2022). Fatoni University's Awareness-raising Approach to Dawah to Create a Peaceful Society. *Al-Hikmah Journal Fatoni University*, 12(24), 403. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HIKMAH/article/view/254753/173427>

ความเชื่อต่างวัฒนธรรมที่มีในวิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Received: February 7, 2024, Revised: June 11, 2024, Accepted: June 20, 2024

รอมฎัน หะสาเมาะ ¹

อิสมาแอ กาเต๊ะ ²

บทคัดย่อ

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติและความเชื่อต่างวัฒนธรรมที่มีในวิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีการศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผสมผสานกับวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้จำแนกเป็น 2 ขั้นตอน เริ่มจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาพัฒนาการแนวคิดที่บิดเบือนและปฏิบัติของชุมชนมุสลิม ในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นขั้นตอนที่หนึ่ง และการศึกษาภาคสนาม (Field Work Research) ในขั้นตอนที่สอง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview : IDI) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : FGD) กับนักวิชาการด้านศาสนา อิหม่าม เคาะฎิบ บิลาล สัปบุรุษ ครูตาดีกา กลุ่มตะวะฮ์ และประชาชนทั่วไป จำนวนรวมทั้งสิ้น 20 คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษา ประวัติและพัฒนาการของความเชื่อต่างวัฒนธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติอิบาดะฮ์ของชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เริ่มจากการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาสมัยบรรพบุรุษที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาในเกาะสมุย โดยมีลักษณะบิดเบือนจากหลากหลายความเชื่อ ได้แก่ พุทธ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมลผู้เขียนหลัก: dhonhm@gmail.com

² ปร.ด. (อิสลามศึกษา) รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
อีเมล: isma-ie.k@psu.ac.th

ฮินดู และอิสลาม ก่อให้เกิดการพัฒนาแนวคิด ความเข้าใจ และการปฏิบัติที่บิดเบือนจากจาก บทบัญญัติของอิสลาม นับตั้งแต่มีการอพยพของผู้คนมาพักอาศัยที่เกาะสมุย เช่น พิธีกรรมการทำบุญเรือ พิธีกรรมการเกิด (โตะบิแดด) พิธีกรรมตะกรุต เครื่องรางของขลัง พิธีกรรมอิซกีโบร์ – อารอเวาะห์ และพิธีกรรมการเฝ้ากุโบร์ (สุสาน) ถึงแม้ว่าในปัจจุบันชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จะได้รับการพัฒนาด้านความรู้และการศึกษา เนื่องจากมีผู้รู้ศาสนาที่เดินทางมาจากต่างถิ่นเข้ามา ให้ความรู้และแนะนำคำสอนที่ถูกต้อง ทำให้มุสลิมในชุมชนได้รับความรู้ ความเข้าใจ และสามารถ ยึดถือแนวปฏิบัติของอิสลามที่ถูกต้อง

การนำผลวิจัยไปใช้ การศึกษาครั้งนี้ถือเป็นสารสนเทศพื้นฐานสำคัญที่สนับสนุนด้านการรับรู้ ให้แก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์การเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เห็นถึงความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในนำเสนอแนวทางที่ เหมาะสมเพื่อการปรับเปลี่ยนความเชื่อต่างวัฒนธรรมไปสู่หลักการปฏิบัติที่ถูกต้องในชุมชนมุสลิม อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำสำคัญ: ความเชื่อ, วัฒนธรรม, ชุมชนมุสลิม, เกาะสมุย

Intercultural Beliefs in the Religious Practices of Muslims in Koh Samui District Surat Thani Province

Received: February 7, 2024, Revised: June 11, 2024, Accepted: June 20, 2024

Romdan Hasamoh ¹

Isma-ie Katih ²

Abstract

Objectives: To study the history and beliefs of different cultures that lead to the practice of worship of the Muslim community in Koh Samui District, Surat Thani Province.

Methodology: This research is qualitative combined with the method of document research by the researcher, divided into 2 steps: 1) study of documents regarding the history and development of distorted ideas and practices of the Muslim community. In Koh Samui District, Surat Thani Province. 2) Data collection from in-depth interviews (IDI) and focus group discussions (FGD) with religious scholars, Imam Khatib, Bilal, Sabbath, Tadika teachers, and Dawa group and the public. A total of 20 people were instructed to answer the research objectives.

Research findings: History and beliefs of different cultures that lead to the practice of Ibadah among Muslim communities in Koh Samui District, Surat Thani Province, begins with a practice that has been passed down since the time our ancestors immigrated to Koh Samui. It has distorted characteristics from various beliefs, including Buddhism, Hinduism, and Islam, causing the development of concepts, understandings, and practices that are distorted from

¹ Ph.D (Candidate) Islamic and Muslim Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: dhonhm@gmail.com

² Ph.D (Islamic Studies) Associate Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Email: isma-ie.k@psu.ac.th

Islamic provisions, since the migration of people staying on Koh Samui, such as making merit on a boat ceremony Birth ritual (Tobidae) Takrud ritual talismans Itsukubor - Arawah ritual, and the Kubor (cemetery) guarding ritual. However, at present the Muslim community in Koh Samui district has received development in knowledge and education, because there are religious experts who travel from foreign countries to provide knowledge and recommend correct teachings. This allows Muslims in the community to gain knowledge and understanding and be able to adhere to correct Islamic practices.

Contribution: This study is considered important basic information to support awareness for the Surat Thani Provincial Islamic Committee. Organizations for spreading Islam in Thailand and related agencies saw the importance and took part in presenting appropriate guidelines for changing distorted ideas into correct principles of practice in the Muslim community in Koh Samui District, Surat Thani Province.

Keywords: Beliefs, Culture, Muslim Community, Samui Island

บทคัดย่อ

อิสลาม คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าพระองค์เดียวหรือเอกเทวนิยม และเป็นศาสนาที่กำหนดมาจากการคล้อยหรือการเปิดเผยของอัลลอฮ์ ﷻ โดยพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้รับคัมภีร์ที่เรียกว่า “อัล-กุรอาน” อันเป็นพระดำรัสของพระองค์ หรือเรียกว่า วะฮยู เพื่อประกาศหลักคำสอนและมีท่าน นบีมุฮัมมัด เป็นตัวอย่างในการครองตน ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การกระทำ และการยอมรับ ซึ่งเรียกว่า “สุนนะฮ์” หรือแบบอย่างจรรีรรตอันดีงามในฐานะศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ อัลกุรอานและสุนนะฮ์ จึงเป็นแหล่งอ้างอิงหลักของหลักคำสอนอิสลามที่มีความสำคัญสูงสุด และเป็นคู่มือให้เกิดประชาคมที่มีอัตลักษณ์ซึ่งเรียกว่า “มุสลิม” ท่ามกลางลัทธิและความเชื่อต่าง ๆ ถึงแม้ว่าภายใต้เอกลักษณ์นี้ จะยังคงมีผู้ศรัทธาในแต่ละช่วงเวลาหรือแต่ละพื้นที่ที่มีความเข้าใจหลักการศาสนาแตกต่างกันบ้าง จนกระทั่งไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกันได้ เนื่องจากความเข้าใจและวิถีปฏิบัติที่แตกต่าง การยอมรับความรู้และการยึดถือพระศนะที่แตกต่าง รวมถึงการสืบทอดความเข้าใจและประสบการณ์ผ่านช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การน้อมนำคำสอนอิสลามมาปฏิบัติของชาวมุสลิมในแถบคาบสมุทรมลายู หรือแหลมมลายู ซึ่งจะมีการผนวกเอาความเชื่อเดิมและการปฏิบัติแบบเก่าก่อนอิสลามหรือประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมเข้าด้วยกัน ดังที่ Deden Sumpena (2555: 102) ได้กล่าวถึงหนังสือของ Quraish Shihab (2545) ตามการวิเคราะห์ของ MB. Hooker, Robert Hefner, John L. Esposito, และ William Liddle โดยแสดงความเห็นเรื่องนี้ว่า การดำรงอยู่ของศาสนาอิสลามในแถบคาบสมุทรมลายูมีรูปแบบเฉพาะเจาะจงมาก เช่น ความคิด วัฒนธรรม สังคม และการเมือง จะมีความแตกต่างการปฏิบัติศรัทธาไม่เหมือนกับการอิสลามในส่วนอื่น ๆ ของซีกโลก ยิ่งในส่วนภาคใต้ของประเทศไทย ก็พบว่า มีความเชื่อและการปฏิบัติผสมผสานกับประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมเข้าด้วยกัน ทำให้มีวิถีปฏิบัติอิสลามแตกต่างจากมุสลิมในตะวันออกกลาง หากแต่ข้อเท็จจริงนี้ไม่ใช่เหตุการณ์ใหม่ แต่ได้มีความแตกต่างนี้ นับตั้งแต่ช่วงเวลาแรกที่อิสลามเข้ามาในแถบคาบสมุทรมลายู

ดังตัวอย่างหนึ่งจากผลการศึกษาของ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2545: 138) เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีในชุมชนทรายขาวอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในเรื่องการประกอบอาชีพของชาวบ้านมุสลิมพบว่า พวกเขายังมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงออกถึงความเคารพต่อเจ้าที่ในสวนผลไม้หรือมีพิธีกรรมอย่างอื่น ๆ เช่น การไหว้เจ้าที่นาแม่โพสพหรือการทำขวัญเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ผืนนา ซึ่งเมื่อมีการเก็บเกี่ยวเสร็จ ก็จะนำไปแจกญาติผู้ใหญ่ แล้วนำข้าวมาหุงรวมกันเพื่อนำไปทำบุญในทางศาสนาอิสลาม โดยจะนำข้าวมารวมกันที่มัสยิด และให้ชื่อเรียกว่า “การทำบุญเพื่อขอบคุณอัลลอฮ์ ﷻ” ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่า ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีที่บิดเบือนหลักการอิสลามนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมุสลิมไม่ว่าจะเกิดขึ้นในสังคมชนบทหรือสังคมเมือง ดังที่สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536: 18) กล่าวว่า “ประเพณีเกิดจากสภาพสังคมธรรมชาติทัศนคติเอกลักษณ์ ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคม เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนน้อมร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าช่วยได้เมื่อภัยพิบัตินั้นผ่านไประบบก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยการประกอบพิธีบูชาหรือการทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคล

ตามความเชื่อและประสบการณ์ที่ตนมี เกิดเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผน และปฏิบัติสืบต่อกันจก
ระทั้งกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้น”

เช่นเดียวกับกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของภาคใต้ฝั่งทะเลอ่าวไทย ประกอบด้วยจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง ถือเป็นกลุ่มสังคมมุสลิมขนาดใหญ่ที่
พหุวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อ เช่น พุทธ อิสลาม และคริสต์ รวมถึงความเชื่อและประเพณีหลากหลาย
ที่ผสมผสานกันระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธ รวมทั้งชนเผ่ากลุ่มน้อยต่าง ๆ แตกต่าง
กันตามทำเลที่ตั้ง เนื่องจากเคยเป็นอาณาจักรโบราณของคาบสมุทรหลายที่รุ่งเรืองในอดีต คือ อาณาจักรตาม
พรลิงค์ และอาณาจักรศรีวิชัย และมีความสำคัญเป็นเส้นทางการเชื่อมโยงทางการค้า และการเผยแผ่ศาสนา
จากอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของความ
เจริญรุ่งเรืองในอดีตมากมาย เช่น โบราณสถานเขาคา โบราณสถานโมคลาน และวัดพระบรมธาตุ จังหวัด
นครศรีธรรมราช วัดพระบรมธาตุไชยา อำเภอยะยา แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์
ธานี และวัดเขยีน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้มีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม ประจำท้องถิ่นใน
กลุ่มจังหวัดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ จังหวัดชุมพร เช่น งานประเพณีแห่พระแข่งเรือ งานโลกทะเลชุมพร งาน
แข่งขันเรือยาวขึ้น ไชนิงธงชิงถ้วยพระราชทานคลองในหลวง (หัววัง – พนังตัก) งานวันผลไม้หลังสวน ล่องแพ
อำเภอยะยา งานส่งเสริมประเพณีขึ้นเบญจา งานขึ้นถ้ำรับร้อ หรือในจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น ประเพณี
สารทเดือนสิบ จังหวัดพัทลุง เช่น งานวันอนุรักษ์มรดกไทยและงานมหกรรมชิงแชมป์หนังตะลุง และโนรา
นาฏศิลป์เมืองใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ประเพณีชักพระ หรือ ลากพระ กีฬาชนควาย งานวันเงาะโรงเรียน
 เป็นต้น (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2559 : 4)

และจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อดังกล่าว เป็นผลให้มุสลิมในสังคมภาคใต้ฝั่งอ่าว
ไทยซึ่งมีสถานะเป็นเสมือนชนกลุ่มน้อย ได้รับอิทธิพลทางความเชื่อและบางกลุ่มก็เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
จนกระทั่งกลายเป็นเรื่องวิถีปกติของชีวิต นำไปสู่การปฏิบัติที่บิดเบือนจากตัวบทดั้งเดิมของคำสอนอิสลาม
ดังที่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์อิสลาม ตามที่ अबดุลลอฮ์ อัลอูษมาฮีย (2550: 11) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ใน
สมัยที่สังคมมุสลิมเต็มไปด้วยเรื่องเหลวไหลที่ถูกกีดกันและความเชื่อที่มั่วมนุญศตอบรับสิ่งเหล่านั้นอย่าง
รวดเร็วโดยไม่คำนึงถึงข้อบัญญัติศาสนาและวิจารณ์ญาณในการแยกแยะข้อเท็จจริงจึงถูกปกคลุมด้วยฝุ่นแห่ง
ความมืดตกอยู่ในความหลงลืม ไม่มีผู้ที่จะนำพาพวกเขาออกจากความมืดมัวของความเท็จที่มาจากคำพูดของ
หมอผีนักไสยศาสตร์ นักมายากล นักทำนาย และนักดูดวงสู่แสงสว่างแห่งอัลลอฮ์ ﷻ และเพื่อให้มุสลิมคนหนึ่ง
ปฏิบัติตามแนวทางที่เที่ยงตรงและถูกต้องจึงจำเป็นต้องเลือกแนวทางปฏิบัติที่จะนำพาเขาไปสู่ความดี
และความถูกต้องโดยยึดหลักฐานที่ชัดเจนนั่นคือ พระมหาคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งในนั้นไม่มีสิ่งที่โกหกมดเท็จ
มีแต่ความถูกต้องตลอดกาล และจะชี้นำมนุษย์ไปสู่แนวทางของอัลฮุซนะฮ์หรือแนวทางของท่านเราะสูล ﷺ
ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ ความว่า “แท้จริงแล้วฉันได้ทั้ง (มอบไว้สำหรับพวกเจ้าทั้งหลาย) สิ่งที่ว่าสะอาดกลางคืน
ของมันเสมือนกลางวันไม่มีผู้พลัดหลงเบี่ยงเบนจากมันนอกจากผู้ที่พินาศ (หายนะ)” (บันทึกโดย Ibn Majah,
n.d. :43)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้ทำหน้าที่นำเสนอคำสอนอิสลามในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย จึงเห็นความจำเป็นว่า การศึกษาพัฒนาการของแนวคิดที่บิดเบือนที่นำไปสู่การปฏิบัติอับาดะฮ์ของชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะเป็นการนำเสนอในสิ่งที่คาดหวังว่าจะช่วยให้สังคมมุสลิมเกิดความตระหนักรู้และกระตุ้นเตือนผู้ที่หลงผิดปรับตัวเข้าสู่แนวทางอิสลามที่ถูกต้อง เนื่องจากความสำเร็จในโลกนี้และโลกหน้า (วันอาคีเราะฮ์) จะไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากขาดความเข้าใจถึงต้นเหตุที่ทำให้ความศรัทธานั้นมัวหมอง โดยเฉพาะชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย ซึ่งตั้งอยู่ตอนกลางของอ่าวไทย ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี นับเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความเชื่อ จากการวิเคราะห์กับผู้คนและภาษา ซึ่งบอกให้รู้ถึงวิถีของผู้คนบนเกาะสมุยจากการทำนาแบบอินเดียน (สัมพันธ ก้องสมุทร, 2555) และจากหลักฐานที่พบกลองมโหระทึก ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม พิธีกรรม ศิลปะ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต ซึ่งอดีตการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมักจะอาศัยอยู่พื้นที่ราบลุ่ม ริมฝั่งชายทะเล แถบละแวกบ้านสระเกศ ตลิ่งงาม ละไม ต่อมาได้มีการขยายพื้นที่ออกไปรอบ ๆ เกาะสมุย เพื่อหาแหล่งที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ สภาพพื้นที่เกาะสมุยในปัจจุบันได้มีการตั้งถิ่นฐาน และปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นจำนวนมากจากอดีต การตั้งถิ่นฐานชาวมุสลิมดั้งเดิมมีทั้ง ชาวไทย ชาวมุสลิม ชาวจีน เข้ามาตั้งถิ่นฐานปลูกบ้านเรือนและยังเป็นศูนย์การค้า เป็นต้น (ศราวุธ พูลสวัสดิ์, พัสตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557) ส่งผลให้มีการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมที่บิดเบือนต่อหลักคำสอนอิสลาม รวมถึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการปฏิบัติของสังคมมุสลิมในปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมการทำบุญเรือ พิธีกรรมการเกิด (โตะบิแดด) พิธีกรรมตะกรุต เครื่องรางของขลัง พิธีกรรมอิซิกุโบร์ – อารอเวาะห์ และพิธีกรรมการเผ่ากุโบร์ (สุสาน) เป็นต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาความเชื่อต่างวัฒนธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติของชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผสมผสานกับ วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้จำแนกเป็น 2 ขั้นตอน โดยเริ่มจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พัฒนาการแนวคิดที่บิดเบือน และการปฏิบัติของชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นขั้นตอนที่หนึ่ง และการศึกษาภาคสนาม (Field Work Research) ในขั้นตอนที่สอง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview : IDI) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : FGD) กับนักวิชาการด้านศาสนา อิหม่าม เคาะฎิบ บิลาล สัปบุรุษ ครูตาติกา กลุ่มดะวะฮ์ และประชาชนทั่วไป จำนวนรวมทั้งสิ้น 20 คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยมีการปกปิดข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล เช่น ชื่อและนามสกุลจริงของผู้ให้ข้อมูลโดยก่อนการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ขออนุญาตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและขออนุญาตดำเนินการสัมภาษณ์ รวมถึงแจ้งการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบ และภายหลังการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตรวจสอบสิ่งที่ผู้วิจัยบันทึกทุกครั้งที่กระบวนการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยเป็นเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย และขอผู้ให้ข้อมูลลงชื่อยอมรับ รวมทั้งเอกสารยินยอมเข้าร่วมวิจัย

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการศึกษาในครั้งนี้ โดยจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ ประวัติการเข้ามาของมุสลิมและศาสนาอิสลามในพื้นที่อำเภอเกาะสมุย และพัฒนาการของแนวคิดที่บิดเบือนที่นำไปสู่การปฏิบัติของชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

1. ประวัติการเข้ามาของมุสลิมและศาสนาอิสลามในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษาพบว่า มุสลิมในอำเภอเกาะสมุย ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตำบลมะเร็ด ชุมชนตลาดแขก อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีประชากรประมาณ 120 ครัวเรือน ประกอบอาชีพทำการประมงชายฝั่งและทำปลาแห้งเป็นอาชีพเสริม มีบรรพบุรุษของชนกลุ่มนี้เป็นมุสลิมที่อพยพมาจาก รัฐไทรบุรี และรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยเดินทางมาทางเรือ เล่ากันว่าชนกลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่แสวงหาที่ดินทำกิน โดยอพยพมากับเรือสินค้าที่นำมะพร้าวจากเกาะสมุยไป ค้าขายที่จังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง การอพยพมาครั้งแรกมีประชากรประมาณ 10 ครัวเรือน โดยเข้ามาอยู่ครั้งแรกที่บ้านละไมยึดอาชีพทำประมง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเล่าว่า สมัยแรกเริ่มเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ ๆ เกาะสมุยเป็นเกาะที่อุดมสมบูรณ์ด้วยปลานานาชนิด เมื่อเรือจอดเทียบท่าสามารถมองเห็นฝูงปลาที่แหวกว่ายไปมาจำนวนมาก สมัยนั้นบ้านละไมเป็นชุมชนเล็ก ๆ เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยพุทธ ผู้นำของกลุ่มมุสลิมในสมัยนั้นได้อพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนบริเวณชายฝั่งทะเลของบ้านละไม ต่อมาได้ย้ายมาตั้งชุมชนใหม่ที่บริเวณชุมชนหัวถนนเนื่องจากที่นี่เป็นตลาดที่มีผู้คนตั้งหลักแหล่งเป็นจำนวนมากจึงสะดวกต่อการค้าขายปลาที่ทำการประมงมาได้ ชาวไทยพุทธที่อาศัยในเกาะสมุยเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า "ตลาดแขก" หรือ "บ้านแขก" ปัจจุบันชุมชนตลาดแขกประกอบด้วยมุสลิมต่างถิ่นจำนวนมากทั้งที่อาศัยอยู่ในชุมชนและกระจัดกระจายตามเกาะสมุย จึงไม่สามารถที่จะหาตัวเลขประชากรที่แน่นอน อย่างไรก็ตามผู้คนที่ยังยึดอาชีพการทำประมงและทำปลาแห้งอยู่ แต่ผู้คนที่อพยพมาใหม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขายเป็นหลัก สำหรับมุสลิมที่อพยพมาใหม่ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดปัตตานี นราธิวาส จังหวัดยะลา และนครศรีธรรมราช โดยจะมารวมตัวกันละหมาดวันศุกร์ในทุกสัปดาห์อย่างสม่ำเสมอ (เจริญ ศรีประดิษฐ์ และกอมารุดิน ยี่สา, 2548 : 84)

ส่วนที่มาของชื่อเกาะสมุย พบว่า เกาะนี้ได้ถูกค้นพบโดยชาวโหล่าที่เดินทางตามเส้นทางเดินเรือในสมัยสงครามโลก และเรียกชื่อเกาะนี้ว่า เกาะเพ็งค้นพบ ปูลาบาร์เตอมุง จากนั้นก็เพี้ยนมาเป็นเกาะสมุยใน

ปัจจุบัน สอดคล้องกับคำบอกเล่า “คนจีนเข้ามาจากเกาะไหหลำหนีสงคราม และวันหนึ่งเรือได้มาพบกับเกาะนี้ และเข้าใจว่าได้เดินทางกลับบ้านเกิดแล้ว จึงได้เข้าเทียบท่าเรือขึ้นฝั่ง แต่เมื่อพบว่าไม่ใช่เกาะไหหลำ จึงได้ตั้งรกรากที่นี่ เกาะสมุย มาจากคำว่า ปูลาบารูเตอมุง” (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565) โดยกลุ่มคนรุ่นแรก ๆ ที่เดินทางมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ส่วนใหญ่มาจากคนที่อยู่ในพื้นที่ติดทะเล ทางตอนใต้ของประเทศไทย และมีอาชีพทำประมงเป็นทุนเดิม บ้างก็เดินทางมาแวะพักระหว่างออกทำการประมง บ้างก็เดินทางมาอยู่ที่นี่เลย นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และนักเดินเรือเข้ามาอาศัยมาตั้งรกรากอยู่ที่นี่ ซึ่งส่วนใหญ่คนกลุ่มแรก ๆ จะมาจากรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565) อาจด้วยสภาพความสมบูรณ์ของเกาะในสมัยนั้น มีปลาชุกชุม สะดวกในการทำมาหากินในอาชีพประมง จึงทำให้มีการย้ายครอบครัวมาอยู่ที่นี่กัน ดังที่บางท่านกล่าวว่า “ปลาที่นี่ชุกชุม สมบูรณ์มาก ออกเรือไม่ไกลเท่าไรก็เจอปลาแล้ว ทำให้หลาย ๆ คนมาถึงที่นี่แล้วย้ายครอบครัวมาอยู่ที่นี่ สมัยนั้นมีการทำประมง ทำประมง ทำวันนี้ได้วันนี้ ถ้าสวันยาง ทำวันนี้อีกหลายปีกว่าจะได้” (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565) สอดคล้องกับความเห็นที่ว่า “คนรุ่นแรกที่มาอยู่คือคนจากกลันตัน คนเทพา และคนจากหนองจิก ส่วนมากจะมาช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แรก ๆ มาอยู่แถว ๆ ละไม แถว ๆ เฉวง” (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565)

ต่อมาได้ย้ายมาตั้งชุมชนใหม่ที่บริเวณ ชุมชนหัวถนน ตำบลมะเร็ด เมื่อประชากรคนมุสลิมต่างย้ายมาอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้ เมื่อชุมชนมุสลิมเริ่มเติบโตขึ้นก็ทำให้คนมุสลิมจากที่อื่น ๆ ย้ายมาอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งเดิมเป็นที่ดินของท่านขุน หรือนายอำเภอในสมัยนั้น และรู้จักกันในชื่อหมู่บ้านหน้าค่าย (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565) ดังคำกล่าวที่ว่า “ที่ดินนี้ที่นี้เป็นของท่านขุนซึ่งเป็นนายอำเภอที่นี่ สมัยนั้นเรียกว่าหมู่บ้านหน้าค่าย มาจากคำว่า บ้านหน้าค่าย เนื่องจากมีค่ายทหารมาตั้งอยู่ เมื่อทหารถอนกำลังออกจากที่นี่ นายอำเภอจึงปลูกต้นมะพร้าวเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ เมื่อตอนที่มะพร้าวออกผล มะพร้าวเหล่านั้นถูกกระรอกกินหมดเลย แล้วก็เรียกคนมุสลิมมลายูมาอยู่มาอาศัย คนมุสลิมมลายูที่ย้ายมาอยู่ในตอนนั้น คือคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ของเปาะจิแฉ โดยสร้างบ้านด้วยวัสดุจากต้นมะพร้าว” (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565) ซึ่งในเวลาต่อมาประสบกับปัญหาพื้นที่ทับซ้อนและเกิดแรงปะทะระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับภาครัฐ เมื่อชาวบ้านถูกร้องขอให้แสดงหลักฐานเรื่องกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน ในขณะที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ที่นี่มาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายเพื่อทำมาหากิน (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2565) โดยรัฐบาลจะยึดคืนเป็นของรัฐ แต่เนื่องจากชาวบ้านที่นั่นใช้ชีวิตอยู่มาหลายสิบปี จึงเกิดปัญหา ซึ่งในท้ายที่สุด เทศบาลได้ระดมทุนเพื่อซื้อที่ดินจากรัฐ และแบ่งขายให้กับชาวบ้านในชุมชน

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า รากฐานที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ คือ ความหวังโยของผู้อาวุโสในพื้นที่ต่อเยาวชนที่กำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ ๆ ในอนาคต และการยืนยันที่จะรักษาความศรัทธาและการดูแลสังคม เนื่องจากต้นตอของการย้ายรกรากหาถิ่นฐานใหม่ในอำเภอเกาะสมุยนี้ สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตรของสังคมมนุษย์ที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย บนพื้นฐานของความต้องการและการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงไว้ซึ่งชีวิต ชาติพันธุ์เดิม อัตลักษณ์ และความเชื่อทางศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะประเด็นที่น่าสนใจของชุมชนแห่งนี้ ไม่ใช่เพียงแค่การดำรงชีพและยังคงสามารถดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เดิมท่ามกลางสังคมที่หลากหลายเหล่านั้น ดังจะเห็นว่า พวกเขา ยังคงสามารถ

สื่อสารกันด้วยภาษามลายู และมีมัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีโรงเรียนตาดีกาที่ยังเป็นสถานอนุบาล เพื่อหล่อหลอมให้เยาวชนเป็นหน่วยสำคัญของสังคม ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีพลังและเข้มแข็ง ถึงแม้ว่าความเจริญจะเข้ามาทำลายและเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลา

2. พัฒนาการความเชื่อต่างวัฒนธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติของชุมชนมุสลิม

ผลการศึกษาเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างพัฒนาการของแนวคิดที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นในสังคมมุสลิมจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย ได้แก่ พิธีกรรมการทำบุญเรือ พิธีกรรมการเกิด (โตะบิแดด) พิธีกรรมตะกรุด เครื่องรางของขลัง พิธีกรรมอิซกูโบร์ – อารอวะห์ และพิธีกรรมการเผ่ากูโบร์ (สุสาน) และนำมาวิเคราะห์สรุปผลในแต่ละพิธีกรรมดังนี้

2.1 พิธีกรรมการทำบุญเรือ

การทำบุญเรือ หรือพิธีกรรมซึ่งคนแขก (คนผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ตามภาษาที่เรียก) เล่นออก(ทะเลฝั่งทิศตะวันออก)และคนแขกเล่นใน (ทะเลฝั่งทิศตะวันตก ติดฝั่งแผ่นดินใหญ่) จะเรียกต่างกัน โดยคนแขกเล่นออกออกเสียงว่า “ดูหรีเรือ” ส่วนคนแขกเล่นใน ออกเสียงว่า “นูหรีเรือ” ถึงแม้ว่าคนแขกทั้งสองพื้นที่จะออกเสียงเรียกในสำเนียงที่แตกต่างกันไปแต่ทั้งคำว่า “ดูหรี” และ “นูหรี” ที่คนแขกพูดในภาษาไทยถิ่นใต้ นั้นต่างก็ร่อนมาจากคำมลายูคำเดียวกันนั่นคือคำว่า กินดูรี (Kenduri) ซึ่งหมายถึง การประกอบพิธีทำบุญ การเลี้ยงอาหาร ซึ่งทำเป็นขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ตามความเชื่อของคนแขกท้องถิ่น โดยจะมีผู้อาวุโสมาร่วมประกอบพิธี ทั้งนี้อาจจะมีพิธีกรรมย่อยบางอย่างที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเข้ามาประยุกต์ร่วมด้วย และกล่าวได้ว่าการทำบุญเรือ หรือ “กินบุญในเรือ” ในเกาะสมุยนั้น มีมูลเหตุจาก 3 ประการ ได้แก่ เจ้าของเรือซื้อเรือมาใช้งานใหม่ หรือเจ้าของเรือเอาเรือขึ้นคานเพื่อซ่อม ครั้นเมื่อซ่อมเสร็จก่อนจะเอาเรือไปใช้งานก็จะประกอบพิธี หรือเนื่องจากการขนานก่อนออกทะเลว่าให้จับสัตว์น้ำให้ได้ในปริมาณมากและเมื่อได้สัตว์น้ำมากตามที่ขนานไว้เสมือนเป็นการแก้บน ทั้งนี้การทำดูหรีเรื่อนั้น มักจะทำการในวันศุกร์ วันเสาร์ หรือวันจันทร์ แต่โดยส่วนมากจะนิยมทำกันในวันศุกร์ ห้วงเวลาหลังจากละหมาดวันศุกร์เสร็จ โดยเจ้าของเรือจะเชิญโต๊ะอิหม่ามของหมู่บ้านจากบลายมาประกอบพิธี นอกจากนี้แล้วเจ้าของเรือก็จะแจ้งข่าวแก่เพื่อนบ้านให้มาร่วมพิธีด้วย ทั้งนี้จะมีการตระเตรียมอาหารหลายชนิดที่ใช้ในพิธี แต่อาหารที่จะขาดเสียไม่ได้เลยนั้น ก็คือข้าวเหนียวสีเหลืองกับหัวศรึกาหยา (ข้าวเหนียวหน้าสังขยา) นอกจากนี้ในบางครั้งอาจจะมีการทำแกงไก่หรือแกงแพะเพิ่มเติมเข้ามา ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของเจ้าของเรือเป็นสำคัญ (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565) โดยปัจจุบันพบว่า การทำบุญเรือเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีแนวโน้มว่าจะสูญหายจากพื้นที่ เนื่องจากมีผู้รู้ทางศาสนาบางกลุ่มได้วินิจฉัยว่าเป็นการประกอบพิธีกรรมที่ขัดกับหลักการทางศาสนาอิสลาม และมีความพยายามในการให้คนในชุมชนยกเลิกพิธีดังกล่าว อีกทั้งคนรุ่นใหม่ก็มักไม่ได้สานต่อประเพณีโบราณที่ทำกันมามากนัก และก็ได้สืบทอดอาชีพการทำประมงอันมีเรือประมงเป็นพาหนะหลักในการประกอบอาชีพอีกต่อไป ในส่วนของชาวบ้านที่ยังทำอยู่ นั้นพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปหลายประการ เช่น จากที่ทำพิธีบนลำเรือก็เปลี่ยนมาทำพิธีที่บ้านเป็นการส่วนตัว ภายในครอบครัวแทน หรือในการผูกหัวเรือด้วยผ้าสามสีนั้นในปัจจุบันบางส่วนก็ไม่ได้ทำแล้ว และ

บางส่วนก็ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบมาใช้วิธีการอ่านอัลกุรอานที่หัวเรือเพียงอย่างเดียวแทน (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565)

2.2 พิธีกรรมการเกิด (โตะบิแด)

โตะบิแด คือ ผดุงครรภ์โบราณ (หมอดำแย) ที่มีบทบาทในกระบวนการตั้งครรภ์และคลอดบุตรของสตรีไทยมุสลิมในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรม “แนง” ที่เกี่ยวเนื่องกับจิตวิญญาณ การบริหารและเภสัชกรรมพื้นบ้าน ตามจารีตประเพณีการเกิดของชาวไทยมุสลิม การที่โตะบิแด เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในประเพณีท้องถิ่นอีกทั้งด้วยลักษณะเด่นของโตะบิแด คือ ต้องเป็นสตรีที่มีคุณลักษณะเฉพาะ และสืบทอดคุณสมบัติในกลุ่มตระกูลโตะบิแดจึงมีสถานภาพทางสังคมสูง และเป็นที่ยอมรับในชุมชนหมู่บ้าน (อดิศร ศักดิ์สูง, เปรมสิริ ขวัญไชยสิทธิ์ 2561) ซึ่งเมื่อหญิงมุสลิมมีครรภ์จะต้องไปฝากครรภ์กับหมอดำแย หรือที่เรียกว่า “โตะบิแด” โดยจัดเครื่องบูชาหมออันประกอบด้วย หมาก พลุปูน ยาเส้น และเงินตามสมควร ในระยะเริ่มตั้งครรภ์ จนกระทั่งครรภ์ได้ 5 เดือน สามภรรยาเจ้าของครรภ์จะดเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต หรือทำร้ายทารุณสัตว์ทั้งนี้ เพราะมีความเชื่อว่าผลกรรมจากการกระทำจะส่งผลแก่บุตรในครรภ์เกิดอาเพศเป็นไปตามผลกรรม โดยการคลอดตามพิธีศาสนาอิสลามที่เจ้าของครรภ์ต้องเตรียมเครื่องบูชาหมออันประกอบด้วยด้ายดิบ 1 ขด ข้าวสารเล็กน้อย หมาก พลุ และเงินบูชาใต้ถุนตรงที่จะคลอด จัดหาหนามมาสุ่มไว้กล่าวกันว่า เป็นการป้องกันพวกผีเข้ามาดูตักเตือน เลือดที่ตกลงไป อันจะเป็นเคราะห์กรรมให้แก่แม่และลูกได้ การอยู่ไฟและการแต่งท้อง การรื้อเตาไฟ การขึ้นเปล การตั้งชื่อ การโกนผมไฟ การกินเลี้ยงด้วยเนื้อแพะหรืออาแกเกาะห์ (ทำบุญเด็กแรกเกิด) และการเข้าสุหนัต(การขลิบปลายอวัยวะเพศ) (ณัฐา คุ่มแก้ว และคณะ 2553 :84) โดยปัจจุบันพบว่า พิธีกรรมนี้ได้หายไปแล้วหลังจากที่หมอดำแยคนสุดท้ายได้เสียชีวิตลง และปัจจุบันวิวัฒนาการทางการแพทย์ จึงไม่จำเป็นต้องใช้หมอดำแยอีกต่อไป โดยชาวมุสลิมในเกาะสมุยก็หันมารักษาหรือว่าฝากท้องฝากครรภ์กับทางโรงพยาบาล เกาะสมุย (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565) ถึงแม้ว่าในอดีตจะมีการทำบูชาและพิธีกรรมที่บิดเบือนเยอะมาก

2.3 พิธีกรรมตะกรุด เครื่องรางของขลัง

การห้อยตะกรุด หรือ อาซิมัด ผูกเส้นด้ายต่าง ๆ เป็นการเลียนแบบคนต่างศาสนา ในสมัยท่าน นบีมุฮัมมัด ﷺ ชาวอาหรับก็มีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ก่อนชาวอาหรับจะเดินทางไปค้าขายหรือออกรบ ชาวอาหรับจะไปเคารพสักการะเจ็ดรูปปั้นรอบ ๆ กะบะห์เพื่อขอให้ตนเองได้รับชัยชนะในการทำสงคราม หรือเวลาออกไปทำการค้าก็วิ่งวอนขอต่อเจ็ดทั้งหลายให้อำนวยโชค ทำมาค้าขายได้กำไร บางครั้งชาวอาหรับไม่ได้พกเจ็ดไป แต่การเสพติดเจ็ดบูชามีถึงขนาดที่ว่าบางครั้งเมื่ออยู่กลางทะเลทราย หากชาวอาหรับรู้สึกหวาดกลัวขึ้นมา ก็จะเอาดินมาผสมกับนมแพะ น้ำ หรือถ้าหาอะไรไม่ได้ก็ผสมกับปัสสาวะอยู่เพื่อปั้นเจ็ดไว้บูชาอิซฮานบนบานให้ตัวเองได้รับความปลอดภัย (เชาว์นฤฤทธิ์ เรื่องปราชญ์ 2549 : 21) ซึ่งประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากลัทธิพราหมณ์-ฮินดูในอดีต เนื่องจากอินโดนีเซีย มาเลเซีย แลหมสุวรรณภูมิ เคยตกอยู่ในอิทธิพลของพราหมณ์-ฮินดูซึ่งมีความเชื่อในเรื่องของเวทมนต์ ไสยศาสตร์ต่าง ๆ และเมื่อคนในบริเวณนี้มารับอิสลามก็ได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งจากชาวฮินดูมา และนำมาใช้ในเรื่องของเวทมนต์ ไสยศาสตร์โดยใช้

ภาษาอาหรับแทนภาษาฮินดูและสันสกฤต ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันยังคงมีให้เห็นในบางพื้นที่เกาะสมุย ในเรื่องการสวมเส้นด้าย หรือห่วง (คล้ายสายสิญจน์) สิ่งที่ทำมาห้อยที่ตัวเด็กเพื่อป้องกันจากความชั่วร้าย ผู้ใหญ่บางคนก็ห้อยตะกรุดที่มีภาษาอาหรับอยู่ด้านใน หรืออื่นใดเพื่อเป็นการเฝ้ายาม การพึ่งพา การมอบหมาย ยึดถือ และขอความช่วยเหลือจากสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยมีความเชื่อว่าการผูกเส้นด้ายรอบข้อมือ รอบเอว หรือลำคอของเด็ก หรือผู้ใหญ่ ที่ผ่านการเสกเป่าจากโต๊ะหมอแขกแล้วนั้น จะช่วยบรรเทาความเจ็บปวด โรคภัยไข้เจ็บจะหายขาด หรือจะช่วยป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ได้ (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565)

2.4 พิธีกรรมอิซึกุโบร์ – อารอเวาะห์ (ดวงวิญญาณของผู้ตาย)

อิซึกุโบร์ คือ พิธีกรรม (การทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว) ประกอบด้วย คำกล่าวนำ, การอ่านอัลกุรอาน บางอายะห์ (บท) ศอลาวาต (สรรเสริญ) ชิรฎุลลอฮ์ (การรำลึกถึงอัลลอฮ์) ดูอาห์ (ขอพร) อุทิศนำมาประยุกต์เป็นพิธีกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่ออุทิศผลบุญให้ดวงวิญญาณของผู้ตายหรือกล่าวได้อีกกรณีหนึ่งว่า อิซึกุโบร์ คือพิธีกรรมที่กำเนิดขึ้นใหม่ โดยการเอาคำกล่าวนำ การอ่านอัลกุรอานบางอายะห์ (บท) การชิรฎุลลอฮ์ (รำลึกถึงอัลลอฮ์) และดูอาห์ (ขอพร) อุทิศ นำมาประยุกต์กำหนดเป็นพิธีกรรม เพื่ออุทิศผลบุญให้ดวงวิญญาณของผู้ตาย คำจำกัดความที่เราได้กล่าวไว้มีใช้ถ้อยคำที่ใกล้เคียงจริง แต่เป็นถ้อยคำ ที่บ่งบอกถึงตัวตนของพิธีกรรมอิซึกุโบร์ได้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมที่นิยมกระทำกันในสังคมมุสลิมอำเภอเกาะสมุย (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565) ซึ่งอาจจะจัดขึ้นเนื่องในโอกาสทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญบ้านคนตาย ทำบุญครบ 3 วัน 7 วัน 40 วันและ 100 วัน ทำบุญเมื่อจะเดินทางไปทำฮัจญ์หรือกลับจากฮัจญ์ ทำบุญงานแต่งงานเฉพาะงานแต่งงานนั้นเจ้าภาพฝ่ายหญิงจะระบุไว้ด้านล่าง ของการ์ดงานว่า “ท่านชาย 8.00 น.” ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า เชิญทำพิธีกรรมอิซึกุโบร์ในช่วงเช้า ก่อนที่ขบวนแห่ของเจ้าบ่าวจะมาถึงและในบางท้องที่ก็จะทำพิธีกรรมรอบสองโดยในขบวนแห่ของเจ้าบ่าวจะมีผู้นำในการทำพิธีร่วมขบวนมาด้วย และในการทำบุญรับเจ้าสาวก็เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นแล้ว พบว่า ในปัจจุบัน พิธีกรรมอิซึกุโบร์ ยังนิยมกระทำในโอกาสอื่น ๆ เช่น หลังจกละหมาดญะนาเซห์ (ละหมาดให้คนตาย) หรือในคืนวันศุกร์ และตามนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ หรือถูกหวยสะเดาะเคราะห์ และในบางท้องที่ก็จะจัดเตรียมคณะไว้คอยรับบริการแบบครบวงจร เพื่อรับเชิญทำพิธีในงานเปิดกิจการห้างร้านทั้งกิจการที่เป็นของมุสลิม (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) และกาเฟร (ผู้ที่ปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์) หรือรับเชิญไปกระทำในพิธีปัดรังควานจากภูตผีปีศาจและ ฯลฯ กล่าวได้ว่าอิซึกุโบร์เป็นพิธีกรรมที่นิยมจัดขึ้นในสังคมมุสลิมไทยตามความเชื่อของแต่ละคน

2.5 พิธีกรรมการเฝ้ากุโบร์ (สุสาน)

เฝ้ากุโบร์ (สุสาน) เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในภาคใต้ของประเทศไทย โดยอาจจะมีการค้างแรมในบริเวณที่สุสานหรือไปแค่บางช่วงเวลา ในอดีตพื้นที่เกาะสมุยถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับการเฝ้าสุสานมีการออกแบบกิจกรรมอย่างเป็นระบบที่เรียกกิจกรรมนี้ว่าการเฝ้ากุโบร์ซึ่งใช้เวลาในการเฝ้าประมาณ 3-7 วันตลอดช่วงระยะเวลานี้จะอ่านอัลกุรอานประมาณ 1 จบ (30 ยุซ) หรือมากกว่านั้นมีการอ่านสุเราะฮ์อัลอิคลาส (ชีบัตในคำภีร์อัลกุรอาน แปลว่าความบริสุทธิ์ใจ) และชิเกร (การรำลึกถึงอัลลอฮ์) ประกอบด้วยเช่นกันเพื่ออุทิศผลบุญไปยังผู้ที่เสียชีวิต หลังจากนั้นกิจกรรมดังกล่าวพบว่าการเฝ้า

สุสานมักนิยมให้เด็กปอเนาะมาเป็นผู้เฝ้าประมาณ 4-6 คน โดยฝ่ายเจ้าภาพหรือญาติผู้เสียชีวิตจะเป็นผู้ดูแลเรื่องอาหารและเครื่องใช้ที่จำเป็นเช่นยาแก้น้ำร้อนหรือที่นอนเป็นต้นและมีสินน้ำใจอาจจะเป็นเงินหรือข้าวของให้กับเด็กปอเนาะเมื่อครบวันที่กำหนด (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565) โดยอดีตถือเป็นพิธีกรรมที่นิยมปฏิบัติในสังคมมุสลิม ซึ่งปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการที่กราบไหว้สุสานโดยใช้รูปเทียนคล้ายกับพิธีกรรมของศาสนาฮินดูได้ยกเลิกไป และเปลี่ยนเป็นการทำนุหรี (ทำบุญ) ที่บ้านหรือมัสยิดเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย โดยที่ไม่มีการเฝ้าสุสานเหมือนเมื่อก่อน เนื่องจากไม่สะดวกในการเดินทางเพราะสุสานได้ย้ายไปตั้งไกลห่างจากหมู่บ้าน จึงมีความนิยมในการทำนุหรี (ทำบุญ) เฉพาะที่บ้าน 3 วัน 7 วัน 40 วัน 100 วัน ขึ้นอยู่กับสถานะของแต่ละครอบครัวผู้เสียชีวิต (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2565)

อภิปรายผล

1. ประวัติการย้ายถิ่นฐานของชาวมุสลิมเข้ามาในอำเภอเกาะสมุยในช่วงต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า ชาวมุสลิมที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ในเวลานั้น ได้นำพิธีกรรมปฏิบัติเดิมของตนเองมาเผยแพร่ปฏิบัติต่อ โดยได้รับอิทธิพลมาพิธีกรรมของมุสลิมในประเทศมาเลเซีย หรืออินโดนีเซีย ซึ่งมีลักษณะความเชื่อและการปฏิบัติ (การปฏิบัติศาสนกิจ) ปะปนกันระหว่างศาสนาอิสลามกับศาสนาฮินดู หากแต่ในช่วง 30 ปี ที่ผ่านมานี้ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการอพยพมาใหม่ของชาวมุสลิมจากจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา และระนอง จึงได้มีการนำพิธีกรรมปฏิบัติของมุสลิมในพื้นที่เดิมของตัวเองมาปฏิบัติที่เกาะสมุยด้วย ทำให้วิวัฒนาการรูปแบบการปฏิบัติของพี่น้องมุสลิมในเกาะสมุย เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่และมีการละทิ้งสิ่งที่ปฏิบัติบิดเบือน ซึ่งคลุมเครือระหว่างศาสนาอิสลามกับฮินดู ทำให้มุสลิมในพื้นที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับประยูรศักดิ์ ชลายนเดชะ (2539 : 10) พบว่า ประวัติความเป็นมาของมุสลิมในประเทศไทยจากการค้นพบวัตถุพยานมากมายเป็นเครื่องชี้วัดว่า มีมุสลิมอยู่ในประเทศไทยจากคำกล่าวของท่านอาจารย์ มรว. ศิกฤทธิปราโมช ที่กล่าวว่า “สำหรับศาสนาอิสลามและคนทีนับถือศาสนาอิสลามนั้น น่าจะมีอยู่ในดินแดนที่ เรียกว่า ประเทศไทยนี้ตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ของไทย เพราะว่า ศาสนาอิสลามได้เผยแผ่เข้ามาถึงอินโดนีเซีย และในแหลมมาลายูนั้น ก่อนที่คนอีกเผ่าหนึ่งที่เคลื่อนมาจากญานได้นับว่าในดินแดนสุวรรณภูมินี้มีคนพื้นเมืองเดิมซึ่งนับถือศาสนาอิสลามได้อยู่มาก่อนแล้วนั่นเอง”

2. ผลการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของแนวคิดที่บิดเบือนที่นำไปสู่การปฏิบัติของชุมชนมุสลิมในอำเภอเกาะสมุย สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

2.1 พิธีกรรมการทำนุหรีเรือ ถือเป็นพิธีกรรมที่ไม่มีบทบัญญัติในอิสลาม เนื่องจากมีการเจาะจงพื้นที่เฉพาะซึ่งขัดต่อหลักการอิสลาม และเจาะจงนำอัลกรุอ่านบางอายะฮ์ (บท) มาอ่าน มีการผูกหัวเรือด้วยผ้าหลากสี โดยให้โต๊ะอิหม่ามเป็นผู้ทำหน้าที่ การอะซานและการละหมาดฮายัต (การละหมาดเฉพาะตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ) บนเรือ นั้น ถือเป็นแนวคิดที่บิดเบือนทางศาสนาที่ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรนำแนวทางสุนนะฮ์มาปฏิบัติ เช่น การอ่านดุอาอ์และการขอขอบคุณอัลลอฮ์ ﷻ การอะซาน การอ่านอัลกรุอ่านสุ

เราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ หรือการเลี้ยงอาหารสำหรับผู้ที่มาร่วมงานเพื่อเป็นการเลี้ยงขอบคุณ โดยหวังผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ และขอดุอาอ์ให้เกิดความง่ายดายในการใช้ชีวิต สอดคล้องกับหะดีษ (วจนของท่านศาสดา) บันทึกโดยมุสลิม ความว่า “พวกท่านทั้งหลายอย่าได้ทำในบ้านของพวกท่านนั้นเป็นสุสาน แท้จริงชัยฏอน (มารร้าย) มันจะวิ่งหนีไปจากบ้านที่มีการอ่านสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ (ซ็อบทในอัลกรุอาน) (Muslim, 1981: 867) เช่นเดียวกับการจัดงานเลี้ยงอาหารเนื่องในโอกาสทำบุญเรือใหม่ หรือขึ้นบ้านใหม่ ที่มีเจตนาเพื่อขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเลี้ยงอาหารแก่พี่น้องมุสลิม คนรู้จัก และเพื่อนบ้านก็สามารถกระทำได้ สอดคล้องกับคำวินิจฉัยทางศาสนา ความว่า "งานเลี้ยงเนื่องจากการสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ เป็นสิ่งที่เห็นชอบให้กระทำ ดังเช่นงานจัดเลี้ยงอื่น ๆ ที่ถูกจัดขึ้น เนื่องจากมีความปิติยินดีเกิดขึ้น หรือเนื่องจากความชั่วร้ายหมดไป" (อาลาวี บิน अबดุลกอดิّر อัล-ซัคกอฟ : 8/207)

2.2 พิธีกรรมการเกิด (โตะบิแด) ถือเป็นพิธีกรรมที่ไม่มีบทบัญญัติในอิสลาม โดยให้โตะบิแดหรือหมอดำแย จัดเอาเครื่องบูชา เช่น หมาก พลุยาเส้น และเงินตราตามสมควรเพื่อใช้ในการประกอบพิธีคลำท้อง(ครรรค์) เพื่อปกป้องและดูแลทารกน้อย ซึ่งถือเป็นการบูชาสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และเข้าข่ายตั้งภาคีจึงถือเป็นเรื่องต้องห้ามในอิสลาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรนำแนวทางสุนนะฮ์มาปฏิบัติ เช่น การขอดุอาอ์ การอ่าน อัลกรุอานในขณะตั้งครรภ์ให้มากขึ้นเพื่อให้ลูกน้อยในครรภ์ได้คุ้นชินเสียงอัลกรุอาน หรือการขอดุอาอ์ให้เกิดความง่ายดายในการตั้งครรภ์และการคลอด โดยขอจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวเท่านั้น เนื่องจากการบูชาสิ่งอื่นใดนอกจาก อัลลอฮ์ ﷻ ถือว่าเป็นบาปใหญ่ ดังหะดีษอัลกุตุบีย (วจนของอัลลอฮ์) บันทึกโดยมุสลิม ความว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า “ข้าคือผู้ที่มั่งมีซึ่งไม่ต้องการหุ้นส่วนและการตั้งภาคีใด ๆ อีกเป็นที่สุด หากผู้ใดทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการที่ควบคู่ตั้งภาคีเข้ากับผู้อื่นในจุดประสงค์ของการกระทำนั้น ข้าก็จะปล่อยเขาให้อยู่กับผู้ที่เขาคือตั้งภาคีนั้น ๆ” (Muslim, 1981: 2985) โดยพิธีกรรมนี้ได้หายไปจากสังคมแล้ว ดังข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านว่า “หลังจากมีวิวัฒนาการทางการแพทย์ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้หมอดำแย หรือพิธีกรรมการรักษาโรคแบบพื้นบ้านอีกต่อไป” (สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2565)

2.3 พิธีกรรมตะกรุด เครื่องรางของขลังถือเป็นพิธีกรรมที่ไม่มีบทบัญญัติในอิสลาม และอันตรายต่อความเชื่อมั่นศรัทธา เนื่องจากการแขวนตะกรุด ด้วยความเชื่อว่ามีนสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บไม่ว่าจะแขวนที่คอ หรือผูกไว้กับข้อมือ และรอบเอว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรนำแนวทางสุนนะฮ์ (แนวทางศาสดา) มาปฏิบัติ โดยเฉพาะมุสลิมจะต้องศรัทธาอย่างมั่นคงอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่นำสิ่งอื่นมาร่วมภาคี และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้หลักการศรัทธาอ่อนแอ เนื่องจากการเป็นพฤติกรรมที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงโกรธกริ้วอย่างมาก และเนื่องจากเป็นความเชื่อของผู้คนในยุคก่อนอิสลาม หากแต่มุสลิมจะต้องขอความคุ้มครองจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยตรงเท่านั้น เพราะพระองค์คือผู้ทรงคุ้มครอง ดังที่อัลกรุอานได้แจ้งไว้ ความว่า “และหากว่าอัลลอฮ์ ทรงให้ความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใดประสบแก่เจ้า แล้วก็ไม่มีผู้ใดจะปลดเปลื้องมันได้ นอกจากพระองค์เท่านั้น” (อัลอันอาม: 17) จึงไม่จำเป็นต้องขอผ่านตะกรุดหรือบุคคลใด ๆ ให้เป็นสื่อกลางกับอัลลอฮ์ ﷻ โดยเงื่อนไขจะต้องทำจิตใจ ร่างกายขอให้สะอาด มุ่งหวังการตอบรับจากพระองค์ เพื่อให้ทรงรับดุอาอ์ และทรงให้ความช่วยเหลือ

2.4 พิธีกรรมอิซกีโบร์ – อารูเวาะห์ (ดวงวิญญาณของผู้ตาย) ถือเป็นพิธีกรรมที่บิดเบือน เนื่องจากการทำอิซกีโบร์ เป็นการอ่านกุรอาน การดุอาอ์ เจาะจงให้กับผู้ตายหลังจากที่ฝังไปแล้ว หรือบางคน ทำอิซกีโบร์ ก่อนที่จะมีการแห่คูบัวสาว บางครั้งอ่านเนื่องในโอกาสขึ้นบ้านใหม่ หรือในหลายโอกาสที่คิดว่าเหมาะสม ซึ่งในแนวทางสุนนะฮ์นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การอ้างหลักฐานต่าง ๆ เพื่อยืนยันความถูกต้องในการ นำตัวบทอัลกุรอานบางอายะฮ์ หรือการอ่านบทพระลักถึงอัลลอฮ์ ﷻ โดยเรียบเรียงตามลำดับ ไม่ได้เป็น แบบอย่างที่มีในแบบอย่างของท่านเราะสูล แต่ควรอ่านอัลกุรอานและขอดุอาอ์ตามความเหมาะสมเท่านั้น ดัง ตัวอย่างความเข้าใจที่ว่า อิสลามอนุมัติให้ใครก็ได้กำหนดรูปแบบหรือวิธีการในศาสนกิจ เพื่อหวังได้รับรางวัล ทั้งผู้คิดค้นสูตรและผู้ปฏิบัติตาม โดยนำเอาเพียงบางตอนของหะดีษมานำเสนอ เช่น ความว่า “ผู้ใดวางแนวทาง ที่ดีในอิสลามไว้ เขาได้รางวัลนั้น และรางวัลของผู้ปฏิบัติตามมันโดยไม่ทำให้รางวัลของพวกเขาต้องบกพร่อง แต่อย่างใด” (Muslim, 1981: 1691) ซึ่งความจริงแล้ว ควรจะนำข้อความทั้งหมดของหะดีษมานำเสนอ เพื่อให้ทราบชัดถึงมูลเหตุและเป้าหมายของหะดีษ มิใช่ตัดตอนตัวบทเฉพาะส่วนที่ต้องการเท่านั้น

2.5 พิธีกรรมการเผ่ากูโบร์ (สุสาน) ถือเป็นพิธีกรรมที่บิดเบือน และไม่มีในบทบัญญัติอิสลาม ดังจะเห็นได้ว่า การเผ่ากูโบร์ เป็นการเผ่าหลุมฝังศพ และการอ่านอัลกุรอาน 1 จบ หรือ 30 ยุซ และมีการขอดุอาอ์ที่หลุมฝังศพในพื้นที่สุสาน โดยกำหนดวันชัดเจน ซึ่งอาจเป็น 3-7 วัน แล้วแต่ญาติผู้ตายสะดวก ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรนำแนวทางสุนนะฮ์มาปฏิบัติทดแทน เช่น ยืนขอดุอาอ์ให้กับผู้ตายบนหลุมฝังศพ โดยไม่มีการ ค้างหลับนอน หรือกำหนดวันเวลาเฉพาะ ซึ่งท่านเราะสูลเคยปฏิบัติ ในครั้งที่ขอดุอา ณ สุสาน บาเกียฮ์ ซึ่ง ปัจจุบันอยู่ข้างมัสยิดอันนะบะวีย์ ดังนั้น จึงสมควรหลีกเลี่ยงการนอนค้างแรม ขณะที่ในเรื่องการอ่านอัลกุรอาน ก็สามารถอ่านที่บ้านหรือที่มัสยิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่ควรนำเสนอหลักฐานในลักษณะข้างเคียง โดยใช้วิธี ตีความชักลากเอามาเป็นหลักฐาน และอาศัยช่องทางวิชาการด้วยการเกียส (การเปรียบเทียบ) หรือการตีความ จากตัวบท ดังที่มีการกล่าวอ้างจำนวนมาก ซึ่งหากผู้ที่ไม่รู้กระทำ การเยี่ยงนี้ก็นำให้อภัยในความ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่หากผู้รู้กระทำการเช่นนี้ จะกล่าวได้ว่า ไม่มีอะมานะห์ (ความรับผิดชอบ) ทางวิชาการ ดังที่ หะดีษบันทึกโดยมุสลิม ความว่า “ผู้ใดทำขึ้นมาใหม่ในงานของเราโดยไม่มีที่มาจากมัน มันเป็นโมฆะ” (Muslim, 1981: 3242) และอีกสำนวนหนึ่ง ความว่า “ผู้ใดกระทำงานใดก็ตาม ที่ไม่มีที่มาจากงานของเรา มัน เป็นโมฆะ” (Muslim, 1981: 3243)

ข้อเสนอแนะ

1. สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และองค์กรเผยแพร่อิสลามในประเทศไทย ควรให้ การช่วยเหลือในเรื่องการจัดอบรมและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชน มุสลิม อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้กระบวนการถ่ายทอดบทเรียนจากแบบอย่างการ ปฏิบัติของท่านเราะสูล ﷺ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การยอมรับ และการเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติตนที่ถูกต้อง และ

2. ควรสนับสนุนให้มีการสร้างโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้อิสลามตามแบบฉบับของท่านเราะฮะสุล ﷺ ในชุมชนมุสลิม อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และการจัดกิจกรรมในลักษณะศูนย์การเรียนรู้อิสลาม เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านความรู้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การพัฒนาบุคลากรผู้ทำหน้าที่สอนอิสลามให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการสนับสนุนให้มีการเชิญผู้รู้ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ความรู้ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

Ammaphan, S. (1993). *Traditions and rituals in Thai literature*. O.S.Printing House Co., Ltd.

Al-Usama, A. (2007). *The Beliefs of Muslims in Magic, Witchcraft and Soothsaying: A case Study of Yaring, Pattani*[Unpublished master's thesis]. Prince of Songkla University Pattani Campus.

Chalayondecha, P. (1996). *Muslims in Thailand*(2nd edition). Islamic Central Library Project, Sultan Sulaiman lineage.

Hooker, M. B., & Saenong, Ilham B. (2002). *Islam mazhab Indonesia: fatwa-fatwa dan perubahan sosial*/M.B. Hooker; penerjemah, Idin Rosyidin Hasan; editor, Ilham B. Saenong. Teraju.

Jitphiomsri, S. (2002). *Beliefs rituals and traditions in the Sai Khao community. Khok Pho District Pattani Province* (Research Report). The Research Supported by Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus.

Khumparat, N. et al. (2010). *Foreign Culture, The Changes in Dynamics to The Social and Cultural Aspects of the Communities Koh Samui and Koh Phangan District Suratthani Province*(Research Report). The Research Supported by Office of the National Culture Commission.

Kongsamut, S. (2012). *Vipassana Master of Sriwichai Island*. Thammasathaporn Publishing House.

Muslim, M. (1991). *al-Ṣaḥīḥ (الصحيح)*. Dār al-Ḥadīth.

The Office Strategy Management: OSM. (2016). Southern Provinces Development Plan on the Gulf of Thailand (2018 - 2021). OSM.

Ponsawat, S. & Thipyasothon, P. (2014). The Formulation a Samui Vernacular Architecture Model. *Conference proceedings: The 15th Graduate Research Conferences*, Graduate School, Khon Kaen University.

Ruangprach, C. (2004). *Bilief and Feast Customs Amongst Muslim in Ayutthaya* [Unpublished master's thesis]. Prince of Songkla University Pattani Campus.

Saksoong, A., & Chaunchaiyasit. P. (2018). Tok Bidan's way of life: the preservation of folk wisdom and community culture in areas of deep south provinces, Thailand. *Intaninthaksin Journal Thaksin University*, 13(1). 31-53.

Sornpradt, C., & Yisa, K. (2005). *Thai Muslim Community in SuratThani*. Office of the National Culture Commission. Ministry of Culture.

Sumpena, D. (2012). Islam dan Budaya Lokal:Kajian terhadap Interelasi Islam dan Budaya Sunda. *Ilmu Dakwah Academic Journal for Homiletic Studies*, 6(1), 101-120.
DOI: <https://doi.org/10.15575/idajhs.v6i1.329>

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Received: February 2, 2024, Revised: June 7, 2024, Accepted: June 20, 2024

ซูฟเฟียน กาแต่¹

มุฮัมหมัด เนสะและ²

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ 1) เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70 2) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 70 3) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของนักเรียนก่อนและหลังเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้แบบ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ

วิธีการศึกษา ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบาตุมิตรภาพที่ 66 ตำบลปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 25 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS จำนวน 5 แผน 2) แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนจำนวน 30 ข้อและหลังเรียนจำนวน 30 ข้อ 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า t-test

ผลการศึกษา พบว่า 1) ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $70/70 = 80.83/82.50$ ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ผ่านเกณฑ์ร้อยละ $70 = 83.60$ 3) ผลของการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนจากค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $(24.80 > 17.40)$ ซึ่งมีความ

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

อีเมล: 736496021@yru.ac.th

² ป.ด (อิสลามศึกษา) อาจารย์ หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

อีเมล: muhammad.n@yru.ac.th

แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ 0.05 4) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = 4.34$, S.D. = 0.26)

การนำผลวิจัยไปใช้ บทความวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

คำสำคัญ: พัฒนาทักษะ, คติวิเคราะห์, อัลหะดีษ, QSCCS

The Development of Analytical Thinking Skills by QSCCS Processing on Al-Hadith Subject for Primary School Students, Year 6

Received: February 2, 2024, Revised: June 7, 2024, Accepted: June 20, 2024

Suffian Katae¹

Muhammad Nesalaeh²

Abstract

Objectives: **1)** to determine the effectiveness of QSCCS learning plans in Al-Hadith subject for primary school students, year 6, achieving efficiency of 70/70 criteria, **2)** develop analytical thinking skills using QSCCS process in Al-Hadith subject for primary school students, year 6 using 70 percent criteria, **3)** compare the learning outcomes of students before and after implementing QSCCS learning plans in Al-Hadith subject for primary school students, year 6, and **4)** study the satisfaction of primary school students, year 6 towards QSCCS learning plans in Al-Hadith subject.

Methodology: The target population used in this research included 25 primary school students, year 6 at Ban Batu Mittraphap School 66, Paluka Samo Subdistrict, Bacho District, Narathiwat Province, in the second semester of the academic year 2023 obtained by purposive sampling technique. The research instruments consisted of **1)** five QSCCS learning plans in Al-Ha6, subject for primary school students, year 6, **2)** 30 items of analytical thinking skills assessment using QSCCS process in Al-Hadith subject for primary school students, year 6, **3)** two sets of academic performance test in Al-Hadith subject for primary school students, year 6 before and after QSCCS learning, and **4)** satisfaction survey of primary school students, year 6 on QSCCS learning plans in Al-Hadith subject. Statistics used to assess the quality of the

¹ M.Ed. (Candidate) Teaching Islamic Education. Faculty of Education, Yala Rajabhat University.

Email: 736496021@yru.ac.th

² Ph. D. (Islamic Studies), Lecturer, of Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University.

Email: muhammad.n@yru.ac.th

instrument included content validity, difficulty, discrimination, reliability, and E1/E2 ratio while statistical analysis was mean, standard deviation, and t-test.

Research findings: **1)** The QSCCS learning plans in Al-Hadith subject for primary school students were highly effective, exceeding the set criteria of 70/70, with an efficiency of 80.83/82.50. **2)** The development of analytical thinking skills using the QSCCS process in Al-Hadith subject for primary school students surpassed the 70 percent criteria at 83.60 percent. **3)** A comparative result of an average score after implementing the QSCCS learning plans in Al-Hadith subject for primary school students, year 6 was significantly higher than before at $24.80 > 17.40$, with a statistically significant difference at 0.05 level. **4)** Overall, primary school students, in year 6 expressed high satisfaction with the QSCCS learning plans in the Al-Hadith subject ($\bar{x} = 4.34$, S.D. = 0.26).

Contribution: This research can be used for academic purposes in terms of developing a model for teaching and learning Islamic studies.

Keywords: Development, Analytical, Skill, QSCCS, Al-hadith

บทนำ

การศึกษา คือกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ถูกบ่มเพาะตั้งแต่เราเกิดมา จนกระทั่งเมื่อจะจากโลกนี้ไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน การเรียนรู้ คือการปรับปรุงวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ตอบโจทย์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นศาสนาที่สอดคล้องกับมนุษย์มากที่สุดเพราะให้ความสำคัญต่อการศึกษามากที่สุด มุสลิมทุกคนจะต้องยึดถือปฏิบัติตามอัลกุรอานและอัลหะดีษเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากอายะฮ์ที่ถูกประทานลงมายังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่เกี่ยวกับการศึกษาดังคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในอัลกุรอานว่า

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ
(سورة المجادلة: 11)

อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า
และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น

(อัลมูจาดาละฮ์ : 11)

และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาวิชาความรู้ว่า:

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ.

(رواه ابن ماجه رقم 224)

ความว่า การแสวงหาวิชาความรู้เป็นฟัรฎุสำหรับมุสลิมทุกคน

(บันทึกโดยอิบนุมาญะฮ์ หมายเลข 224)

จากอายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบว่า อิสลามได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา และการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะสำคัญที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หากผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้แตกฉานก็จะเป็นพื้นฐานให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะความสามารถในการคิดวิเคราะห์จะมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเรียนรู้ จากความสำคัญในการคิดวิเคราะห์ดังกล่าว หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ อีกทั้งใช้เป็นเครื่องมือในการตกผลึกทางความคิด นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมเป็นการปฏิบัติตามหลักการเป็น ขั้นตอนอย่างมีระบบซึ่งเป็นการคิดวิเคราะห์แยกแยะอย่างละเอียดรอบคอบในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล โดยหาส่วนดีส่วนบกพร่องหรือจุดเด่นจุดด้อยของเรื่องนั้น ๆ แล้ว เสนอแนะสิ่งที่ดีสิ่งที่เหมาะสมนั้นอย่างยุติธรรม อีกทั้ง

ทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะของการนำไปปรับแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย Royal Institute (2003) ได้ระบุว่าการคิดวิเคราะห์ถือว่าเป็นพื้นฐานของการคิด เป็นสิ่งสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมของมนุษย์ ผู้ที่มีทักษะการคิดวิเคราะห์จะสามารถพิจารณาไตร่ตรองแก้ปัญหาอย่างแม่นยำมีความละเอียดในการจำแนกแยกแยะ เปรียบเทียบข้อมูลเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างชำนาญ โดยการหาหลักฐานที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือข้อมูลที่น่าเชื่อถือมาสนับสนุนหรือยืนยันเพื่อพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจเชื่อหรือสรุป Office of the Basic Education Commission: OBEC (2008) ได้ให้ความหมายว่าทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นการระบุเรื่องหรือปัญหา การจำแนกแยกแยะการเปรียบเทียบข้อมูลอื่น ๆ และตรวจสอบข้อมูลอย่างชำนาญหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้องและแม่นยำเพียงพอ แก่การตัดสินใจ

การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในรายวิชาอัลหะดีษ เป็นการจัดการเรียนรู้ให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจแก่นแท้ของหลักคำสอนที่มาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยผู้เรียนสามารถเข้าใจ คติวิเคราะห์หลักต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและเกิดความตระหนักในการนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข แต่การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ครูผู้สอนจะเน้นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา เน้นการบรรยาย การท่องจำมากกว่าการฝึกทักษะ ฝึกวิธีการคิดแก้ปัญหา ไม่ค่อยสอนให้ผู้เรียนคิดอย่างมีเหตุผล เด็กจึงขาดโอกาสในการฝึกฝนทักษะการคิดและการแก้ปัญหา ดังนั้นการสอนอิสลามศึกษามักจบลงด้วยผู้เรียนได้รับความรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแทนที่จะจบลงด้วยผู้เรียนได้เข้าใจและสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองหรือการได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ด้วยเหตุนี้ทำให้ส่งผลต่อผลการเรียนของผู้เรียนด้วย โดยจากการเปรียบเทียบผลสอบมาตรฐานอิสลามศึกษา (I-NET) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รายวิชาอัลหะดีษโรงเรียนบ้านบาตุมิตรภาพที่ 66 อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ปีการศึกษา 2560 คะแนนเฉลี่ย 42.86 ปีการศึกษา 2561 คะแนนเฉลี่ย 43.25 ปีการศึกษา 2562 คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 35.09 ปีการศึกษา 2563 คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 39.15 ปีการศึกษา 2564 คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 45.23 (Batu School, 2021) แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยของ I-NET อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องพัฒนาอย่างมาก ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยวิชาอัลหะดีษต่ำอาจเป็นเพราะนักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ จึงไม่สามารถตีความ แยกแยะและทำความเข้าใจในเนื้อเรื่อง เนื่องจากข้อสอบเป็นแนวของเรื่องราวและคำอธิบาย การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง จำแนกและแยกแยะได้

ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องมีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนสามารถนำเอาความรู้ประสบการณ์และทักษะที่ได้รับการสอนนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้ด้วยตนเอง นักเรียนที่มีทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ดีย่อมมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนสูง เมื่อนักเรียนคนใดได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์จนใช้การได้แล้ว ทักษะนี้จะยังคงอยู่กับตัวนักเรียนตลอดไปและทำให้มีความสามารถที่จะเพิ่มพูนความรู้ด้วยตนเองได้ ดังนั้นทักษะการคิดวิเคราะห์ถือว่าเป็นทักษะที่เป็นเป้าหมายสำคัญยิ่งของการเรียนการสอน

การจัดการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น (QSCCS) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียน ได้รับการนำมาศึกษาและพัฒนาให้เกิดผลขึ้นในปัจจุบันมีการใช้คำต่างกันไป เช่น การจัดการเรียนรู้แบบ QSCCS การจัดการเรียนรู้แบบ Big Five Learning บันได 5 ขั้น คือ 1) ขั้นเรียนรู้ด้วยตั้งคำถาม/ตั้งสมมุติฐาน(Q) 2) ขั้นสืบค้นจากสารสนเทศ(S) 3) ขั้นสร้างองค์ความรู้ (C) 4) ขั้นสื่อสารนำเสนอความรู้ (C) และ 5) ขั้น บริการสังคม

(S) เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ได้รับการนำมาศึกษาและพัฒนาให้เกิดผลขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS (เรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น) รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเหมาะสมกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะมีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้นโดย Limbach (Duron, R., Limbach, B., & Waugh, W., 2006) โดยพัฒนาตามหลักการกำหนด จุดมุ่งหมาย ทางการศึกษาของ Bloom : Taxonomy of Educational Objectives (Bloom, 1956) โดยมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นบันได 5 ขั้น (Five Steps for Student Development) คือ ขั้น Q (question) ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการใช้เหตุผลผ่านการใช้คำถามและตั้งสมมุติฐาน ขั้น S (search) ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะด้านภาษา ขั้น C (construct) ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการใช้ภาษา เหตุผล และการคำนวณนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ ขั้น C (Communication) ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการใช้ภาษา เหตุผล และการคำนวณในการนำเสนองานและสื่อสาร ขั้น S (service) ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการใช้ภาษา เหตุผล และการคำนวณนับได้ว่าเหมาะกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 อันจะสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะได้เรียนรู้ตามหลักสูตรที่ต้องการแล้ว ผู้เรียนจะมีพัฒนาการในด้านการอ่าน ความคิด การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่าสูงขึ้นอันจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ร้อยละ 70
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้แบบ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลหะดีษ โดยใช้กระบวนการ QSCCS

วิธีการศึกษา

การค้นคว้าอิสระเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบาตุ มิตรภาพที่ 66 ครั้งนี้เป็นวิจัยกึ่งทดลอง

(Quasi-Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มทดลองแบบกลุ่มเดียว (One Group Pretest – Posttest Design) เพื่อให้งานการค้นคว้าอิสระครั้งนี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการค้นคว้าอิสระ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการค้นคว้าอิสระ ประกอบด้วย 1) ประชากรเป้าหมาย 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3) การเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล 5) แผนปฏิบัติการวิจัย ดังรายละเอียด ดังนี้

ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 โรงเรียนบ้านบาตู มิตรภาพที่ 66 ตำบลปะลุกลาสาเมา อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 25 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 แผน คือ อีมาน อิสลาม อิฮซาน เพื่อนบ้าน การบริจาค

2. แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 ข้อ

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาอัลหะดีษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 ฉบับ ประกอบด้วยก่อนเรียนจำนวน 30 ข้อ และหลังเรียนจำนวน 30 ข้อ

4. แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนโรงเรียนบ้านบาตู มิตรภาพที่ 66 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 24 คน ซึ่งผลจากการไปทดลองใช้ (try out) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $E_1E_2: 80.83/82.50$

2. ได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย

3. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางเรียนจำนวน 30 ข้อ และทำการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้สร้างขึ้น

4. ทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) จำนวน 30 ข้อ และทำการทดสอบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ได้วางไว้

5. ให้นักเรียนตอบแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนแบบ QSCCS จำนวน 10 ข้อ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้ทำการค้นคว้าอิสระได้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ดังนี้

1. การหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่ม	จำนวน (คน)	กระบวนการเรียน			ผลสัมฤทธิ์หลังเรียน		
		$\bar{X}$	คะแนนเต็ม	E ₁	$\bar{X}$	คะแนนเต็ม	E ₂
กลุ่มเป้าหมาย	24	32.22	40	80.83	24.75	30	82.50

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ มีประสิทธิภาพอยู่ที่ 80.83/82.50 แสดงว่า แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยรูปแบบ QSCCS มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 70/70

ตารางที่ 2 ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 70

แบบทดสอบ	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 70
แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาอัลหะดีษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	25	30	83.60

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 70 มีประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ที่ ร้อยละ 83.60 จากแบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ จำนวนนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย 25 คน แสดงว่า ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 70 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	p-value
ก่อนเรียน	25	30	17.40	1.72	7.62	
หลังเรียน	25	30	24.80	2.42		.46*

* p-value < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบหลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.80 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.42 และคะแนนก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.40 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.72 ทดสอบค่า t ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	p-value
ก่อนเรียน	25	30	17.40	1.72	7.62	
หลังเรียน	25	30	24.80	2.42		.00*

* p-value < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ มีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกัน ระหว่างก่อนและหลังเรียน ซึ่งคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 17.40 หลังเรียนเท่ากับ 24.80 แสดงว่า คะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน ($24.80 > 17.40$) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. นักเรียนพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นลำดับต่อเนื่องไม่สับสน	4.28	0.79	มาก
2. นักเรียนพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ปฏิบัติตามขั้นตอน ไม่ยากเกินไป	4.40	0.65	มากที่สุด
3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นในทุกขั้นตอน	4.20	0.91	มาก
4. ในการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนตั้งประเด็นคำถามและสืบค้นคำตอบในสิ่งที่อยากรู้	4.36	0.70	มาก
5. ในการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม	4.48	0.65	มากที่สุด
6. นักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนในการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นระหว่างเพื่อนร่วมห้อง	4.24	0.83	มาก
7. นักเรียนมีความสุขสนุกสนานในการร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS	4.20	0.82	มาก
8. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น	4.56	0.58	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
9. นักเรียนได้พัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และมีเป้าหมายในการคิดวิเคราะห์มากขึ้น	4.44	0.58	มาก
10. นักเรียนสามารถนำกระบวนการคิดวิเคราะห์ไปใช้ในชีวิตประจำวันและในวิชาอื่นได้	4.28	0.84	มาก
รวมเฉลี่ย	4.34	0.26	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.26) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ได้แก่ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น ได้คะแนนเฉลี่ย 4.56 คะแนน ในการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม ได้คะแนนเฉลี่ย 4.48 คะแนน นักเรียนได้พัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และมีเป้าหมายในการคิดวิเคราะห์มากขึ้น ได้คะแนนเฉลี่ย 4.44 คะแนน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นในทุกขั้นตอน ได้คะแนนเฉลี่ย 4.20 คะแนน และ นักเรียนมีความสนุกสนานในการร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS ได้คะแนนเฉลี่ย 4.20 คะแนน เช่นกัน

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบาตู มิตรภาพที่ 66 ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลตันไทร อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ที่ผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ขึ้นมา ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาปี พ.ศ. 2551 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 80.83/82.50 มีประสิทธิภาพสูงกว่ามาตรฐานตามเกณฑ์ 70/70 แสดงว่า การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS โดยรวมสามารถช่วยให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ได้ดี มีเทคนิควิธีการคิดวิเคราะห์ดีขึ้น เข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น ทำให้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนและหลังเรียนมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Muangthai, K. (2018) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ผลการจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น เรื่อง Subject-Verb Agreement สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าเท่ากับ 74.53/74.23 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

Srisayan, W. (2020) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์คิดวิเคราะห์ วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 81.31/81.25 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ระดับ 83.60 คะแนน ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 จากการทดสอบกลุ่มเป้าหมายจำนวน 24 คน แสดงว่า แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนได้ โดยวิธีสอนแบบ QSCCS เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่มีระบบสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจแนวคิดของเรื่องที่ได้อ่านอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถจับใจความ จับประเด็นและอ่านอย่างมีจุดหมาย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนี้จะช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Srithongsook, C. (2018) วิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และมโนทัศน์ทางภูมิศาสตร์ทวีปยุโรปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนร่วมกับอินโฟกราฟิก พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์เรื่องทวีปยุโรปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีพัฒนาการสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Srisayan, W. (2020) วิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์คิดวิเคราะห์ วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความแตกต่างกัน โดยคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ($24.80 > 17.40$) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ Srisayan, W. (2020) วิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์คิดวิเคราะห์ วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับ Muangthai, K. (2018) วิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น เรื่อง Subject-Verb Agreement สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.26) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Srisayan, W. (2020) วิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์คิดวิเคราะห์ วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักศึกษามี

ความพึงพอใจทุกด้านโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย=4.77) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยในระดับ มากที่สุดสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ การประเมินผลการเรียนก่อนเรียนและ หลังเรียน (ค่าคะแนนเฉลี่ย=5.0) รองลงมาคือการประเมินการเข้าชั้นเรียนและพฤติกรรม (ค่าคะแนนเฉลี่ย = 4.97) การจัดเนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน (ค่าคะแนนเฉลี่ย = 4.86) นักศึกษาสื่อสารการเรียนรู้ร่วมกัน (ค่า คะแนนเฉลี่ย = 4.86) นักศึกษาแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น (ค่าคะแนนเฉลี่ย = 4.81) นักศึกษาได้ฝึกทักษะ การสื่อสาร (ค่าคะแนนเฉลี่ย = 4.81) และผู้สอนชี้แจงกิจกรรมการเรียนรู้ชัดเจน (ค่าคะแนนเฉลี่ย = 4.78) สอดคล้องกับ Mahae, S. (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการจำคำศัพท์อัล หะดีษโดยใช้หนังสือนิทาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อหนังสือ นิทานสาระการเรียนรู้อัลหะดีษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 80.83/82.50 มีประสิทธิภาพสูงกว่า มาตรฐานตามเกณฑ์ 70/70
2. ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้คะแนนเฉลี่ยตามเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่ระดับ 83.60 คะแนน ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่า เกณฑ์ร้อยละ 70 จากการทดสอบกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน
3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนจากแผนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้กระบวนการ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความแตกต่าง กัน โดยคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ($24.80 > 17.40$) มีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ
4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อการจัดการเรียนรู้ แบบ QSCCS รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.26)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านการนำรูปแบบการสอนไปใช้

1.1 จัดการเรียนการสอนของครูควรวิเคราะห์บริบทของผู้เรียนและคำนึงถึงความเหมาะสมใน การจัดการเรียนการสอน

1.2 การกำหนดเวลาของกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องดำเนินการแบบต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นจะต้องกำหนดเวลาให้เหมาะสมกับกิจกรรม และมีความยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรม

1.3 การจัดการเรียนการสอนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS สามารถใช้สอนร่วมกับการเรียนการสอนรูปแบบอื่น ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้มีการจัดการเรียนการสอนมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรได้มีการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และระดับชั้นอื่น ๆ

2.2 ควรได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ ความพึงพอใจและความรับผิดชอบในรายวิชาอื่นและระดับชั้นอื่น ๆ ต่อไป

2.3 ควรมีการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการ QSCCS กับการอ่านและการเขียนไปประยุกต์ใช้ในสาระอิสลามศึกษาอื่น ๆ เช่น ในสาระภาษามลายูอักษรยาวี หรืออักษรโรมัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

Batu School. (2021). *Education Quality Development Plan*. Batu School.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals* (1st ed.). Longman Group.

Duron, R., Limbach, B., & Waugh, W. (2006). Critical Thinking Framework for Any Discipline. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 17(2), 160-166. <https://www.isetl.org/ijtlhe/pdf/IJTLHE55.pdf>

Ibn Majah al-Qazwaini, M. Y. (2007). *Sunan Ibnu Majah*. Dar al-Salam.

Mahae, S. (2021). *The Development of Reading and Memorizing Vocabularies of Al-Hadith by Using Story Book Primary School Students Year 5* [Unpublished master's thesis]. Yala Rajabhat University.

- Muangthai, K. (2018). Results of Learning Activity Management Using 5 STEPs Approach on Subject-Verb Agreement for 1st Year English Major Students of the Faculty of Education Nakhon Phanom University. *Journal of Humanities and Social Sciences Surin Rajabhat University*, 20(2), 64-75.
- Naoungon S., & Sittiwong, T., & Jiraworapong, P. (2018). The Flipped Classroom and Team Based Learning on General Education for Undergraduate Students. *Journal of Education Silpakorn University*, 14(1), 45-53.
- Office of Academic Affairs and Educational Standards, OBEC. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551* (A.D. 2008). The Ministry of Education.
- Rattanasree, K., & Janthorn, B. (2018). Development of Academic Achievement by Implementing 5 Steps of Learning Activities (QSCCS) in Advanced Office Software Course Offered to First-Year Diploma Students at Panyapiwat Technological College. *Journal of Innovation and Technology for Learning (JTL) Siam Technology College* 1(1), 38-48. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14456/jtl.2018.5
- Srisayan, W. (2020). The 5-Step Learning Management Approach for Critical Reading Skills Development in the Thai Language Course of Matthayomsuksa 3 Bandaitepkanjanaubhatham School Mae Sai District Chiangrai Province. *Journal Graduate School Chiangmai Rajabhat University*, 16(1), 69-80. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan/article/view/226404>
- Srithongsook, C. (2018). The Development of Analytical Thinking Ability and Geographical Concepts in Europe of Matthayomsuksa 2 Students Taught By 5 Steps with Infographic. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(5), 1360-1375. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/186951>
- The Old Arab Students Association of Thailand. (1998). *prá má-hāa kam-pee an gù raan próm bplae bpen paa-sāa tai* [The Holy Quran with Thai translations]. King Fahad Center for Printing the Quran.

The Royal Institute. (2003). *pót-jà-naa-nú-grom chà-bàp rât-chá-ban-dit-dtà-yá-sà-tăan* . พ . 2542 [Royal Institute Dictionary B.E. 2542]. Nanmeebook Publication.

Theptee, K. (2015). *Effects of organizing learning activity using KWDL techniques on mathematics word problem-solving ability and learning retention on systems of linear equations in two variables* [Unpublished master's thesis]. Ubon Ratchathani University. <https://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/e-research/?q=node/1592>

Wittayarungrueangsri, M. (2021). The Five Steps Learning Management with Google Classroom in the Basic Units of Life for Enhancing Analytical Thinking and Academic Achievement of Mathayomsuksa 1 Students. Rajabhat Mahasarakham University. <https://fulltext.rmu.ac.th/fulltext/2564/M130239/Wittayarungrueangsri%20Manassanan.pdf>

สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Received: March 26, 2024, Revised: June 10, 2024, Accepted: June 20, 2024

สาปینه เปาะโซ๊ะ¹

อับดุลรอญิง สือแต้²

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม 2. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3. แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจาก อัลกุรอาน อัลหะดีษ ทศนะของอุลมา รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยผู้ดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) โดยใช้วิธีการเจาะจง

ผลการศึกษา 1. หลักการอิสลามส่งเสริมให้มุสลิมในการช่วยเหลือต่อเด็กกำพร้า และส่วนหนึ่งมาจากการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม ได้แก่ 1) การดูแลจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้า 2) การเลี้ยงดูและมอบความรักแก่เด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์ 3) การส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านศาสนาและด้านการประกอบอาชีพแก่เด็กกำพร้า และ 4) การปกป้องและรักษาสิทธิของเด็กกำพร้า 2. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ 1) สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากร 2) งบประมาณและค่าใช้จ่าย 3) ขาดบุคลากรในการอบรม เพิ่มทักษะ วิชาความรู้ทั้งศาสนาและสามัญ และ 4) ขาดการเอาใจใส่ของผู้นำในพื้นที่และการสนับสนุนจากภาครัฐ 3. แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ 1) การจัดหาครอบครัวอุปการะ 2) การจัด

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อีเมล: sapinahpohsoh@gmail.com

² Ph.D (ตะวันออกกลางศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล: suetair@gmail.com

กิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการทางความคิด 3) การสนับสนุนให้แสดงออกอย่างถูกต้องวิธี 4) การส่งเสริมด้านการศึกษา และ 5) การประเมินด้านจิตวิทยาในแต่ละด้านเพื่อเป็นแนวทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำผลวิจัยไปใช้ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้แนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตรงตามเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ การดูแล, เด็กกำพร้า, วิธีอิสลาม, ภาคใต้

Conditions, Problems and Solutions of the Islamic Way of Orphan Care System in the Southern Border Provinces Orphanages

Received: March 26, 2024, Revised: June 10, 2024, Accepted: June 20, 2024

Sapinah Pohsoh ¹

Abdulroning Suetair ²

Abstract

Objectives: The objectives of this research are 1) to study caring for orphans according to the Islamic way 2) to study conditions and problems of caring for orphans according to the Islamic way in orphanages in the southern border provinces and 3) to study guidelines for developing the caring system for orphans in the southern border provinces.

Methodology: This research is qualitative research presenting data descriptively and analytically, and collecting document data from al-Quran, al-Hadith, and views of Muslim scholars including related research. The study uses interviews with those concerned consisting of orphan caretakers in the southern border provinces, namely Pattani, Yala, Narathiwat, and Songkhla (4 districts include: Cana Thepha Nathwi and Sabayai) by using a purposive selection method.

Research findings: 1. Islamic principles encourage Muslims to take an interest in and provide assistance to orphans, and a part of taking care of orphans according to the Islamic way includes; 1) taking care of the management of orphans' property, 2) caring for and giving love to orphans in the form of foster families, 3) promoting both religious and vocational education for orphans, and 4) protecting and preserving the rights of orphans. 2. The conditions

¹ Ph.D (Candidate) Islamic and Muslim Studies. Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. Email: sapinahpohsoh@gmail.com

² Ph.D (Middle East Study) Assistant Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. Email: suetair@gmail.com

and problems of caring for orphans in orphanages in the southern border provinces include 1) lack of personnel in some areas, 2) budget and expenses, 3) lack of personnel in training religious knowledge and general education, and 4) lack of attention from leaders of areas and government support. 3. Guidelines for developing the caring system for orphans in the southern border provinces are as follows; 1) recruiting adoptive families, 2) organizing activities to create thinking processes, 3) supporting self-expression in the right way, 4) promoting education, and 5) conducting psychological assessment in each area to provide effective guidelines of the system.

Contribution: The research results can be used as guidelines for developing the orphan care system in the southern border provinces to meet the goals and achieve maximum benefit.

Keywords: Care, Orphans, Islamic Way, Southern Provinces, Thailand.

บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาที่ทำให้เกียรติในคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกำพร้าที่ประสบกับชะตากรรมทั้งในกรณีที่เป็นมารดา หรือทั้งสองได้เสียชีวิตในขณะที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งเด็กเหล่านี้จำเป็นต้องมีผู้ดูแลเอาใจใส่ ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา สุขภาพ รวมถึงสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับด้วยความชอบธรรม ดังนั้นจึงมีบทบัญญัติในอัลกุรอาน¹ และอัลหะดีษ² เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลและช่วยเหลือต่อกลุ่มคนเหล่านี้ (Aisyah Kara, 2022) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ﴾
(البقرة: ๒๒๐)

ความว่า “และพวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับบรรดาเด็กกำพร้า จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) ว่าการแก้ไขปรับปรุงใด ๆ ให้แก่พวกเขานั้น เป็นสิ่งที่ดียิ่ง”

(อัลบะกะเราะฮ์: 220)

อายะฮ์นี้ชี้ชัดว่าได้มีข้อบัญญัติและคำตักเตือนเกี่ยวกับการรักษาสีตของเด็กกำพร้าอยู่ก่อนแล้ว เช่น คำเตือนที่ว่า บรรดาผู้ที่ยกยอกทรัพย์สินของเด็กกำพร้า นั่นคือผู้ที่กินไฟนรกไว้ในท้อง ทำให้มุสลิมเกิดความเกรงกลัวจนถึงกับผู้ดูแลเด็กกำพร้าได้ทำอาหารแยกไว้สำหรับเด็กกำพร้าโดยเฉพาะ แต่ถึงแม้กระนั้นก็ตามพวกเขายังเกรงกลัวอีกว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของทรัพย์สินของเด็กกำพร้าจะปะปนกับทรัพย์สินของพวกเขาและพวกเขาจะได้รับความโกรธกริ้วจากอัลลอฮ์ ﷻ นั่นคือเหตุผลที่ว่าทำไมพวกเขาจึงได้ขอให้ ท่านนบี ﷺ กำหนดขอบเขตความสัมพันธ์ของพวกเขาเกี่ยวกับเด็กกำพร้า ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงได้ถูกกำชับให้ปฏิบัติต่อเด็กกำพร้าด้วยความจริงใจและรักษาผลประโยชน์ของเด็กกำพร้าไว้มากที่สุด (Al-Maududi, 2012) ดังนั้น คำอธิบายข้างต้นเป็นสิ่งที่ยืนยันอย่างชัดเจนถึงการปกป้องสิทธิต่าง ๆ และเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยเหลือ ดูแล และแก้ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเด็กกำพร้าไว้อย่างครบถ้วน ทั้งในเรื่องทรัพย์สิน ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่คนเหล่านี้จะได้รับ

สำหรับจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอ ได้แก่ จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา จำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบภายในจังหวัด

¹ อัลกุรอาน คือ คัมภีร์สำคัญสูงสุดของชาวมุสลิมซึ่งรวบรวมคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ประทานให้แก่มนุษยชาติผ่านนบีมุหัมมัด ﷺ ตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเราะสุล เมื่อมีอายุได้ 40 ปี จนกระทั่งท่านเสียชีวิตเมื่ออายุได้ 63 ปี (บรรจง บินกาชัน, 2547: 18)

² อัลฮุนนะฮ์ คือ คำพูด การกระทำ การยอมรับ มารยาทและชีวประวัติทุกอิริยาบถตามธรรมชาติของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ก่อนได้รับการแต่งตั้งหรือหลังจากได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบี (อับดุลเลาะห์ การ์นา, 2551: 90)

ชายแดนใต้ โดยในปี พ.ศ. 2555 ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบถึง 1,850 ครั้ง แต่ในปี พ.ศ. 2565 เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น 158 ครั้ง (กษิต์เดช คำพูน, 2565: 2) ดังนั้นปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมากมาย เป็นเหตุให้มีเด็กกำพร้าเพิ่มขึ้น และปัญหาที่ตามมาคือการดูแลและอุปการะเด็กเหล่านี้ ซึ่งบางรายได้รับการดูแลจากเครือญาติเป็นอย่างดี และบางรายก็ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ จนกระทั่งถูกส่งมายัง สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในพื้นที่

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในบทความนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้ โดยผู้วิจัยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ทศนะของนักวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นหลักฐาน รวมถึงผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อนำผลจากการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา

1. ขอบเขตของการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตเนื้อหาและพื้นที่ในการวิจัยเฉพาะจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้แนวทางกระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) โดยศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้โดยยึดหลักการจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ทศนะของนักปราชญ์มุสลิม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

1.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้ โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีทั้งหมด 60 คน (จังหวัดละ 15 คน) ได้แก่ ผู้นำมุสลิม 5 คน ผู้ดูแลเด็กกำพร้าในสถานเลี้ยงดู 5 คน เด็กกำพร้ามุสลิมในสถาน

เลี้ยงดู 3 คน และนักวิชาการจากหน่วยงาน/องค์กร 2 คน โดยกำหนดดำเนินการในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพา นาหวี และสะบ้าย้อย) ซึ่งคัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง

2. วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) รายละเอียดของระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

2.1 สถานที่ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตพื้นที่การวิจัยเฉพาะสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพา นาหวี และสะบ้าย้อย)

2.2 รูปแบบและขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณคดีของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Indept-interview)

2.3 บุคคลผู้ให้ข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีทั้งหมด 60 คน (จังหวัดละ 15 คน) ได้แก่ ผู้นำมุสลิม ผู้ดูแลเด็กกำพร้าในสถานเลี้ยงดู เด็กกำพร้าในสถานเลี้ยงดู และนักวิชาการจากหน่วยงาน/องค์กร

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ สัมภาษณ์แบบเจาะจง (Indept- Interview) กับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตามตามหัวข้อที่กำหนด (Close-Ended) โดยใช้คำถามปลายเปิด (Open-Ended) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จัดแยกประเด็นเนื้อหาข้อมูล วิเคราะห์ปัจจัยสำคัญ ตีความข้อมูล สรุปข้อมูลที่ได้ และอภิปรายผล เพื่อสร้างข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ผู้วิจัยขอสรุปใน 3 ด้านดังต่อไปนี้

1. การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม

ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้นได้บัญญัติเกี่ยวกับเด็กกำพร้าไว้หลายประการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองสิทธิของเด็กกำพร้าและเป็นแนวทางให้มุสลิมได้นำมาปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม มีความเมตตาเกื้อกูลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ ดังนั้นส่วนหนึ่งจากแนวทางในการดูแลเด็กกำพร้า (Nurul Chomaria, 2014: 50) ผู้วิจัยขอสรุปและนำเสนอต่อไปนี้

1.1 การดูแลจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้า

เด็กกำพร้าจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และควรให้ได้รับความอบอุ่นเหมือนกับเด็กทั่วไป และการเติมเต็มช่วยเหลือเด็กกำพร้าจึงมีข้อบัญญัติไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานในการปกป้องสิทธิของเด็กกำพร้า เพราะการจากไปของบิดามารดาของแต่ละครอบครัวนั้นย่อมมีความแตกต่างกันในด้านฐานะทรัพย์สินที่จะตกทอดเป็นมรดกสู่บุตรของตน ดังนั้นอิสลามมีข้อห้ามในการกินทรัพย์สินเด็กกำพร้าเพื่อเป็นการปกป้องและรักษาสิทธิของกลุ่มคนเหล่านี้ด้วยความเป็นธรรม อีกทั้งการดูแลจัดการทรัพย์สิน ของเด็กกำพร้าจำเป็นต้องจัดการอย่างพิถีพิถันและรอบคอบ (Hamid, R. 2017: 110) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۖ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۚ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا﴾

(الإسراء: ๓๔)

ความว่า “และพวกเจ้าอย่าเข้าใกล้ทรัพย์สินของเด็กกำพร้า เว้นแต่โดยวิธีที่ดียิ่ง จนกว่าเขาจะบรรลุนิติภาวะ และจงให้ครบตามสัญญา (เพราะ) แท้จริงสัญญานั้นจะถูกสอบสวน”

(อัลอิสเราะฮ์: อายะฮ์ที่ 34)

หนังสืออัตตัฟฮีรอัลกุรฎีย์ ได้อธิบายอายะฮ์นี้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามการกินทรัพย์สินของเด็กกำพร้า กล่าวคือ ขอบเขตของเด็กกำพร้านี้หมายถึงจนกว่าเขาจะบรรลุนิติภาวะ มีความเข้มแข็ง มีความรู้ ความเข้าใจ มีวุฒิภาวะและสามารถแยกแยะผิดถูกได้ และท่านมุญาฮิด รัฎ ได้อธิบายประโยคที่ว่า “และอย่าเข้าใกล้ทรัพย์สินของเด็กกำพร้า เว้นแต่ในทางที่ดีกว่า” นั้นหมายถึง การซื้อขายทรัพย์สินของเด็กกำพร้า และอย่าซื้อหรือยืมจากทรัพย์สินนั้นจนกว่าเด็กกำพร้าจะบรรลุนิติภาวะ (Al-Qurthubiy, 2006) นี่เป็นคำสอนที่บ่งบอกถึงความเป็นธรรม กล่าวคือ เมื่ออิสลามได้ถูกสถาปนาขึ้นได้มีการเอาวิธีการทางกฎหมายและ การบริหารมาใช้เพื่อรักษาสิทธิของเด็กกำพร้า หลักการนี้ได้ถูกขยายครอบคลุมถึงกรณีของพลเมืองที่ไม่สามารถป้องกันสิทธิของตนเอง และคำสั่งใช้ที่ว่าจงปฏิบัติตามสัญญาให้ครบถ้วนนั้น มิได้มีเจตนาเป็นเพียง คำสอนทางศีลธรรมสำหรับบุคคลเท่านั้น คำสั่งใช้นี้ได้กลายเป็นหลักสำคัญสำหรับการดำเนินกิจการทั้งภายในและภายนอกโดยประชาคมมุสลิมและผู้นำอิสลาม (Al-Maududi, 2012)

จากคำอธิบายข้างต้นผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การดูแลจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้าจำเป็นต้องรักษาสิทธิและจัดการด้วยความถูกต้องตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ห้ามละเมิด หรือสับเปลี่ยนหรือฉ้อโกงทรัพย์สินนั้น ซึ่งผู้ที่รับผิดชอบดูแลเด็กกำพร้าจะต้องรักษาผลประโยชน์ให้มากที่สุดด้วยความเที่ยงธรรม

1.2 การเลี้ยงดูและมอบความรักแก่เด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์

การมอบความรักและความเมตตาให้แก่เด็กกำพร้าถือเป็นการปฏิบัติคุณงามความดีที่สูงส่ง เพราะเด็กกำพร้าเป็นผู้ที่มีเกียรติในทัศนะของอัลลอฮ์ ﷻ และเป็นที่รักยิ่งของนบี ﷺ ด้วยเหตุนี้ จึงมีหลักฐานมากมายที่ส่งเสริมให้มีความเอ็นดูและช่วยเหลือเด็กกำพร้า (Aisyah Kara, 2022) ดังที่มีรายงานจากอับูฮุรไรเราะฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى

(رواه مسلم، 1900: 2983)

ความว่า “ผู้อุปการะเด็กกำพร้า ทั้งที่เป็นเด็กของเขาเอง หรือของผู้อื่น
ฉันกับเขาจะเหมือนกันอย่างนี้ในสวรรค์ และผู้รายงาน ได้ชูนิ้วชี้และ
นิ้วกลาง”

(รายงานโดยมุสลิม, 1955: 2983)

อัลหะดีษข้างต้นบ่งบอกถึงรางวัลอันยิ่งใหญ่แห่งสวรรค์และความใกล้ชิดต่อท่านนบี ﷺ สำหรับผู้ที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กกำพร้าทั้งการมอบความรัก ความเอ็นดู ความเมตตา ดูแลเอาใจใส่ และอบรมให้การศึกษาแก่พวกเขา ดังที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าสามารถนำคำสอนบทนี้มาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนอุปการะเด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อเป็นการเกื้อกูล ช่วยเหลือเด็กกำพร้าที่ยากไร้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นการสนองตอบเจตนารมณ์ของนบี ﷺ และเป็นการช่วยเหลือสังคมเป็นอย่างมาก

1.3 การส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านศาสนาและด้านการประกอบอาชีพแก่เด็กกำพร้า

การศึกษานับเป็นกุญแจไขที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกำพร้าจำเป็นต้องได้รับการดูแลและส่งเสริมทางการศึกษาเพื่อสามารถดำรงตนเทียบเท่ากับบุคคลอื่นในสังคมและมีอาชีพที่มั่นคงในอนาคต ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและการบูรณาการไปใช้กับชีวิตจริงนั้นถือเป็นประเด็นหลักที่ผู้ดูแลต้องดำเนินการแก่เด็กกำพร้าอย่างจริงจัง จนกระทั่งเขาสามารถดูแลตนเองได้ (อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, เกษตรชัย และหิหม, 2564) มีรายงานจากอับูสะอีด อัลคุดรีรีย์ ﷺ ได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

(طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ)

(رواه ابن ماجة، ١٩٩٧ : ٢٢٤)

ความว่า “การแสวงหาวิชาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิมทุกคน”

(รายงานโดย อิบน์มาญะฮฺ, 1997 : 224)

จากอัลหะดีษนี้ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิม รวมถึงเด็กกำพร้าทุกคน จะต้องได้รับการดูแลและส่งเสริมทางด้านการศึกษา เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้ใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสามารถนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการประกอบศาสนกิจ ดำรงตนให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงงามในสังคม และนำมาใช้ในการประกอบอาชีพที่ตนถนัดได้

1.4 การปกป้องและรักษาสีทธิของเด็กกำพร้า

หลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้นให้ความสำคัญต่อการเอาใจใส่ดูแลเด็กกำพร้าเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การปกป้องและรักษาสีทธิของเด็กกำพร้าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ได้รับผิดชอบและดูแลกลุ่มคนเหล่านี้ ต้องปฏิบัติด้วยวิธีการที่ถูกต้องทั้งด้านการให้ความปลอดภัย การมีทัศนคติที่ดี การให้ความเมตตา ชื่นชมและให้เกียรติต่อพวกเขา ทั้งหมดนี้ถือเป็นวิธีแห่งอิสลาม และจำเป็นต้องรักษาสีทธิของเด็กกำพร้าทั้งในด้านทรัพย์สินมรดก สีทธิในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากเงินกองกลางของรัฐอิสลาม (Nurul Chomaria, 2014) ตัวอย่างเช่น สังคมและรัฐอิสลามจำเป็นต้องส่งเสริมและรักษาสีทธิทุกประการของเด็กกำพร้า แม้แต่ทรัพย์สินเชลยศึกที่ยึดมาได้จากการสงคราม ก็จำเป็นต้องนำส่วนหนึ่งไปมอบให้กับเด็กกำพร้า ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ

(الأنفال: ٤١)

ความว่า “และพึงรู้เถิดว่า แท้จริงสิ่งใดที่พวกเจ้าได้มาจากการทำศึกนั้นแน่นอนหนึ่งในห้าของมันเป็นของอัลลอฮ์ และเป็นของเราะสูล และเป็นของญาติที่ใกล้ชิด และบรรดาเด็กกำพร้า ...”

(อัลอันฟาล: 41)

หนังสือตัฟฮีมุลกุรอานได้อรรถาธิบายอายะฮ์ข้างต้นว่า การแบ่งทรัพย์สินที่ได้จากสงครามนั้นภายหลังจากเสร็จสิ้นจากการต่อสู้ จะต้องนำเอาทรัพย์สินทั้งหมดมาให้แก่ผู้นำของตนโดยไม่ยกยอกหรือซ่อนสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้ ซึ่ง 1 ใน 5 ของทรัพย์สินดังกล่าวจะต้องถูกนำมาจัดสรรให้แก่ผู้ที่มีสิทธิ และหนึ่งในนั้นคือเด็กกำพร้า

ส่วน 4 ใน 5 ของทรัพย์สินที่เหลือจะถูกแบ่งปันให้กับบรรดาผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำสงคราม (Al-Maududi, 2012)

จากที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยขอสรุปว่า การปกป้องสิทธิของเด็กกำพร้าที่ครอบคลุมไปถึงการแบ่งผลประโยชน์จากทรัพย์สินกองกลาง โดยที่เด็กกลุ่มนี้ได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ มากมายนั้นแสดงให้เห็นว่าในทางบทบัญญัติของศาสนาอิสลามนั้นให้ความสำคัญในการช่วยเหลือและรักษาสีตของเด็กำพร้าได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเกี่ยวกับการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม จึงพอสรุปได้ว่า ในการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามนั้นจำเป็นต้องดูแลในเรื่องของการจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้า การเลี้ยงดูและมอบความรักแก่เด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านศาสนาและ ด้านการประกอบอาชีพแก่เด็กกำพร้า และปกป้องและรักษาสีตของเด็กำพร้า ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวนี้ถือเป็นการให้ความสำคัญเป็นธรรมและปกป้องให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดตามหลักคำสอนในอิสลาม

2. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาผลการวิจัยสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

2.1 สภาพและปัญหาของเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพานาหวี และสะบ้าย้อย) มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ มากนัก แต่ที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงคือสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่มีทีท่าว่าจะยุติในระยะแรก ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์จำนวนมาก ซึ่งข้อมูลจากศูนย์ประสานงานด้านเด็กและสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศป.ดส.) ได้รวบรวม ประมวลสรุปว่า สถานการณ์ความไม่สงบระหว่าง พ.ศ. 2547-2563 ส่งผลให้มีเด็กกำพร้ารวมทั้งสิ้น 6,687 คน โดยแบ่งเป็นปัตตานี 2,625 คน นราธิวาส 2,245 คน ยะลา 1,575 คน และ 4 อำเภอของสงขลา ได้แก่ จะนะ เทพานาหวี และสะบ้าย้อย 242 คน ส่งผลให้มีผู้ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมหาศาลเกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน บ้างทุพพลภาพ บ้างเกิดปัญหาสุขภาพจิต เด็กและผู้หญิงจำนวนไม่น้อยต่างต้องเผชิญกับภาวะเหล่านี้ จากการสูญเสียเสาหลักของครอบครัว จนกระทบปัญหาการศึกษาและการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต (กนกนวล กาญจนเพชร, 2558: 70)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรเด็กกำพร้าจากสถานการณ์ความไม่สงบ

พื้นที่เกิดเหตุ	กำพร้าบิดา		กำพร้ามารดา		กำพร้าบิดามารดา		รวม		ร ว ม ทั้งสิ้น
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ปัตตานี	1,210	1,257	63	64	17	14	1,290	1,335	2,625
นราธิวาส	1,033	1,097	51	45	10	9	1,094	1,151	2,245
ยะลา	735	753	22	28	21	16	778	797	1,575
สงขลา	87	114	15	16	4	6	106	136	242
รวม	3,065	3,221	151	153	52	45	3,268	3,419	6,687
รวมทั้งสิ้น	6,286		304		97		6,687		13,374

ที่มา : สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลาและสงขลา ข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2563

จากข้อมูลสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มีการจำแนกเด็กกำพร้าในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1** เด็กที่ต้องกำพร้าจากการสูญเสียพ่อแม่ในภาวะปกติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีนี้มีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เป็นผู้ดูแลหลัก ตามโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ คือ ผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ หรือ ผู้ประสบปัญหาตามระบบบริการนี้ คือ เด็กอายุ 0-18 ปีบริบูรณ์ เป็นเด็กกำพร้า บิดามารดาเสียชีวิต หรือบิดามารดาทอดทิ้ง หรือบิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ด้วยเหตุผลความจำเป็นต่าง ๆ จนเป็นสาเหตุให้เด็กได้รับความลำบากและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยลำพังต้องอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของครอบครัวอุปถัมภ์ ช่วยเหลือเป็นเงินรายเดือน ๆ ละ 2,000 บาท **กลุ่มที่ 2** เด็กกำพร้าที่ต้องสูญเสียพ่อแม่ในสถานการณ์ความรุนแรง **กลุ่มที่ 3** เด็กกำพร้าจากสถานการณ์ความรุนแรงที่ไม่ได้รับ “การรับรอง 3 ฝ่าย” (ทหาร ตำรวจ และปกครอง) เนื่องจากถูกประเมินว่า พ่อแม่ของพวกเขาอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสถานการณ์ความรุนแรง เด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากรัฐและไม่ถูกบันทึกในระบบการเยียวยา ทำให้เด็กกลุ่มนี้ถูกผลักให้อยู่ภายใต้การดูแลของภาคประชาสังคมและองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) โดยปริยาย และอาจตั้งข้อสังเกตบางประการ ได้แก่ เด็กกำพร้ากลุ่มนี้จำนวนหนึ่งถูกจัดรวมอยู่ในกลุ่ม “เด็กกำพร้าทั่วไป” ตามนิยามของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ **กลุ่มที่ 4** เด็กกำพร้านอกพื้นที่หรือเด็กที่ต้องสูญเสียพ่อแม่จากสถานการณ์ความรุนแรง และไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศนับพันคน และพบว่าเด็กกลุ่มนี้ คือลูกของเจ้าหน้าที่ทหารพราน ซึ่งถูกเกณฑ์ให้มาประจำบริเวณชายแดนและเป็นกลุ่มที่อาจไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ ซึ่งปัจจุบันไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้าไปเก็บข้อมูลอย่างจริงจัง (ฐิตินบ โกลนนิมิ, 2565: 2) จากการสัมภาษณ์นายอิสมาอีล ชะและ เจ้าหน้าที่มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2565 พบว่า สภาพและปัญหาของเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้มีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะ

ด้านปัจจัย ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก รวมถึงการให้การศึกษาแก่เด็ก และผู้ที่รับผิดชอบดูแลเด็กซึ่งส่วนมากแล้วจะประสบปัญหาทางการเงินเป็นหลัก

จากการศึกษาข้อมูลที่น่าสนใจทั้งหมดข้างต้นผู้วิจัยพบว่า สภาพปัญหาของเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้ปกครองเสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว เป็นเหตุให้เกิดเด็กกำพร้าเพิ่มขึ้น และการเสียชีวิตทั่วไปของผู้ปกครองทั้งโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นลำดับรอง ดังนั้นสิ่งที่ตามมาคือการดูแลเด็กกำพร้าหลาย ๆ ครอบครัวที่ประสบปัญหาทางการเงิน ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในแต่ละวัน รวมถึงค่าใช้จ่ายทางด้านการศึกษาและด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ปัญหาการสูญเสียบุคคลสำคัญภายในครอบครัว ทำให้สภาวะจิตใจของเด็กนั้นท้อแท้และบางรายถึงขั้นสิ้นหวัง เด็กเหล่านี้ต้องการกำลังใจและความอบอุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังเป็นผลกระทบไปถึงปัญหาด้านการศึกษาและการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต

2.2 สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

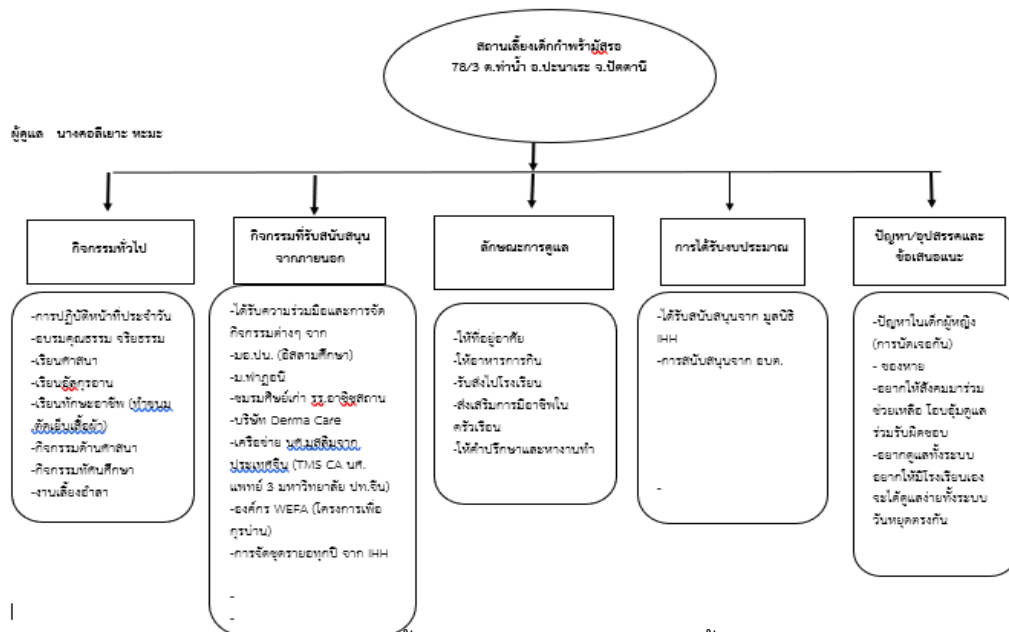
โดยทั่วไปแล้ว ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะปรากฏสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ใน 2 ลักษณะ คือ 1 สถานสงเคราะห์ และ 2 สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ดังนี้

1. สถานสงเคราะห์ หมายถึง สถานที่ดูแลเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กพลัดหลง พ่อแม่ยากจน แม่ยังเรียนอยู่ เด็กที่ได้รับการช่วยเหลือมาจากการถูกรังแก การเลี้ยงอย่างไม่ถูกวิธี อาทิ เช่น การใช้แรงงานเด็ก ไม่ให้เรียนหนังสือ ไม่จัดหาปัจจัย 4 ตามความเหมาะสม ปล่อยให้เด็กไปเดินเร่ร่อน ปล่อยให้เด็กไปเดินยาเสพติด พ่อแม่วิกลจริต พ่อแม่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำ

2. สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าจะปรากฏเป็นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี พี่น้องชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ โดยจะมีการรวมตัวและหารื้อร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กกำพร้า จะเป็นลักษณะ การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม สถานเลี้ยงดูจะมีความหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้ดูแลเด็กในแต่ละสถานทีนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายที่มาในการจัดตั้ง แต่เน้นการช่วยเหลือเด็กกำพร้าเป็นสำคัญ รูปแบบที่ปรากฏของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ แบบพักอาศัยที่บ้านตนเอง แบบอยู่ที่สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า แบบลักษณะโรงเรียนเอกชน และแบบลักษณะโรงเรียนสอนอัลกุรอาน

2.3 การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า นั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

แผนผังการบริหารจัดการสถานเลี้ยงเด็กกำพร้ามุสลิม ตำบลท่าน้ำ อำเภอปะนาเระ จังหวัด

จากการสัมภาษณ์นางคอลลีเยะ หะมะ เจ้าหน้าที่ประจำสถานเลี้ยงเด็กกำพร้ามุสลิม 78/3 ตำบลท่าน้ำ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2565 พบว่า การเลี้ยงดูเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานที่แห่งนี้เน้นการช่วยเหลือเด็กกำพร้าในด้านการศึกษาและสังคม เพราะจุดเริ่มต้นสำคัญ คือ การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญ จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมได้ในอนาคต ให้การศึกษาตามฝันของตัวเอง จัดที่อยู่อาศัยให้เด็กได้มีที่พัก ที่เรียน ได้เรียนรู้ทั้งศาสนาและสายสามัญ กิจกรรมประจำวัน มีการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ดูแลทำความสะอาด (งานบ้าน) จัดเวรกัน ทำกับข้าว รับผิดชอบในครัว และมีกิจกรรมประจำสัปดาห์ Big cleaning เพิ่มทักษะในการเรียนด้านการงานอาชีพ (ทำขนม) วิชาการตัดเย็บกับช่างตัดเย็บเสื้อผ้าระดับต้น ๆ ของหมู่บ้าน เรียนคอร์สศาสนากับอุstadhที่มีความชำนาญและมีการสอนเรียนอัลกุรอานและอบรมจริยธรรม

ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะนั้นนางคอลลีเยะ หะมะ ได้ชี้แจงว่า อยากให้สังคมมาร่วมช่วยเหลือร่วมรับผิดชอบด้วยกัน โอบอุ้มดูแลร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ไม่อยากให้มีการฝากเลี้ยงอย่างเดียว อยากดูแลทั้งระบบ และมีความปรารถนาอยากให้มีการจัดตั้งเป็นโรงเรียนเด็กกำพร้าเป็นเอกเทศ และมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้และประสบการณ์แก่กลุ่มเด็กเหล่านี้ให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นคนดีของสังคมในอนาคต

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ข้างต้นนั้น การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าได้มีการจัดระบบและวางแบบแผนที่แตกต่างกันของแต่ละสถานที่ แต่ส่วนใหญ่นั้นจะนำวิถีอิสลามเข้าไปบริหารจัดการในชีวิตประจำวันของเด็กกำพร้าเพื่อเป็นแนวทางในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและใช้หลักการทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว

ดังนั้นจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 60 คนจังหวัดละ 15 คนพอสรุปการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าได้ดังนี้

1. การดูแลเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาสของสถานที่เลี้ยงดูนั้น เด็กส่วนใหญ่มีโอกาสศึกษาต่อในจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อย่างน้อยเขาจะได้พึ่งพาตนเองในการเลี้ยงครอบครัวได้ การดูแลของมูลนิธิคือ ให้อยู่อาศัย ให้อาหารการกิน ให้การศึกษา และให้ความอบอุ่นแก่เด็กเหล่านี้

2. สถานที่ดูแลเด็กกำพร้าทุกแห่งได้นำหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามมาใช้ในการดำเนินชีวิต อบรมขัดเกลาจิตใจ และมีการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับอิสลามศึกษา ส่งเสริมในเรื่องของการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเด็กกำพร้าส่วนใหญ่ในพื้นที่นั้นเป็นมุสลิม

3. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าทุกแห่งให้ความช่วยเหลือเด็กกำพร้า โดยรับเลี้ยงดูในทุกด้านของการดำเนินชีวิต เช่น ด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม การศึกษา การฝึกอาชีพ และให้เด็กมีพลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ให้ความรักความอบอุ่น ปลุกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม

4. สถานที่ดูแลเด็กกำพร้ามีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ รวมถึงวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อปลุกฝังจิตสำนึกให้มีความรักต่อประเทศชาติบ้านเมือง อีกทั้งมีการประเมินเด็กเหล่านี้ และแนะแนวการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ส่วนปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้วิจัยขอสรุปดังนี้

1. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากร ซึ่งมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับการดูแลเด็ก

2. งบประมาณในการจัดกิจกรรมและค่าใช้จ่ายภายในในการเลี้ยงดูเด็กกำพร้าไม่เพียงพอ

3. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากรในการอบรมเพิ่มทักษะวิชาความรู้ทั้งศาสนาและสามัญรวมถึงวิชาชีพแก่เด็กกำพร้า

4. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าหลายพื้นที่ยังขาดการเอาใจใส่ของผู้นำในพื้นที่และการสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนเท่าที่ควร

3. แนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งการค้นคว้าในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

3.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นประกอบด้วย 1) ครอบครัว สัมพันธภาพของครอบครัวมีความสำคัญต่อการพัฒนาของเด็ก เพราะครอบครัว มีบทบาทสำคัญต่อสมาชิกในครอบครัว หากเด็กที่ได้รับการดูแลเลี้ยงดูที่ดี ก็จะไม่มีปัญหาต่อการดูแลของผู้ดูแล แต่หากเด็กที่มาจากครอบครัวที่ไม่ค่อยจะดีนัก เด็กก็จะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ก็จะเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนรู้ และการเข้าร่วมสังคมกับเพื่อน ๆ และบุคคลทั่วไป 2) ผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กกำพร้าที่สุด มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลเด็กเพื่อให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี ให้หาอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม การมอบความรัก ความอบอุ่น การช่วยเหลือในเรื่องความจำเป็นของชีวิต เช่น การศึกษา ศาสนา วิชาชีพ ควรให้เด็กได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 3) สภาพแวดล้อม เพื่อให้เด็กได้มีการปรับตัวเข้ากับสังคมในอนาคตที่เขาต้องเผชิญ การจัดสถานที่ จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม อำนวยความสะดวก ให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขาที่พำนักแห่งนี้เป็นเสมือนบ้านหลังที่สองในขณะที่เขาอาศัยอยู่ 4) กิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ มีผลต่อการสร้างเด็กให้มีสุขภาพจิตดี สติปัญญา และอารมณ์ให้มีการจัดกิจกรรมให้การศึกษา เลี้ยงดูควบคู่ไปกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาจิตใจของเด็กให้เขาเกิดความรู้สึกที่ดี ไม่มีปมด้อยในตัวเอง เขาก็จะมีโอกาสได้ดำเนินชีวิตตามปกติของเด็กทั่วไป

3.2 องค์ประกอบในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สำคัญที่สุดต้องเน้นความต้องการเบื้องต้น ของเด็กกำพร้า เพื่อเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการและเติบโตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎี 5 ส่วน (ทฤษฎี Bronfenbrenner's Ecological Systems) คือ 1) สุขอนามัยและการดูแล 2) การได้รับการศึกษา 3) ความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว 4) สภาพแวดล้อม และ 5) การเรียนรู้จากธรรมชาติ

3.3 แนวนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อแก้ปัญหาและลดผลกระทบต่าง ๆ มีดังนี้ 1) จัดหาครอบครัวอุปการะให้กับเด็กกำพร้า ถือเป็นวิธีการแก้ปัญหาและลดผลกระทบด้านต่าง ๆ ของเด็กได้เป็นอย่างดี 2) จัดกิจกรรมเด็กกำพร้าและนำหลักคำสอนทางศาสนามาขัดเกลาจิตใจเพื่อสร้างกระบวนการทางความคิดให้กับเด็กและส่งเสริมให้เด็กมีโลกทัศน์กว้างมากขึ้น 3) ส่งเสริมและสนับสนุนความสามารถและตัวตนของเด็กให้แสดงออกอย่างถูกวิธี 4) ส่งเสริมด้านการศึกษาและปลูกฝังค่านิยมเรื่องการเรียนรู้เพื่อสร้างอนาคตที่ดี ไม่อ่อนไหว ไปด้วยค่านิยมและแรงจูงใจที่ผิด ๆ แนะนำการศึกษาและอาชีพให้กับเด็กที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา 5) ประเมินด้านจิตวิทยากับเด็กในแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบระดับความคิด ความรู้สึกสติปัญญาและปัญหาของเด็กได้อย่างทันทั่วทั้งที่ หากเด็กมีปัญหาในด้านใดเจ้าหน้าที่และครอบครัวจะปรึกษาเพื่อหาแนวทางแก้ไขกันต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการศึกษาวิจัยพบว่า เหตุผลหลักของปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าดังกล่าว คือ 1) สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากร ซึ่งมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการดูแลเด็ก 2) งบประมาณในการบริหารไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู 3) สถานที่ดูแลเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากรในการอบรมเพิ่มทักษะวิชาความรู้ทั้งด้านศาสนาและด้านสามัญรวมถึงวิชาชีพแก่เด็กกำพร้า และ 4) สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าและพื้นที่ยังขาดการเอาใจใส่ของผู้นำในพื้นที่และการสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนเท่าที่ควร

2. ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางสำคัญที่จะสามารถพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีปัจจัยสำคัญ คือ ครอบครัว ผู้ดูแลเด็ก สภาพแวดล้อม และกิจกรรม การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนต่อการสร้างให้เด็กมีสุขภาพจิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ เพิ่มเติมคือ ต้องมีองค์ประกอบในการพัฒนาระบบการดูแล ได้แก่ การดูแลด้านสุขอนามัย ด้านการศึกษา ความปลอดภัย สภาพแวดล้อม และการเรียนรู้จากธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังพบว่า แนวนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และลดผลกระทบต่างๆ คือ การจัดหาครอบครัวอุปการะให้กับเด็กกำพร้า จัดกิจกรรมเด็กกำพร้าและนำหลักคำสอนทางศาสนามาขัดเกลาจิตใจ ส่งเสริมและสนับสนุนความสามารถและตัวตนของเด็กให้แสดงออกอย่างถูกวิธี ส่งเสริมด้านการศึกษา ปลุกฝังค่านิยมเรื่องการเรียนรู้เพื่ออนาคตที่ดี และประเมินด้านจิตวิทยาเด็กในแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบถึงระดับความคิด ความรู้สึกสติปัญญา และปัญหาของเด็กได้อย่างทันท่วงที หากเด็กมีปัญหาในด้านใด เจ้าหน้าที่และครอบครัวจะได้ปรึกษาเพื่อหาแนวทางแก้ไขกันไป

สรุปผลการวิจัย

การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของอัลกุรอาน อัลหะดีษ และหรรษะของอุลามา คือศาสนาอิสลามให้ความสำคัญต่อการอุปถัมภ์และการให้ความเมตตา มอบความอบอุ่นต่อเด็กกำพร้าเป็นอย่างมาก เพื่อเขาจะได้ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นปมด้อย หรือมีปัญหาให้กับสังคม และนอกจากนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางมาประยุกต์ใช้และเป็นแบบแผนในการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กกำพร้า สถานเลี้ยงดู และสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับนโยบายของภาครัฐในการช่วยเหลือและเยียวยาแก่เด็กกำพร้าใน 14 จังหวัดภาคใต้
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพของเด็กด้อยโอกาสในมุมมองอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

- Bingasan, B. (2004). sãa-raa-nú-grom it-sà-laam chà-bàp yao-wá-chon láe pôo rêrm sǎn jai. [Encyclopedia of Islam for Youth and Beginners]. Al amin.
- Chelong, A., & Leaheem, K. (2021). Islamic Learning Paradigm for the Development of Muslim Youth Behavior in the Three Southern Border Provinces of Thailand. *Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University*, 12(2), 1-15.
- Chomaria, N. (2014). Cara Kita Mencintai Anak Yatim. Aqwam.
- Hamid, R. (2017). Kafalah al-Yatim dari Perspektif Hadis Nabi. *Jurnal Ushuluddin: Media Dialog Pemikiran Islam*, 17(1), 108-122. <https://doi.org/10.24252/jumdpi.v17i1.2271>
- Ibn Majah, A. Y. Q. (1997). Sunan Ibn Majah(Vol. 2). Dar al-Fikr.
- Khamphuch, K. (2022). ù-bpà-sàk kǒng yao-wá-chon chaai daen dtài · nai gam-paeng kǒng kwaam mân kong. [Obstacles for Southern Border Youth Within the Walls of Security: Data from the 2022 Youth Survey]. The 1O1 World. <https://kidforkids.org/deepsouth-youth-obstacles/>
- Kanchanaphat, K. (2015). The Development of Orphan's Quality of Life Affected by Unrest Situations. *Parichart Journal*, 27(2) 64-81.
- Karina, A. (2008). The Science of the Quran and Assunnah. College of Islamic Studies, Prince of Songkla University.
- Kateh, S. (2022) Kontribusi Mulnithi Nusantara (Yayasan Nusantara) terhadap Pemberdayaan Anak Yatim di Patani-Thailand Selatan Menurut Perspektif Hukum Islam[Unpublished master's thesis]. Universitas Islam Negeri Alauddin Makassar.

Komolnimi, T. (2022). dèk gam-práa chaai daen dtâi · pôo dtòk lòn jàak rá-bòp yiieow-yaa láe gaan sèuk-sǎa bon taang dtan[Southern Border Orphans: Those Falling Through the Healing and Education System on a Dead-End]. Equitable Education Research Institute. (EEFI). <https://research.eef.or.th/thitinob-komalnimi-orphan-southern-border>

Muslim. (1955). Sahih Muslim. Dar Ihya' al-Turath Al-'Arabi.

Al-Maududi. (2012). Taffhim al-Quran. Maktabah al-Nur.

Al-Qurtubiy, A. (2006). Tafsir al-Qurtubiy. Dar Ihya' al-Turath al-Arabi.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

Received: February 7, 2024, Revised: June 6, 2024, Accepted: June 13, 2024

มุฮัมหมัดยูโซ๊ะ ชง¹

มุหัมมัดสุหัยมี เสงยามา²

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

วิธีการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการค้นคว้าอิสระ ประกอบด้วย 1) หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง มารยาทต่อผู้มีพระคุณ จำนวน 5 เรื่อง 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลลอคลาก เป็นแบบปรนัย เลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Dependent t-test

ผลการศึกษา พบว่า 1) ประสิทธิภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 81.12/84.02 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ตามที่กำหนด 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์หลังเรียน ($\bar{X} = 25.21$, S.D. = 2.72) สูงวกาก่อนเรียน ($\bar{X} = 15.31$, S.D. = 1.26) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.24)

¹ นักศึกษาปริญญาโท ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนอิสลามศึกษา) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อีเมล:

736396010@yru.ac.th

² ป.ด. (อิสลามศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

อีเมล: muhammadsuhaimi.h@yru.ac.th

การนำผลวิจัยไปใช้ บทความวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

คำสำคัญ: นิทาน, อิเล็คทรอนิกส์, อัลอัลลาฮ

The Development of Learning Achievement on *Al-Akhlaq* Subject by Using Electronic Comic Book for Intermediate Islamic Studies Students, Year 2

Received: February 7, 2024, Revised: June 6, 2024, Accepted: June 13, 2024

Muhammadyusoh Song ¹

Muhammadsuhaimi Haengyama ²

Abstract

Objectives: 1) to develop and determine the efficiency of an electronic comic book for intermediate Islamic studies students, year 2 according to criteria of 80/80, 2) to compare the learning achievement of the students before and after learning by using an electronic comic book intermediate Islamic studies students, year 2, and 3) to study students' satisfaction with an electronic comic book on *al-Akhlaq* subject for intermediate Islamic studies students, year 2.

Methodology: The samples were 29 intermediate Islamic studies students, year 2, the second semester of the academic year 2022. The instruments of the independent study consisted of 1) five topics from an electronic comic book, 2) thirty questions of four multiple-choice items learning achievement test on *al-Akhlaq* subject, and 3) ten items with a five-scale students' satisfaction questionnaire using the electronic comic book. Statistics used for data collection were mean scores, standard deviation, and Dependent t-test.

Research findings: 1) The efficiency of electronic comic books was E_1/E_2 , 81.12/84.02 which was higher than the specified criterion 80/80. 2. The learning achievement on the *al-Akhlaq* subject by using an electronic comic book after learning was ($\bar{X} = 25.21$, S.D. = 2.72) which is considered as higher than before learning ($\bar{X} = 15.31$, S.D. = 1.26) at the statistically

¹ M.Ed. (Candidate) Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University Email: 736396010@yru.ac.th

² PH.D. (Islamic civilization), Assistant Professor, Faculty of Education, Yala Rajabhat University Email: muhammadsuhaimi.h@yru.ac.th

a significant level of .05 and 3) The students' satisfaction with the learning management by using the electronic comic book was at the highest level ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.24).

Contribution: This research can be used for academic purposes in terms of developing a model for teaching and learning Islamic studies.

Keywords: Tale, E-books, *Akhlaq*

บทนำ

การพัฒนาการศึกษาที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนาที่มีผลถึงผู้เรียนสถานศึกษาจึงต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญทั้งทางกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของเด็กและเยาวชนมีศักยภาพ มีพลัง มีความคิดจินตสำนึกและมีความพร้อมที่จะอุทิศตนเอง และเป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมต่อไปในอนาคตโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อยู่ในช่วงการเรียนรู้ระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาซึ่งเป็นช่วงที่อยู่ในวัยอันเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เนื่องจากส่วนใหญ่จะต้องปฏิบัติตัวหรือทำตัวด้วยการพยายามปรับให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงที่ตนประสบอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่จะได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง ครู พ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน และสิ่งแวดล้อมในสังคมที่เด็กเข้าไปเกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาและการเรียนการสอนในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนไปมากในสังคมทุกระดับการศึกษา รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการกระบวนทัศน์องค์การบริหารจัดการการปรับเปลี่ยนดังกล่าวได้มีการพัฒนาทางระบบสังคม และข้อมูลข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั่นเอง ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้บริหาร ครู อาจารย์ รวมทั้งผู้เรียน ชุมชน และสังคมโดยรวมจะต้องเสริมทักษะจำเป็นพื้นฐาน มีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป และที่สำคัญต้องสามารถปรับตัวให้ก้าวทันสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (pahay, s. 2010)

จากแนวคิดข้างต้นมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 (ฉบับปรับปรุง 2555) คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพโดยยึดหลักการว่า เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญบนพื้นฐานของความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพโดยยึดหลักการว่า เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล และหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 (ฉบับปรับปรุง 2555) ได้กำหนดหลักการเพิ่มเติมคือ มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตเป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 (ฉบับปรับปรุง 2555) ได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อิสลามศึกษา 8 สารการเรียนรู้ ได้แก่ อัลกุรอาน อัลหะดีษ อัลอะกิดะฮ์ อัลฟิกฮ์ อัตตารีค อัลอัคลาก ภาษาอาหรับ ภาษามลายู และในสาระการเรียนรู้ที่ 2 หลักสูตรอิสลามศึกษาได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพิ่มเติมจากหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 (ฉบับปรับปรุง 2555) ว่าผู้เรียนต้องรักการอ่านอัลกุรอาน รักการละหมาด รักความสะอาด มีมารยาทแบบอิสลาม มีความรับผิดชอบ

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนอิสลามศึกษา โรงเรียนดารุสสลออีฮีน (สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2565) ให้ความเห็นว่า การเรียนของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 รายวิชาอัลอัคลาก ผลปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนยังไม่เป็นไปตามที่พึงประสงค์ ยังไม่บรรลุเป้าที่วางไว้ ส่วนหนึ่งก็มาจากวิธีการสอนของครูที่ไม่มีความดึงดูดโดยใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลักทำให้นักเรียนเบื่อกับการเรียน และไม่มีสนใจในการเรียน และมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว คุ้ยระหว่างเรียน ขาดการตั้งใจตัวเอง ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 รายวิชาอัลอัคลากอยู่ในระดับต่ำ จึงทำให้ไม่บรรลุตามเป้าหมายและมาตรฐานของโรงเรียนที่ได้วางไว้ ดังนั้น ทางหลักสูตรจึงมีการกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้จริยธรรมแบบอิสลามในกลุ่มสาระการเรียนรู้สาระที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม Nong Chok District Mosque Administrators Club (2013) ได้กล่าวถึงจริยธรรมแบบอิสลามว่า คือ การแสดงมารยาทต่อผู้อื่นโดยเป็นไปตามบัญญัติอิสลาม จริยธรรมหรือมารยาทอิสลามมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นรูปแบบในการจัดความสัมพันธ์ในสังคมและเป็นหลักหนึ่งของศาสนาอิสลามด้วย เพราะฉะนั้นหลักสูตรอิสลามศึกษาได้กำหนดมาตรฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้อัลอัคลากไว้ว่าเข้าใจ ยึดมั่นและปฏิบัติตามจริยธรรมอิสลาม ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สาระการเรียนรู้อัลอัคลากจำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้ศึกษาและทำความเข้าใจอย่างยิ่งเพราะเป็นวิชาที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับจรรยาบรรณ อุปนิสัย และความประพฤติ ด้านความสัมพันธ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ด้านความสัมพันธ์ต่อตนเองและด้านความสัมพันธ์ต่อเพื่อนมนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานการศึกษาเอกชน, 2546)

ดังนั้น ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นที่มาของการวิจัยเล่มนี้ ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมความรู้และความเข้าใจของนักเรียนรายวิชาอัลอัคลากเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาแบบการสอนอิสลามศึกษา รายวิชาอัลอัคลาก นำรูปแบบที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับยุคในปัจจุบัน การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นหลักและยังมีเทคโนโลยีต่าง ๆ มาอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สังคมยุคดิจิทัลส่งผลให้คนยุคนี้มีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามรายวิชานั้น ๆ และตามความเหมาะสมของผู้สอนเป็นการเรียนรู้ที่ปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้นโดยอาจจะมีการนำวิดิทัศน์ e-learning หรือหนังสือการ์ตูนในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ประกอบการควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้ซึ่งผู้พัฒนาสื่อหลายท่านได้วิจัยแล้ว พบว่า สื่อดังกล่าวมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เช่น งานวิจัยของ Puangwipat, D. (2011) พบว่าหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีประสิทธิภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก เหตุนี้ทำให้เกิดนวัตกรรมประเภทสื่อการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยจะใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวนั้นก็คือหนังสือ

นิทานอิเล็กทรอนิกส์ เป็นหนังสือที่แปลกใหม่ น่าดึงดูด มีตัวการ์ตูนที่นักเรียนสามารถจำง่ายเพราะเป็นการ์ตูนที่เราออกแบบเองโดยใช้บุคลากรและนักเรียนเป็นตัวละครในรูปแบบการ์ตูน และมีบทที่สอดคล้องและสะท้อนชีวิตจริงของนักเรียน และยังสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากปัญหาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับยุคในปัจจุบัน จึงใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

วัตถุประสงค์ของการค้นคว้าอิสระ

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่ใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์

วิธีการศึกษา

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โรงเรียนดาราสุสสลีสิน เป็นงานวิจัยกึ่งทดลองโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ประกอบการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการค้นคว้าอิสระ ประกอบด้วย 1) กลุ่มเป้าหมาย 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล 5) อภิปรายและสรุปผล

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โรงเรียนดาราสุสสลีสิน 118 หมู่ 5 ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวนนักเรียน 29 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์รายวิชาอัลลอคลาก เรื่อง มารยาทต่อผู้มีพระคุณ จำนวน 5 เรื่อง รวมเวลาสอน 10 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 ฉบับปรับปรุง 2555 ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 เพื่อกำหนดหัวข้อเรื่องและเขียนเนื้อหาหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ แล้วศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อจะได้นำมาจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน สำหรับนักเรียนชั้น

อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 และนำหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง มารยาทต่อผู้มีพระคุณที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระแล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อขอแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ จากนั้นนำหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนอิสลามศึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลเพื่อประเมินคุณภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย ด้านเนื้อหาหนังสือมีความสอดคล้องกับบทเรียนรายวิชาอัลอคลาก การใช้ภาษา มีความเหมาะสมกับนักเรียน ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 2 ด้านมิติมีเดีย เช่น ลักษณะของขนาด สี ตัวอักษร ชัดเจน สวยงาม และการออกแบบหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ มีความเหมาะสมหรือไม่ เช่น ความยาวของการนำเสนอแต่ละเรื่อง จากนั้นหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือที่อยู่ระหว่าง 0.50-1.00 ถือว่าหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ ผลการประเมินคุณภาพหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้ จากนั้นนำหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ที่ผ่านการตรวจสอบและประเมินแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โรงเรียนผดุงศาสนวิทยา 93 หมู่ 6 ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน 20 คน เพื่อหาประสิทธิภาพ แล้วนำหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลอคลาก เรื่อง มารยาทต่อผู้มีพระคุณ ที่ผ่านการทดลองใช้เข้าไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้รายวิชาอัลอคลาก โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 ฉบับปรับปรุง 2555 เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และเนื้อหา เพื่อกำหนดจำนวนข้อสอบที่ต้องการวัดให้ครอบคลุม แล้วนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น จำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อขอแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบทดสอบที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบและประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้ค่า (IOC) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยของข้อคำถามโดยคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ถึง 1.00 เป็นข้อสอบที่อยู่ในเกณฑ์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของข้อสอบ โดยพิจารณาข้อสอบที่มีค่า (IOC) ตามเกณฑ์ แล้วนำผลแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้ และนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านการตรวจสอบและประเมินแล้ว จำนวน 30 ข้อ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โรงเรียนผดุงศาสนวิทยา 93 หมู่ 6 ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน 20 คน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อที่มีความเหมาะสมที่ยอมรับเป็นค่าอำนาจจำแนก ข้อสอบมีเกณฑ์ความยากง่ายที่ยอมรับได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ผลปรากฏว่าข้อสอบมีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.32-0.75 แสดงว่า ข้อสอบมีความยากง่ายค่อนข้างยากถึงค่อนข้างง่ายและมีอำนาจจำแนกได้ดีมาก และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเป็น 0.84 สามารถนำ

แบบทดสอบ จำนวน 30 ข้อ จัดพิมพ์แบบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3) แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิตานอิเล็กทรอนิกส์ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 จำนวน 10 ข้อ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้าง และเทคนิคต่าง ๆ จากเอกสารงานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความพึงพอใจเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ แล้วผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้หนังสือนิตานอิเล็กทรอนิกส์ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดคะแนนแต่ละระดับของความพึงพอใจ คือ

5 หมายถึง นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับที่ดีมากที่สุด

4 หมายถึง นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับที่ดีมาก

3 หมายถึง นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

2 หมายถึง นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับน้อย

1 หมายถึง นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

นำแบบประเมินความพึงพอใจที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาขอบเขตของเนื้อหา และความถูกต้องข้อความ และการใช้ภาษา แล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบประเมินความพึงพอใจที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้วิธีการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ นำแบบประเมินความพึงพอใจที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว จำนวน 10 ข้อ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โรงเรียนผดุงศาสนวิทยา 93 หมู่ 6 ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน 20 คน และจัดพิมพ์แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิตานอิเล็กทรอนิกส์ ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิตานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ใช้เวลา 1 ชั่วโมง กับผู้เรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ แล้วนำมาตรวจให้คะแนนและบันทึกผลไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน เพื่อการวิเคราะห์

2) ดำเนินการสอนโดยใช้หนังสือนิตานอิเล็กทรอนิกส์ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 จำนวน 5 แผน การจัดการเรียนรู้ใช้เวลา 10 ชั่วโมง แล้วนำแผนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละแผนทำการทดสอบระหว่าง

เรียน โดยจะใช้ใบงานและแบบทดสอบ แล้วนำมาตรวจให้คะแนน และบันทึกไว้เป็นคะแนนระหว่างเรียนเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล (E_1)

3) เมื่อเสร็จสิ้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) ใช้เวลา 1 ชั่วโมง โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกับแบบทดสอบก่อนเรียนแต่มีการสลับข้อ แล้วนำมาตรวจให้คะแนน และบันทึกไว้เป็นคะแนนหลังเรียน เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล (E_2)

4) เมื่อเสร็จสิ้นการทดสอบ นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาอัลอัครากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 10 ข้อ พร้อมแสดงความคิดเห็น

5) หลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาอัลอัครากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ (ก่อนเรียน-หลังเรียน) และคะแนนกิจกรรมระหว่างเรียนนำไปประมวลวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ประเมินคุณภาพหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง มารยาทต่อผู้มีพระคุณ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โดยใช้การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC)

2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โดยใช้สถิติค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบความแตกต่าง (Dependent t-Test)

3) วิเคราะห์คะแนนความพึงพอใจของผู้เรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

1. ผลการหาประสิทธิภาพของการใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์รายวิชาอัลอัครากสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

ผู้วิจัยได้นำหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลอัคราก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ทำการทดลองกับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ผลการหาประสิทธิภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ปรากฏผลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ จากการทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่เรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์

กลุ่ม	จำนวน(คน)	กระบวนการเรียนระหว่างเรียน			ผลสัมฤทธิ์หลังเรียน		
		$\bar{X}$	A	E_1	$\bar{X}$	B	E_2
กลุ่มเป้าหมาย	29	32.45	40	81.12	25.21	30	84.02

จากตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์จากการใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 29 คน พบว่า ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างเรียน (E_1) มีค่าเท่ากับ 81.12 และค่าประสิทธิภาพของผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E_2) มีค่าเท่ากับ 84.02 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องมารยาทต่อผู้มีพระคุณ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 มาทำการทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนปรากฏผลตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

n	หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์	$\bar{X}$	S.D.	t-Test
29	ก่อนเรียน	15.31	1.26	17.14
29	หลังเรียน	25.21	2.72	

* $P < 0.05$

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 29 คน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินผลความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 เพื่อให้นักเรียนประเมินความพึงพอใจเมื่อเรียนกับหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 29 คน ปรากฏผลตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. นักเรียนชอบเนื้อหาบทเรียนเรื่องมารยาทต่อผู้มีพระคุณ	4.03	0.68	มาก
2. นักเรียนชอบและสนุกกับการเรียนวิชาอัลอะคลากที่มีหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ประกอบ	4.31	0.81	มาก
3. เนื้อหาบทเรียนมีระดับความยากง่ายเหมาะสมกับนักเรียน	3.86	0.88	มาก
4. นักเรียนชอบวิธีการจัดลำดับเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องและเข้าใจง่าย	3.90	0.94	มาก
5. หนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ประกอบทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดี	3.72	1.00	มาก
6. นักเรียนมีความชื่นชอบในรูปแบบการนำเสนอภาพการ์ตูนประกอบการเรียนรู้	4.34	0.77	มาก
7. นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้นเมื่อเรียนด้วยหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์	4.24	0.83	มาก
8. ภายภาคหน้านักเรียนอยากให้มีการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการ์ตูนอิเล็กทรอนิกส์ประกอบอีกไหม	4.10	0.82	มาก
9. นักเรียนพอใจในผลการเรียนที่เรียนด้วยหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพราะสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง	4.38	0.68	มาก
10. ความรู้ที่นักเรียนได้รับจากการเรียนในหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ช่วยสอนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.24	0.79	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.11	0.24	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์รายวิชาอัลอะคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 จำนวน 29 คน พบว่า การใช้หนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.24 มีระดับความพึงพอใจระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เนื้อหาของบทเรียนมีความน่าดึงดูด เข้าใจง่ายมากกว่าในหนังสือเรียนปกติ ภาษามีระดับความยากง่ายเหมาะสมกับนักเรียน การอธิบายเนื้อหาของบทเรียนมีความเหมาะสม ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ และยังสามารถเอาเนื้อหาบทเรียนที่ได้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนพอใจในผลการเรียนที่เรียนด้วยหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพราะหนังสือมีความน่าสนใจ สนุก สามารถอ่านได้ด้วยตนเอง นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้นเมื่อเรียนกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะอ่าน และสนุกกับการอ่าน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาและการใช้หนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 หนังสือบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลอะคลาก สำหรับนักเรียน

ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ 81.12/84.02 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ คุณลักษณะของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เนื้อหาเกี่ยวกับมารยาทต่อผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็น บิดามารดา และ ครูบาอาจารย์ และได้ทำการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน เปิดหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ให้นักเรียนได้อ่าน ได้สนุกเพลิดเพลินกับการเรียน และยังสามารถทำให้นักเรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น ในการเรียนรู้ นักเรียนจะมีคติสอนใจกับเนื้อหาที่สอดคล้องกับชีวิตจริงอยู่ท้ายบท เพื่อให้นักเรียนเกิดความคิด เข้าใจมากขึ้นกับหนังสือนิทาน ซึ่งสอดคล้องกับ Puangwipat, D. (2011) ได้ทำวิจัย เรื่อง ผลการเรียนรู้ และความคงทนเรื่องคำศัพท์ภาษาอังกฤษ จากการเรียนด้วย หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โปรแกรมภาษาอังกฤษ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) หาประสิทธิภาพของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 2) เปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เปรียบเทียบความคงทนในการจำหลังการเรียนรู้จากการ เรียนด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์กับการเรียนปกติ 4) ศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ ผลการวิจัยพบว่า 1) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ดังกล่าวมีประสิทธิภาพ 82.11/83.43

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่นักเรียนเรียนด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ความคงทนในการเรียนรู้หลังเรียนไปแล้ว 2 สัปดาห์ ทั้งนักเรียนที่เรียนด้วย หนังสืออิเล็กทรอนิกส์และนักเรียนที่เรียนแบบปกติ พบว่า คะแนนความคงทนในการเรียนรู้แตกต่าง จากคะแนนทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยครั้งที่ 1 โดยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 4) นักเรียนมี ความพึงพอใจในระดับมาก และมีความสอดคล้องกับ laennitanyong, H. (2019) ได้ทำวิจัย เรื่อง การพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยใช้หนังสือการ์ตูน เรื่อง ความเมตตาและความกตัญญู กตเวที สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพทางการเรียนของนักเรียน สาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยใช้หนังสือการ์ตูน เรื่อง ความเมตตาและความกตัญญู กตเวที มีประสิทธิภาพ 82.50/86.41 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยใช้หนังสือการ์ตูน เรื่อง ความเมตตา และความกตัญญู กตเวที หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ความพึงพอใจของ นักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องความเมตตาและความกตัญญู กตเวทีอยู่ในระดับมาก หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์มีการออกแบบหน้าปกสื่อได้น่าสนใจชวนอ่านในการใช้สื่อได้อย่าง ละเอียด มีความน่าสนใจในเนื้อหา นิทาน มีความเข้าใจง่ายและแทรกความรู้ บทบัญญัติจากอัลกุรอานและ หะดิษ มีคติสอนใจให้ทุกบทเรียน ออกแบบการ์ตูนสีสันสดใส หน้าการ์ตูนเป็นหน้าคนจริง ๆ อีกทั้งยังสามารถ อธิบายจากนามธรรมเป็นรูปธรรมได้เป็นอย่างดี มีระบบการตอบสนองทันทีทันใด อีกทั้งนักเรียนยังสามารถ เป็นผู้ควบคุมหนังสือนิทานให้เป็นไปตามความต้องการของตนเอง ทำให้เกิดอยากเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาใน หนังสือนิทานมากขึ้น

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับ นักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ผลปรากฏว่าการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าการทดสอบก่อนเรียนอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lobchang, P., & Ong-atwanit, N. (2022) ได้ทำการวิจัย เรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับเกมการแข่งขันสะกดคำวิชาภาษาไทย เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับเกมการแข่งขันสะกดคำวิชาภาษาไทย เรื่อง มาตราตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพระดับมากที่สุด 2) ทักษะการเขียนสะกดคำมาตราตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์และเกมการแข่งขันสะกดคำวิชาภาษาไทย มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ทักษะการเขียนสะกดคำมาตรา ตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์และเกมการแข่งขันสะกดคำวิชาภาษาไทยเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า คะแนนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Judge, T. A., & Higgins, C. A. (1998) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกี่ยวกับคำศัพท์จากกลอนบทหนึ่งชื่อว่า “My Incredible Headache” ในซีดีรอม The New kid on the Block ซึ่งเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับความนิยมจากนักเรียน มีคำและภาพเหมือนกับหนังสือปกติแต่สามารถอ่านออกเสียงดัง ๆ เป็นคำ วลี และเรื่องราวเป็นรายบุคคล มีภาพเคลื่อนไหวและภาพที่ใช้เลือกวัตถุในภาพหนังสือของนักเรียนเกรด 3 จำนวน 15 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมนักเรียนในกลุ่มควบคุมให้อ่านพร้อมฟังเสียงจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และดูภาพเคลื่อนไหว ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้งหมดให้ความสนใจกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพราะมีภาพเคลื่อนไหวและได้รับความรู้จากแบบสอบถามก่อนและหลังเรียนแตกต่างกันหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีบทบาทต่อการศึกษายุคสมัยนี้ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงนำมาใช้ในโรงเรียนให้ผู้เรียนได้สัมผัสเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ อีกทั้งก่อให้เกิดผลต่อนักเรียนทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นได้

การพัฒนาหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์นักเรียนให้ความสนใจ และตั้งตารอคอยในการเรียนแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ อีกทั้งนิทานเป็นสิ่งที่สำคัญต่อชีวิตเด็ก ช่วยให้เด็กมีความสุขให้แ่ก่คิดและคติสอนใจ การจัดประสบการณ์ให้เด็กโดยใช้นิทานเป็นสิ่งจำ เป็นเพราะการเล่านิทานสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้กับเด็ก

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ปรากฏผลว่า หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ มีระดับความพึงพอใจระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เนื้อหาบทเรียนมีระดับความยากง่ายเหมาะสมกับนักเรียน การอธิบายเนื้อหาของนิทาน มีความเหมาะสม หนังสือทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดี นักเรียนพอใจในผลการเรียนที่เรียนด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เพราะสามารถอ่านได้และเข้าใจง่ายได้ด้วยตนเอง นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น เมื่อเรียนด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ นักเรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Watcharakupt, S. (2000) ได้จัดทำชุดการสอนอ่านจับใจความโดยใช้นิทานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษา

ปรากฏว่า ชุดการสอนอ่านจับใจความโดยใช้นิทานสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สร้างขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพ 90.00/93.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการสอนโดยใช้ชุดการสอนอ่านจับใจความโดยใช้นิทานสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Muda (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านจริยธรรม สาระอัลหะดีษโดยใช้หนังสือนิทานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ประสิทธิภาพทางการเรียนของนักเรียนสาระอัลหะดีษโดยใช้หนังสือนิทานมีประสิทธิภาพ 82.92/83.33
- 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระอัลหะดีษโดยใช้หนังสือนิทานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
- 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนสาระอัลหะดีษโดยใช้หนังสือนิทานสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
- และ 4) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือนิทานอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 โดยสรุปการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ เห็นได้ชัดว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น เช่น ด้านการเรียน การอ่าน การคิดและการแสดงออก และด้านมารยาท มารยาทกับครู บารออาจารย์ และมารยาทกับผู้ปกครอง และนักเรียนพอใจในผลการเรียนที่เรียนด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์เพราะสามารถอ่าน เข้าใจง่ายได้ด้วยตนเอง และยังมีข้อคิดทำนองให้แก่นักเรียนนำไปปรับใช้ทุกบท นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น เมื่อเรียนด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ นักเรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจมากขึ้น และนักเรียนยังมีส่วนร่วมในการเรียนด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ตลอดเวลา กิจกรรมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลาก นักเรียนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องสร้างเจตคติที่ดีให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึว่าการเรียนอัลลอคลาก เป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับนักเรียนเพราะสามารถทำให้นักเรียนเป็นคนดีในสังคมและรู้จักถูกรู้จักผิด รู้จักการเคารพผู้ใหญ่ และยังสามารถขัดเกลานิสัยหรือมารยาทของนักเรียนให้ดีขึ้นอีกด้วย

สรุปผลการค้นคว้าอิสระ

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 พบว่า

1. ประสิทธิภาพของหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 มีค่าร้อยละโดยรวมเท่ากับ 81.12/84.02 ซึ่งมีประสิทธิภาพที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 80/80

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชาอัลอัคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์รายวิชา อัลอัคลาก สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 2 ปรากฏว่ามีระดับความพึงพอใจระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้ค้นคว้ามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ควรศึกษาขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์อย่างละเอียดเพื่อให้มีความเข้าใจขั้นตอนอย่างลึกซึ้งจึงสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2) การจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัลอัคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์สามารถนำไปใช้สอนร่วมกับการเรียนการสอนรูปแบบอื่น ๆ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความหลากหลายมากขึ้น

3) การสร้างหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนวิชา อัลอัคลากต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนที่ให้ความสนใจ

4) การจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัลอัคลากโดยใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ ผู้สอนควรให้เวลากับผู้เรียนได้ซักถามและแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มเพื่อนหรือผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1) ควรมีการพัฒนาหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อเสริมประกอบในรายวิชาอื่น ๆ เช่น อัลฟิกฮ อัลกุรอาน อัลหะดีษ ฯลฯ และระดับชั้นอื่น ๆ เพราะการจัดการเรียนรู้ด้วยหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์สามารถกระตุ้นและดึงดูดนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

2) ควรมีการพัฒนาหนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์ด้านมัลติมีเดียให้ดีขึ้น เช่น เพิ่มภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ เสียงเพลง และเสียงการสนทนาประกอบ เพื่อกระตุ้นและเพิ่มอรรถรสในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Judge, T. A., & Higgins, C. A. (1998). Affective disposition and the letter of reference. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 73(5). 207-22.
- Lobchang, P., & Ong-atwanit, N. (2022). *Classroom Construction for Thai language using electronic books and word spelling skill development of fourth grade students* [Unpublished master's thesis]. Naresuan University.
- Laennitanyong, H. (2019). *Improving academic achievement in the Al-Akhlaq subject using Comic book on gratitude and gratitude for grade 4 students* [Unpublished master's thesis]. Yala Rajabhat University.
- Ministry of Education. (2003). làk sòot it-sà-laam sèuk-sǎa · pút-tá-sàk-gà-ràat · sǒng-pan-hàa-rói-sèe-síp-hòkIslamic [Islamic Studies Curriculum 2003 (Revised Edition 2012)]. Office of Private Education Ministry of Education. <https://www.skprivate.go.th/group/detail/96>
- Muda, A. (2015). *The Development of Understanding in Ethics in al-Hadis Subject* [Unpublished master's thesis]. Yala Rajabhat University.
- Nong Chok District Mosque Administrators Club. (2013). *Mu'allaf Handbook New Muslims* (20th edition). Nong Chok District Mosque Administrators Club.
- Pahay, S. (2010). *Media and technologi for education*. Phrae Primary Educational Service Area Office 2.
- Puangwiphat, D. (2011). *Affects of learning achievement and retention of English vocabulary by using English storytelling electronic book for Pratom Suksa five* [Unpublished master's thesis]. Silpakorn University.
- Watcharakupt, S. (2000). *A reading comprehension package using tales for prathom suksa three students* [Unpublished master's thesis]. Burapha University Graduate School.

ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัครากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Received: March 18, 2024, Revised: May 15, 2024, Accepted: May 29, 2024

อิลีซ เจะและ¹

มุหัมมัดตอลาล แกมะ²

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัครากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลอัครากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 3) เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัครากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ

วิธีการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านบาโงมูล ที่กำลังเรียนในภาคการศึกษาที่ 2/2565 จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้วิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัครากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมจำนวน 30 ข้อ ลักษณะแบบทดสอบเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก 3) แบบสังเกตความประพฤติของนักเรียนจำนวน 5 ข้อ โดยวัดจากการสังเกตพฤติกรรมก่อนเรียนและหลังเรียน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น 2) การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) พฤติกรรมในการตอบคำถาม 4) ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย 5) ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชา

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

อีเมล: 736396012@ms.yru.ac.th

² Ph.D. (อิสลามศึกษา) อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อีเมล:

muhammadtolan.k@yru.ac.th

อัลอัลคาลากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Dependent t-Test

ผลการศึกษา พบว่า 1) ประสิทธิภาพของผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัลคาลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ $E_1/E_2 = 81.67/84.67$ ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ตามที่กำหนด 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลอัลคาลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 3) พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภายหลังการจัดการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัลคาลาก โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะมีระดับคุณภาพพฤติกรรมการเรียนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี และ 4) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัลคาลาก โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

การนำผลวิจัยไปใช้ บทความวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

คำสำคัญ: การเรียนรู้, ชี้แนะ, เทคนิค, พฤติกรรม

The Effect of Learning Management on Al-Akhlaq Subject by Using Guided Learning Technique Towards Behavior for Primary School Students, Year 6

Received: March 18, 2024, Revised: May 15, 2024, Accepted: May 29, 2024

Ailiyit Chelae ¹

Muhammادتolan Kaemad ²

Abstract

Objectives: This research aims to 1) develop and assess the effectiveness of lesson plans in *al-Akhlaq* subject with Guided Learning Technique for Primary School Students, Year 6 according to the standard of $E_1/E_2 = 80/80$ 2) Compare the Guided Learning Technique for Primary School Students, Year 6 before and after implementing the guided Learning Technique techniques in the *al-Akhlaq* subject. 3) enhance the good behavior of Primary School Students, year 6 using Guided Learning Techniques. 4) to identify the satisfaction of students with the teaching and learning management plans that include guided Learning techniques in *al-Akhlaq* subject.

Methodology: The target population for this research is Primary School Students, year 6 at Banbangomulong School, in the second semester of the academic year 2022. The research instruments used are the subject's study plan that includes a Guided Learning Technique, a test measuring students' learning outcomes, a record of students' behavior development, and a satisfaction survey of students regarding the subject's study plan that includes the Guided

¹ M.Ed. (Candidate) Islamic Studies Teaching, Faculty of Education, Yala Rajabhat University. Email: 736396012@ms.yru.ac.th

² Ph.D. (Islamic Studies) Lecturer in the Master of Education Program, Islamic Studies Teaching, Yala Rajabhat University Email: muhammادتolan.k@yru.ac.th

Learning Technique. Data analysis is conducted using statistics, percentages, averages, standard deviations, and t-test statistics.

Research findings: 1) The effectiveness of the *al-Akhlaq* subject's study plan that includes Guided Learning Technique for Primary School Student, year 6 according to the E_1/E_2 standard of 80/80, showed an improvement of effectiveness with $E_1/E_2 = 81.67/84.67$ 2) The learning outcomes in the *al-Akhlaq* subject of Primary School Student, year 6 after implementing Guided Learning Technique showed a statistically significant improvement after the implementation than before, with a significance level of 0.05. 3) The development of students' behavior with guided Learning techniques was at a good level. 4) The students' satisfaction regarding the Guided Learning Technique included in the *al-Akhlaq* subject of teaching and learning management plan was at a high level.

Contribution: This research can be used for academic proposes in terms of developing a model for teaching and learning Islamic studies.

Keywords: Learning, Guiding, Technique, Behavior

บทนำ

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อิสลามศึกษาใน 8 สารการเรียนรู้ได้ อัลกุรอาน อัลหะดีษ อัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา) อัลฟิกีฮ์ (ศาสนบัญญัติ) อัตตารีค (ศาสนประวัติ) อัลอัคลาก (จริยธรรม) และภาษาอาหรับ ภาษามลายู/ภาษาอาหรับเสริม ซึ่งในสารการเรียนรู้ที่ 6 หลักสูตรอิสลามศึกษาได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ว่าผู้เรียนต้องรักการอ่านอัลกุรอาน รักการละหมาด รักความสะอาด มีมารยาทแบบอิสลาม มีความรับผิดชอบ นอกจากนี้หลักสูตรอิสลามศึกษาได้กำหนดมาตรฐานในรายวิชาอัลอัคลากว่า ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ยึดมั่นและปฏิบัติตามจริยธรรมอิสลาม ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว สังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนรายวิชาอัลอัคลากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบาโงมุลอง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานีที่ผ่านมา พบว่านักเรียนยังขาดการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสียสละในการอยู่ร่วมกัน และการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อัลอัคลากยังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนรู้อัลอัคลากของนักเรียน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นครู เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจจากการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา ยังไม่มีกิจกรรมหรือสื่อการสอนที่น่าสนใจ รวมทั้งเนื้อหาที่เรียนเป็นนามธรรม ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหายากและมีปัญหาในการเรียน ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนยังขาดความมั่นใจในตนเองโดยเฉพาะในการพูด แสดงความคิดเห็นและไม่กล้าแสดงออกในชั้นเรียน เช่น การตอบคำถามของผู้สอน การตั้งคำถามในสิ่งที่นักเรียนไม่เข้าใจ ไม่กล้าพูดต่อหน้าผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาวิชาที่กำลังเรียน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมในการเรียน มีหลากหลาย วิธีการ เช่น การพัฒนาพฤติกรรมและการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในการเรียน โดยการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม (ศิริสุภา เอมหยวก, 2559) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม โดยใช้การเรียนรู้ด้วยเทคนิค TGT (อิสระพงศ์ โสภานี, 2560) เป็นต้น และ การจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะพบว่า เป็นวิธีการปรับพฤติกรรมที่นำมาใช้ได้ สถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถใช้ควบคู่กับเทคนิคด้านอื่นได้ เพื่อเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน คุก และอโพลโลนี (Cooke and Apolloni) ได้ศึกษาตัวแบบการชี้แนะและการเสริมแรงทางบวกในการเพิ่มพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม แก่เด็กที่ด้อยความสามารถทางการเรียน (Learning Disabled) อายุ 6-9 ปี จำนวน 7 คน โดยที่เด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมทางสังคมไม่เหมาะสม เช่น การแยกตัว ไม่เล่นกับใคร ก้าวร้าว โดยนำ เด็ก 4 คน มาฝึกก่อนโดยวิธีใช้การชี้แนะ การเสนอตัวแบบ และการชมเชยทางสังคม เพื่อสร้างพฤติกรรมที่ยึด การร่วมมือ และการสัมผัสทางกาย โดยฝึกระยะที่ 1 ฝึกการยืน ระยะที่ 2 ฝึกการร่วมมือ ระยะที่ 3 ฝึกการสัมผัสทางกาย โดยวิธีเดียวกันทั้ง 3 ระยะ จากนั้นจึง

ให้เด็กอีก 3 คน ที่ไม่ได้รับการฝึกเข้ามาเล่นด้วย ผลการวิจัยพบว่า เมื่อผู้วิจัยออกไปและปล่อยให้เล่นตามลำพังโดยไม่มีการชี้แนะและตัวแบบอีก เด็กที่ได้รับการฝึกจะมีพฤติกรรมที่ต้องการเพิ่มขึ้นและยังเป็นตัวแบบให้เด็กที่ไม่ได้รับการฝึกอีก (Cooke and Apolloni, 1976) อ้างถึงใน สุวรรณ วิริยะประยูร, 2529)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้ดียิ่งขึ้น

เนื่องจากเป็นวิธีสอนที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาอัลลอคลาก และสามารถพัฒนาคนให้ดีขึ้นทั้งในด้านความรู้ พฤติกรรม และจิตวิญญาณ เพื่อนำไปสู่สังคมที่ดี มีคุณธรรม โดยวิธีการสอนแบบชี้แนะนี้เป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ได้กำหนดเพิ่มเติมจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลลอคลากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียน โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน
3. เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองโดยการใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ห้อง จำนวนนักเรียนทั้งหมด 15 คน ของโรงเรียนบ้านบาโงมูลง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ที่เรียนในรายวิชาอัลลอคลากตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัคราก โดยใช้เทคนิคการชี้แนะ จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่อง ความบริสุทธิ์ใจในอิสลาม 2) เรื่อง ความหมายและความสำคัญของความดีในอิสลาม 3) เรื่อง สิ่งต้องห้ามในอิสลาม 4) เรื่อง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 5) เรื่อง ความยุติธรรมในอิสลาม 6) เรื่อง ความหมายของสิ่งเสพติด และ 7) เรื่อง โทษของสิ่งเสพติด รวมเวลาสอน 12 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการชี้แนะเพื่อนำมาจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนำเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านวัดและประเมินผลเพื่อประเมินคุณภาพของเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ ประกอบด้วย ด้านคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ มีความสอดคล้องกับบทเรียนรายวิชาอัลอัคราก การนำเสนอเนื้อหา มีความเหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเหมาะสมหรือไม่ เช่น ความยาวของการนำเสนอเนื้อหาแต่ละเรื่อง จากนั้นหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผลการประเมินคุณภาพเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ สามารถนำไปใช้ได้ ข้อมูลที่ได้จากการหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการหาความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น จากการหาดัชนีความสอดคล้อง IOC ของเครื่องมือมีค่าเท่ากับ 0.70-1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้ นำเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่ผ่านการตรวจสอบและประเมินแล้วไปทดลองใช้ (Tryout) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะเอะ จังหวัดยะลา

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลอัคราก โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และเนื้อหา เพื่อกำหนดจำนวนข้อสอบที่ต้องการวัดให้ครอบคลุม แล้วนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกสอบ 4 ตัวเลือก เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบทดสอบที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อตรวจสอบและประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้ค่า (IOC) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยของข้อคำถาม ผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของข้อสอบ โดยพิจารณาข้อสอบที่มีค่า (IOC) เท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้ และนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านการตรวจสอบและประเมินแล้วจำนวน 30 ข้อ ไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะเอะ จังหวัดยะลา เพื่อวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (difficulty) ที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (discrimination) ของแบบประเมินการวัดผลสัมฤทธิ์ที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-1.00 ซึ่งจากการวิเคราะห์หาค่าความยากง่ายได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.35-0.75 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.23-0.95 นำข้อสอบที่มีความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกเหมาะสมที่

คัดเลือกไว้ไปหาความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้สูตร KR -20 ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 และจัดพิมพ์แบบประเมินการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6

2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 ข้อ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างและเทคนิคต่าง ๆ จากเอกสารงานวิจัยและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตพฤติกรรม และได้สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 5 ข้อ โดยกำหนดค่าความคิดเห็น 5 ระดับ คือ พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย และพึงพอใจน้อยที่สุด โดยกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับให้ครอบคลุมลักษณะที่ต้องการประเมิน นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมการศึกษา จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและการประเมินผล เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถามด้านความเที่ยงตรง จากนั้นหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือที่อยู่ระหว่าง 0.50-1.00 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ โดยวิเคราะห์จากคะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ได้ค่า IOC ของแบบสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ นำแบบสังเกตพฤติกรรมทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะเอะ จังหวัดยะลา และจัดพิมพ์แบบสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบาโงมูลง ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี จำนวน 15 คน

2.4 แบบประเมินความพึงพอใจผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ได้สร้างแบบประเมินความพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ โดยกำหนดค่าความคิดเห็น 5 ระดับ คือ พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย และพึงพอใจน้อยที่สุด และกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับให้ครอบคลุมลักษณะที่ต้องการประเมินจากนั้นนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมการศึกษา จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและการประเมินผล เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถามด้านความเที่ยงตรง จากนั้นหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือที่อยู่ระหว่าง 0.50-1.00 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ โดยวิเคราะห์จากคะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ได้ค่า IOC ของแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ นำแบบประเมินความพึงพอใจไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะเอะ ตำบลสะเอะ จังหวัดยะลา และจัดพิมพ์แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะ

ที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบาโงมูลง ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี จำนวน 15 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) ทำการทดสอบก่อนเรียน (pretest) ใช้เวลา 1 ชั่วโมง กับผู้เรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ แล้วนำมาตรวจให้คะแนนและบันทึกผลไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน เพื่อการวิเคราะห์

2) ดำเนินการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 7 แผน การจัดการเรียนรู้ ใช้เวลา 12 ชั่วโมง แล้วนำแผนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละแผนทำการทดสอบระหว่างเรียนโดยจะใช้ใบงานและแบบทดสอบ แล้วนำมาตรวจให้คะแนน และบันทึกไว้เป็นคะแนนระหว่างเรียน เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล (E_1)

3) เมื่อเสร็จสิ้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน (posttest) ใช้เวลา 1 ชั่วโมง โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกับแบบทดสอบก่อนเรียนแต่มีการสลับข้อ แล้วนำมาตรวจให้คะแนน และบันทึกไว้เป็นคะแนนหลังเรียน เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล (E_2)

4) เมื่อเสร็จสิ้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะ ผู้วิจัยจะมีแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน และบันทึกผลการสังเกตรายละเอียดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของนักเรียน ในแต่ละตัวชี้วัดให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของการสังเกตแต่ละครั้ง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5) เมื่อเสร็จสิ้นการทดสอบ นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชาอัลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 10 ข้อ พร้อมแสดงความคิดเห็น

6) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน รายวิชาอัลอคลาก โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะ (ก่อนเรียน-หลังเรียน) และคะแนนกิจกรรมระหว่างเรียนนำไปประมวลวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ประเมินคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC) และค่า reliability เท่ากับ 0.94

2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สถิติค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบความแตกต่าง (Dependent t-Test)

3) วิเคราะห์แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4) วิเคราะห์คะแนนความพึงพอใจของนักเรียนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาจากการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์มาตรฐาน $E_1/E_2 = 80/80$

ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้ (try out) กับนักเรียนที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะเอะ ตำบลสะเอะ จังหวัดยะลา ผลการหาประสิทธิภาพของเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะปรากฏผลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ

กลุ่ม	จำนวน (คน)	กระบวนการเรียนรู้			ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		
		μ	A	E_1	μ	B	E_2
กลุ่มเป้าหมาย	15	32.67	40	81.67	25.40	30	84.67

จากตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ จากการใช้กลุ่มเป้าหมายที่เรียน โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะ จำนวน 15 คน พบว่า ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะระหว่างเรียน (E_1) มีค่าเท่ากับ 81.67 และค่าประสิทธิภาพของผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (E_2) มีค่าเท่ากับ 84.67 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยนำการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากมาใช้กับเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มาทำการทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ปรากฏผลตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรายวิชาอัลอัคลากโดยใช้กับเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการชี้แนะ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	P-value
(Pretest) = X_1	15	30	18.27	1.06	12.28	* P < 0.05
(Pretest) = X_2	15	30	25.20	1.80		

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรายวิชาอัลอัคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

3. การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

พฤติกรรมของนักเรียนเมื่อเรียนด้วยวิธีการสอนแบบชี้แนะ ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คนปรากฏผลตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 พฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ

ข้อ	แบบสังเกตพฤติกรรม	n = (15)		ระดับคุณภาพ
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	2.87	0.35	ดี
2.	การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	2.60	0.51	ดี
3.	พฤติกรรมในการตอบคำถาม	2.80	0.41	ดี
4.	ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	2.73	0.46	ดี
5.	ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสียสละ	3.00	0.00	ดี
เฉลี่ยโดยรวม		2.80	0.11	ดี

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.80 และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นที่ได้ทำการจัดเรียงลำดับจากระดับพฤติกรรมสูงสุดไปหาพฤติกรรมระดับพฤติกรรมต่ำสุด พบว่า ประเด็นที่นักเรียนมีระดับพฤติกรรมสูงสุด คือ ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสียสละ และ ประเด็นที่มีระดับพฤติกรรมต่ำสุด คือ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.00 และ 2.60 ตามลำดับ

4. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ความพึงพอใจของนักเรียนด้วยวิธีการสอนแบบชี้แนะ ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คน ปรากฏผลตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ข้อที่	ประเด็นความพึงพอใจ	n = 15		ระดับ
		$\bar{x}$	S.D.	
1.	ระยะเวลาการให้ความรู้มีความเหมาะสมต่อความต้องการของผู้เรียน	3.93	0.40	มาก
2.	บรรยากาศในห้องเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	3.67	0.72	มาก
3.	นักเรียนชอบเรียนรายวิชาอัลลอคลากที่ใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบชี้แนะ	4.40	0.83	มาก
4.	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม	3.80	1.01	มาก
5.	การจัดกิจกรรมการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันทำให้นักเรียนมีความสนุกสนานและมีความสามัคคีในการทำงานกลุ่ม	3.87	0.92	มาก
6.	การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	3.87	0.83	มาก
7.	การจัดการเรียนการสอนทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	4.20	0.94	มาก
8.	สื่อการสอนมีความเหมาะสมในการเรียนรู้ของนักเรียน	4.20	0.86	มาก
9.	การจัดการเรียนการสอนช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองได้	4.27	0.80	มาก
10.	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการชี้แนะทำให้นักเรียนมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	4.27	0.88	มาก
เฉลี่ยโดยรวม		4.05	0.27	มาก

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจเฉลี่ยโดยรวม อยู่ในระดับ มาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นที่ได้ทำการจัดเรียงลำดับจากความพึงพอใจสูงสุดไป หาคความพึงพอใจต่ำสุด พบว่า ประเด็นที่นักเรียนมีความพึงพอใจสูงสุด คือ นักเรียนชอบเรียนรายวิชาอัลลอคลากที่ใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบชี้แนะ และประเด็นที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ บรรยากาศในห้องเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเป็น 4.40 และ 3.67 ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ประสิทธิภาพ (E_1/E_2) ของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 พบว่า มีประสิทธิภาพ 81.67/84.67 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ (2549: 58) ได้ให้ความหมายแผนการจัดการเรียนรู้ว่า เป็นการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและจัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มากำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้

ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์จะให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใด (สติปัญญา/เจตคติ/ทักษะ) ดังนั้น การสอนแบบชี้แนะนั้นจึงกลายเป็นสิ่งเร้าที่นำไปสู่การเสริมแรงทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชัย บุญอ่อน (2552) ศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยแผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การเขียนภาพสามมิติ (Pictorial) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบชี้แนะ (Direct Instruction) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการเขียนภาพสามมิติ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบชี้แนะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.81/82.32 เป็นไปตามเกณฑ์ 2) ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การเขียนภาพสามมิติ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบชี้แนะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีค่าเท่ากับ 0.7226 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การเขียนภาพสามมิติโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบชี้แนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลปรากฏว่าการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าการทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การใช้เทคนิคการชี้แนะสามารถช่วยให้นักเรียน มีพฤติกรรมการเรียนที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพงษ์ แหม่งสกุล (2557) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการปฏิบัติงาน เรื่อง การใช้โปรแกรมประมวลผลคำกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบชี้แนะร่วมกับรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเหนือคลองสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 24 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (cluster random sampling) เครื่องมือที่ใช้วิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้โปรแกรมประมวลผลคำโดยใช้วิธีสอนแบบชี้แนะร่วมกับวิธีสอนแบบทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ จำนวน 6 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 1 ฉบับ 30 ข้อ แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน จำนวน 1 ฉบับ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีสอนแบบชี้แนะร่วมกับรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ จำนวน 1 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การใช้โปรแกรมประมวลผลคำ หลังจากการใช้วิธีสอนแบบชี้แนะร่วมกับรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ สูงกว่าก่อนใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ การนำไปใช้ ($\bar{X}$ = 9.55) และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสังเคราะห์ ($\bar{X}$ = 0.88) 2) ทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียนหลังจากใช้วิธีสอนแบบชี้แนะร่วมกับรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความ

สอดคล้องและการจัดวางของภาพประกอบ ($\bar{X} = 3.83$) และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระ ($\bar{X} = 3.39$) และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบชี้แนะร่วมกับรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านครูผู้สอน ($\bar{X} = 4.13$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.66$)

3. พฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปรากฏผลว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมการเรียนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.80 และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นที่ได้ทำการจัดเรียงลำดับจากระดับพฤติกรรมสูงสุดไปหาพฤติกรรมระดับพฤติกรรมต่ำสุด พบว่า ประเด็นที่นักเรียนมีระดับพฤติกรรมสูงสุด คือ ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสียสละ และประเด็นที่มีระดับพฤติกรรมต่ำสุด คือ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.00 และ 2.60 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คูก และอโพลโลนิ (Cooke and Apolloni, 1976) ได้ศึกษาตัวแบบการชี้แนะและการเสริมแรงทางบวกในการเพิ่มพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม แก่เด็กที่ด้อยความสามารถทางการเรียน (Learning Disabled) อายุ 6-9 ปี จำนวน 7 คน โดยที่เด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมทางสังคมไม่เหมาะสม เช่น การแยกตัว ไม่เล่นกับใคร ก้าวร้าว โดยนำ เด็ก 4 คน มาฝึกก่อนโดยวิธีใช้การชี้แนะ การเสนอตัวแบบ และการชมเชยทางสังคม เพื่อสร้างพฤติกรรมการยิ้ม การร่วมมือ และการสัมผัสทางกาย โดยฝึกระยะที่ 1 ฝึกการยิ้ม ระยะที่ 2 ฝึกการร่วมมือ ระยะที่ 3 ฝึกการสัมผัสทางกาย โดยวิธีเดียวกันทั้ง 3 ระยะ จากนั้นจึงให้เด็กอีก 3 คน ที่ไม่ได้รับการฝึกเข้ามาเล่นด้วย ผลการวิจัยพบว่า เมื่อผู้วิจัยออกไปและปล่อยให้เล่นตามลำพังโดยไม่มีการชี้แนะและตัวแบบอีก เด็กที่ได้รับการฝึกจะมีพฤติกรรมที่ต้องการเพิ่มขึ้นและยังเป็นตัวแบบให้เด็กที่ไม่ได้รับการฝึกอีก (Cooke and Apolloni, 1976 อ้างถึงใน สุวรรณ วิริยะประยูร, 2529: 36) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมตั้งใจเรียน โดยใช้เทคนิคการชี้แนะด้วยวาจา การเสริมแรงทางสังคม และเทคนิคการชี้แนะด้วยวาจาควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคมเป็นรายบุคคล เมื่อเปรียบเทียบกัน พบว่า เทคนิคการชี้แนะด้วยวาจา นักเรียนมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 55.08 การเสริมแรงทางสังคม นักเรียนมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 49.90 และการชี้แนะด้วยวาจาควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคม นักเรียนมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 70.35 สรุปได้ว่า การชี้แนะด้วยการเสริมแรงทางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียนของนักเรียน และส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนเพิ่มสูงขึ้น

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปรากฏผลว่าการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะ มีระดับความพึงพอใจระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นที่ได้ทำการจัดเรียงลำดับจากความพึงพอใจสูงสุดไป หาความพึงพอใจต่ำสุด พบว่า ประเด็นที่นักเรียนมีความพึงพอใจสูงสุด คือ นักเรียนชอบเรียนรายวิชาอัลลอคลากที่ใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบชี้แนะ และประเด็นที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ บรรยากาศในห้องเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเป็น 4.40 และ 3.67 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดาวัลย์ วรพันธุ์ (2550: 88-91) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมตั้งใจเรียน โดยใช้เทคนิคการชี้แนะด้วยวาจา การ

เสริมแรงทางสังคม และเทคนิคการชี้แนะด้วยวาจาควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคมเป็นรายบุคคล เมื่อเปรียบเทียบกัน พบว่า เทคนิคการชี้แนะด้วยวาจา นักเรียนมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 55.08 การเสริมแรงทางสังคม นักเรียนมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 49.90 และการชี้แนะด้วยวาจาควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคม นักเรียนมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 70.35 สรุปได้ว่า การชี้แนะด้วยการเสริมแรงทางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียนของนักเรียน และส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนเพิ่มสูงขึ้น

จากการวิจัยผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เห็นได้ชัดว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นและพัฒนาการเรียนรู้ ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น เช่น ด้านการเรียน และมีพฤติกรรมที่ดีในการเข้ากับสังคมการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสียสละ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และนักเรียนพอใจในผลการเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบชี้แนะ เมื่อเรียนด้วยวิธีการสอนแบบชี้แนะ นักเรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจมากขึ้น และนักเรียนยังมีส่วนร่วมในการเรียนด้วยวิธีการสอนแบบชี้แนะตลอดเวลา กิจกรรมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลาก นักเรียนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องสร้างเจตคติที่ดีให้กับนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนรู้สึกรักว่าการเรียนวิชาอัลลอคลาก เป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับนักเรียนเพราะสามารถทำให้นักเรียนเป็นคนดีในสังคมและรู้จักถูกรู้จักผิด รู้จักการเคารพซึ่งกันและ และยังสามารถขัดเกลานิสัยหรือมารยาทของนักเรียนให้ดีขึ้นอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลาก โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ประสิทธิภาพ (E_1/E_2) ของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ 81.67/84.67
2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ผลการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมอยู่ในระดับดี
4. ความพึงพอใจของนักเรียนหลังเรียนรายวิชาอัลลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียน อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรศึกษาขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะอย่างละเอียดเพื่อให้มีความเข้าใจขั้นตอนอย่างลึกซึ้ง จึงสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2) การจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะสามารถนำไปใช้สอนร่วมกับการเรียนการสอนรูปแบบอื่น ๆ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีความหลากหลายมากขึ้น

3) การจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนวิชาอัลอคลากต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนที่ให้ความสนใจ

4) การจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัลอคลาก โดยใช้เทคนิคการสอนแบบชี้แนะ ผู้สอนควรให้เวลากับผู้เรียนได้ซักถามและแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มเพื่อน หรือผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอคลากโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบชี้แนะในรายวิชาอื่น ๆ เช่น อัลฟิกฮ์ อัลกุรอาน อัลหะดีษ ฯลฯ และระดับชั้นอื่น ๆ เพราะการจัดการเรียนรู้แบบชี้แนะสามารถกระตุ้นและดึงดูดนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

2) ควรมีการจัดเตรียมสถานที่ให้มีความเหมาะสมกับการทำกิจกรรมการเรียนการสอนและควรให้มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

Amyuak, S. (2016). *Development of Study Behavior and Academic Achievement of Students in Learning Through Participatory Teaching* [Unpublished master's thesis]. Pibulsongkram Rajabhat University.

Boonaon, P. (2009). *Learning management by organizing learning activity plans for the career and technology learning group on the subject of drawing three-dimensional images (Pictorial) by organizing guided learning activities*[Unpublished master's thesis]. Mahasarakham University.

Ministry of Education, (2010). *lāk soot gaen glaang gaan sèuk-săa kân péun tãan-pút-tá-sàk-gà-ràat sǎng-pan-hâa-rói-hâa-sip-èt*. grung tēp: rohng pim chum nom sà-hà-gon gaan gà-sèt hàeng bprà-tēt tai jam-gàt.

Moonkum, S. (2006). *Gaan kīian pà-năe-gaan jàt gaan riian róa tēe nén gaan kīt* [Writing a learning plan that emphasizes thinking]. Pap-pim.

- Naengsakun, K. (2014). *Development of Learning Achievement and Practical Skills on Word Processor in Career and Technology for Primary Grade 6 Students Taught by Coaching Instruction with Harrow's Instruction Model*[Unpublished master's thesis]. Hatyai University.
- Sopahai, i. (2017). *Developing Academic Achievement and Group Work Behavior Using Learning Using TGT Techniques* [Unpublished master's thesis]. Maha Sarakham Rajabhat University.
- Wiriyaayun, S. (1986). *Effects of symbolic models, guidance, and positive reinforcement. To increase social interaction of children with brain disabilities*. Pimluk.
- Worapan, L. (2007). *gaan bpriiap tiiap pŏn kŏng gaan cháí ték-ník gaan chée náe dûuay waa-jaa gaan sŏrm raeng taang sǎng-kom láe gaan chée náe dûuay waa-jaa kûuap kôo gáp gaan sŏrm raeng taang sǎng-kom tée mee dtòr préut-dti-gam dtâng jai riian wí-chaa riian paa-sǎa ang-grít kŏng nák riian* [Comparison of the effects of using verbal guidance, social reinforcement, and verbal guidance combined with social reinforcement techniques on students' attentive behavior in English language study]. [Unpublished master's thesis]. Mahasarakham University.

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลามโดยใช้บทบาทสมมติ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3

Received: February 7, 2024, Revised: June 22, 2024, Accepted: June 27, 2024

ซัมรี ดอเลาะ* ¹

อิสมาแอ สนิ* ²

อับดุลรอแม สุหลง* ³

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลามโดยใช้บทบาทสมมติ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 70 / 70

วิธีการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 โรงเรียนพัฒนาวิทยากร ภาคเรียนที่ 2 ปการศึกษา2565 จำนวน 1 ห้อง 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ

ผลการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้บทบาทสมมติ ที่สร้างขึ้นมีค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 70/70 เท่ากับ 80.13/81.25

การนำผลวิจัยไปใช้ แผนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ สามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนดังนั้นเทคนิคนี้สามารถนำไปใช้กับรายวิชาต่าง ๆ ของอิสลามศึกษาสำหรับนักเรียนที่ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ทุกระดับ

คำสำคัญ การจัดการเรียนรู้, บทบาทสมมติ, คิดวิเคราะห์, การสมรส, ศาสนาอิสลาม

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิตอีเมล: 736496001@yru.ac.th

² Ph.D. (อิสลามศึกษา) อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต อีเมล: isamaae.s@yru.ac.th

³ Ph.D. (อิสลามศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต อีเมล: abdulramae.s@yru.ac.th

*สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Learning Management Plans Development for Analytical Thinking Skill and Learning Achievement on Al-Figh Subject Via Role-playing Application: The Case Study of Year 3 Intermediate Islamic Studies Students

Received: : February 7, 2024, Revised June 22, 2024, Accepted: June 27, 2024

Samree doloh* ¹

Ismaae Sani* ²

Abdulramae Sulong* ³

Abstract

Objective: This research proposes to develop and assess the effectiveness of the instructional plan on the al-Figh subject entitled marriage in Islam using role-playing based on the criteria of 70/70 standards.

Methodology: The target group used in the research consists of third-year Islamic Studies students at Pattanawitthayakorn School in the second semester of the academic year 2022. There were 20 students in one classroom. The research tools used included: 1) Instructional plan using role-playing

Research findings: The research results show that the effectiveness of the learning management plan for enhancing critical thinking skills using role-playing exceeded the specified standard of 70/70, with a score of 80.13/81.25.

Contributions: learning management using Role-playing can enhance students' analytical thinking skills. Therefore, this technique can be applied to various subjects in Islamic studies for students who lack analytical thinking skills at all levels

Keywords: Learning Management, Role-playing, Analytical Thinking, Marriage, Islam

¹ M.Ed. (Candidate) Teaching Islamic Studies program, Email: 736396012@ms.yru.ac.th

² PhD. (Islamic Studies), Lecturer of Teaching Islamic Education Program. Email: isamaae.s@yru.ac.th

³ PhD. (Islamic Civilization), Assistant Professor, Teaching Islamic Education Program. Email: abdulramae.s@yru.ac.th

*Faculty of Education, Yala Rajabhat University.

บทนำ

จากคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมจากหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอและถูกต้อง ตามแบบอย่างของท่าน นบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ดังนั้นทางหลักสูตรจึงมีการกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อัลฟิกฮ์ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสมรสในอิสลามซึ่งมี สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในรายวิชาอัลฟิกฮ์ ความรู้ ความเข้าใจหลักการและข้อปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม วิเคราะห์สภาพปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจและการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

อิสลามได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมให้สมรสเพราะการสมรสเป็นฐานะของทานนบี มุฮัมมัด ﷺ จากหลักฐานในอัลกรุอาน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ ว่า

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا ۖ فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْنَا صُلْحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾

พระองค์นั้นคือผู้ที่ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าจากชีวิตเดียวและได้ทรงให้มีขึ้นจากชีวิตนั้นซึ่งคู่ครองของชีวิตนั้น เพื่อชีวิตนั้นจะได้มีความสุขกับนาง ครั้นเมื่อชีวิตนั้นได้สมสู่ นางก็อุ้มครรภ์อย่างเบา ๆ แล้วนางก็ผ่านมันไป ครั้นเมื่อนางอุ้มครรภ์หนัก เขาทั้งสอง ก็วิ่งวอนต่ออัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าของเขาทั้งสองว่าถ้าหากพระองค์ทรงประทานบุตรที่สมบูรณ์ให้ข้าพระองค์แล้ว แน่นอนข้าพระองค์ก็อยู่ในหมู่ผู้ขอบคุณ

(ซูเราะฮ์ อัลอะรอฟ : 189)

แผนการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สอนสอนด้วยความมั่นใจ แผนจัดการเรียนรู้อย่างช่วยให้ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สร้างแนวทางการสอนที่เป็นขั้นตอนและตอบสนองวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพร้อมทั้งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกด้วย

จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนประจำปีการศึกษา 2564 ของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษา ตอนกลางปีที่ 3 โรงเรียนพัฒนาวิทยากร พบว่า ครูจัดการเรียนการสอนอย่างรีบเร่งจนไม่มีเวลาที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้ขาดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ขาดความเคารพตนเองและผู้อื่น ผลที่เกิดขึ้นคือนักเรียนส่วนใหญ่ทำงานร่วมกันไม่ค่อยมีประสิทธิภาพไม่ชอบแสดงหรืออภิปรายกันภายในกลุ่ม เนื่องจากนักเรียนบางคนไม่ชอบเรียนในรายวิชาอัลฟิกฮ์ เนื้อหาของรายวิชาอัลฟิกฮ์ ยากเกินไป ไม่สำเร็จในการทำแบบฝึกหัด ทำแบบฝึกหัดไม่ได้หรือทำผิดบ่อย ๆ และไม่เข้าใจในสิ่งที่ครูสอน

ดังนั้น การปลูกฝังในเรื่องของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการที่เป็นเหตุเป็นผลโดยการฝึกนักเรียนให้เป็นคนช่างสังเกต ควรฝึกให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหาอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมาและค่อย ๆ ซับซ้อนขึ้นตามลำดับ โดยใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน เพื่อให้นักเรียนมีเหตุผลในเชิงของการแก้ปัญหาทางด้านการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์มีหลากหลายวิธี เช่น การจัดการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ แบบกรณีตัวอย่าง แบบปัญหาเป็นฐาน เป็นต้น และจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน พบว่าการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ ส่งเสริมผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีระบบ มีหลักการและเหตุผล ผลงานที่ได้รับมีประสิทธิภาพ รู้จักประเมินตนเองและผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง ได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ ฝึกทักษะการทำงาน การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา เป็นต้น

จากผลข้างต้นจึงมีการศึกษาการสอนแบบบทบาทสมมติ ซึ่งบทบาทสมมตินี้มีความสอดคล้องกับวิธีการสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ทั้งการสอนแบบสาธิต การสอนแบบฝึกและปฏิบัติ หรือสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง ดังที่ อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์ (2554) ได้กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการเรียนแบบ Active Learning ที่ไม่ใช่ผู้เรียนทำหน้าที่จัดข้อมูลอย่างเดียว เป็นการเรียนรู้ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอนและคนเรียน ผู้สอนจะอธิบายเนื้อหาเชิงหลักการหรือทฤษฎีเป็นกรอบแนวคิดไม่มาก แต่จะเน้นไปที่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมุมมองของผู้เรียนเป็นหลัก เช่นเดียวกับทิศนา แหม่มณี (2560) ได้อธิบายว่า การแสดงบทบาทสมมติ คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงและแสดงออกตามความคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตมาเป็นข้อมูลในการอภิปรายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับมะสดี มะเซ็ง (2560) ได้ทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) เรื่อง อิบาตะห์ยามเจ็บบ่วยในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเกล็ดแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์ การ วิจัย 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชา อัลฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) เรื่อง อิบาตะห์ยามเจ็บบ่วยในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

จากศึกษาสภาพปัญหาและความสำคัญข้างต้นผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนเรื่องการสมรสในอิสลาม รายวิชาอัลฟิกฮ์สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยยึดหลักการอิสลาม ตลอดจนการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหา การใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งเป็นทักษะการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ ตามเกณฑ์มาตรฐาน E_1/E_2 70/70

วิธีการศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 จำนวน 20 คน 1 ห้องเรียน โรงเรียนพัฒนาวิทยากร ตำบลจะเก๊ะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นการเริ่มบทเรียน 3) ขั้นแสดง 4) ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปหลังการอภิปราย 5) ขั้นแสดงเพิ่มเติม ในกรณีที่แสดงครั้งแรกไม่ได้ผล 6) ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงบทบาทสมมติ 7) ขั้นสรุปและดูอาอ์ ปดการเรียนการสอน

ตัวแปรตาม ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ ตามเกณฑ์มาตรฐาน E_1/E_2 70/70

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์ ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชา อัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ จำนวน 8 แผน ๆ ละ 2 ชั่วโมง ประกอบด้วย แบบฝึก (ใบงาน) และ แบบทดสอบ (post-test) ตรวจสอบคุณภาพของแผนฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนอิสลามศึกษา ด้านวัดและประเมินผล พิจารณาคำดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกัน

ขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ ที่มีต่อทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ดังนี้

1. วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาอัลฟิกฮ์ ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำโครงสร้างรายวิชาที่ประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด หรือผลการเรียนรู้ สำคัญ เวลาเรียน และน้ำหนักคะแนนในแต่ละหน่วย ซึ่งจะเห็นในภาพรวมในระดับรายวิชาว่าผู้สอนจะต้องจัดการเรียนรู้ในแต่ละปีการศึกษา หรือภาคการศึกษาทั้งหมดกี่หน่วยการเรียนรู้ ใช้เวลาเรียนเท่าใด

2. วิเคราะห์จุดประสงค์รายวิชาอัลฟิกฮ์ และมาตรฐานรายวิชาอัลฟิกฮ์โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด หรือผลการเรียนรู้ เพื่อนำมาเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ เจตคติและค่านิยม

3. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้โดยวิเคราะห์จากตัวชี้วัด หรือผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละรายวิชา มีทั้งหมด 4 หน่วยการจัดการเรียนรู้ เรื่อง อิบาดาต มุอามะลาต มุนากะหาต และญินายาต จากนั้นผู้วิจัยได้เลือก 1 หน่วยการจัดการเรียนรู้ เรื่องมุนากะหาต (การสมรสในอิสลาม) เนื่องจากว่า หน่วยการจัดการเรียนรู้ที่พบว่านักเรียนมีปัญหาทางด้านการวัดทักษะการคิดวิเคราะห์และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อนำมาใช้ในการเลือกและขยายสาระที่เรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนเพื่อที่จะพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้

4. วิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด หรือผลการเรียนรู้ ตลอดจนสาระการเรียนรู้ โดยเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้บทบาทสมมติ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ร่วมลงมือปฏิบัติจริง มีความน่าสนใจ สอดคล้องกับวัยและธรรมชาติของผู้เรียนสามารถนำไปใช้การจัดการเรียนการสอน

5. วิเคราะห์กระบวนการประเมินผล โดยเลือกใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายใช้เครื่องมือวัดที่มีความน่าเชื่อถือ และเกณฑ์การประเมินที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ การวิจัยนี้ใช้โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบฝึก ใบงาน แบบทดสอบ (Post-test) ในแต่ละแบบทดสอบมีจำนวน 2 ข้อๆ ละ 10 คะแนน

จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 20 คน เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของแผนฯ พิจารณาค่า E_1/E_2 70/70 ได้ค่าประสิทธิภาพ เท่ากับ 80.13/81.25

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ระหว่างปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 – กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ดำเนินกิจกรรมโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การสมรสในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1–8 ตามลำดับ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ ที่มีต่อทักษะการคิดวิเคราะห์ สาระการเรียนรู้ รายวิชาอัลฟิกฮ์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 โดยการวิเคราะห์ส่วนคะแนนเฉลี่ยร้อยละของคะแนนระหว่างเรียน E_1 และคะแนนร้อยละของคะแนนหลังเรียน E_2 แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 70/70

ผลการวิจัย

ผลการหาประสิทธิภาพของ (E_1 E_2) ของแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้บทบาทสมมติ รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70 ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 โรงเรียนพัฒนาวิทยากร ไปใช้ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70 ของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาปีที่ 3

ตารางที่ 1 ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ (E_1 / E_2) เรื่องการสมรสในอิสลาม โดยใช้บทบาทสมมติ รายวิชาอัลฟิกฮ์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3

กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการเรียน			ผลการเรียนรู้/ผลลัพธ์			ประสิทธิภาพ E1/E2
	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	E_1	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	E_2	80.13/81.25
20	160	128.20	80.13	20	32.50	81.25	

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ เรื่องการสมรสในอิสลาม รายวิชาอัลฟิกฮ์ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร้อยละ 80.13 และมีประสิทธิภาพทางการเรียนรู้หลังเรียนร้อยละ 81.25 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 70/70 มีค่าเท่ากับ 80.13/81.25

อภิปรายผล

ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้บทบาทสมมติ รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการสมรสในอิสลาม สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 โรงเรียนพัฒนาวิทยากร โดยภาพรวมตามเกณฑ์มาตรฐานคือ 70/70 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาและสร้างแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและครบทุกองค์ประกอบของแผน แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์ โดยการใช้บทบาทสมมติ มีทั้งหมด 8 แผน โดยแต่ละแผนมีองค์ประกอบดังนี้ สารสำคัญ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ สมรรถนะที่สำคัญ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ภาระงาน / ชิ้นงาน การวัดและประเมินผล บันทึกหลังการสอน สอดคล้องกับ เอกรินทร์ สัมहाศาล (2545) ได้นำเสนอองค์ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งจะประกอบด้วย สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล บันทึกผลการจัดการเรียนรู้รวมถึงศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษาที่จะทำการเรียนการสอน ศึกษาเกี่ยวกับทักษะการคิดวิเคราะห์ ศึกษาองค์ประกอบและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังศึกษา เกี่ยวกับการใช้

บทบาทสมมติ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาโดยผ่านวิธีการใช้บทบาทสมมติ ซึ่งประสิทธิภาพเฉลี่ยโดยรวม (E1/E2) เท่ากับ 80.36/82.75 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ 70/70 สอดคล้องกับงานวิจัยของอาบิร บินสุลต่าน (2565 : 95-96) ได้ทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์สาระวิชาอัลอัลลัค การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลัค สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบูรณ์ศาสน์อิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าสาระการเรียนรู้อัลลัค สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบูรณ์ศาสน์อิสลาม ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบูรณ์ศาสน์อิสลาม 3) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์จากการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลัคโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบูรณ์ศาสน์อิสลาม 4) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลัค โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนสมบูรณ์ศาสน์อิสลาม จำนวน 34 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ 4) แบบประเมินความพึงใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า T-Test มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.91/83.24 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการ角色扮演 รายวิชาอัลฟิกฏ เรื่องการสมรสในอิสลาม สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 70/70 พบว่า ผู้เรียนสามารถทำคะแนนระหว่างเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 80.13 และผู้เรียนสามารถทำคะแนนหลังเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 81.25 ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.13/81.25

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ผู้สอนควรพัฒนาตนเองให้เกิดทักษะและความชำนาญ เพราะระยะแรกนักเรียนอาจเกิดความสับสนในการเรียนการสอน ผู้สอนจึงต้องมีความพยายามในการเสนอแนะนักเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง

1.2 ผู้สอนควรบริหารเวลาในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของตนเองเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรประยุกต์ใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ ให้เหมาะสมกับระดับวัยและช่วงชั้นและศักยภาพของผู้เรียนและเกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนนที่ชัดเจนให้สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

2.2 ควรมีการเปรียบเทียบการสอนระหว่างการใช้แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชา อัลฟิกฮ (ศาสนบัญญัติ) โดยใช้บทบาทสมมติกับการสอนอื่น ๆ เช่น การสอนแบบสาธิต หรือ แบบหมวก 6 ใบ

เอกสารอ้างอิง

Binsulatan, A. (2022). *The Development of Critical Thinking Skill by Using Question from Storytelling on al-Akhlaq Subject for Primary School Students Year 3*[Unpublished master's thesis]. Yala Rajabhat University.

Khaemane, T. (2017). *ròop bàep gaan riian gaan sòn · taang lêuuak têe làak lài* [Various alternative teaching formats (9th Ed.)]. Chulalongkorn University Press.

Maseng, M. (2017). *The Result of Learning Management of al-Fiqh Subject on The Development Islamic Practicing during the Time We Are Sick in Islam by Using Role Playing for Primary School Students Year 6 in Ban Kled Kaew School* [Unpublished master's thesis]. Yala Rajabhat University.

Ministry of Education. (2003). *làk sòot it-sà-laam sèuk-săa · pút-tá-sàk-gà-ràat · sǎng-pan-hâa-rói-sèe-síp-hòk*Islamic [Islamic Studies Curriculum 2003 (Revised Edition 2012)]. Office of Private Education Ministry of Education. <https://www.skprivate.go.th/group/detail/96>

Phuwittayaphan, A. (2011). *Individual development* (2nd Ed). HR Center Co., Ltd.

Srimahasarn, A. (2002). *grà-buuan gaan jàt tam làk sòot sà-tăan sèuk-săa · naew kít sòo bpà-dti-bàt*[The process of creating a school curriculum: ideas into practice]. Book Point.

الرهن المعاصر لدى مزارعي الكاكو في كوت ديفوار: دراسة في ضوء مآلات الشريعة

Received: March 26, 2024, Revised June 11, 2024, Accepted: June 20, 2024

باديني باسيرو

إسماعيل سليمان ساموه²

ملخص

الهدف تأتي هذه الدراسة لتحقيق أمور متعلّقة بالرهن: وهي تسليط الضوء على حقيقة الرهن في الفقه الإسلامي، وطريقة رهن مزارعي الكاكو في كوت ديفوار. وبيان الفروق بين الرهن في الفقه الإسلامي والرهن لدى مزارعي الكاكو. والتوصّل إلى غالب الأحوال والظروف التي تجرّ المزارعين إلى عقد الرهن. ثمّ بيان ماهية قاعدة اعتبار المآل، وإلتماس أسلوب أمثل للحكم على طريقة رهن المزارعين. وتظهر المشكلة المستهدفة في الأسئلة الآتية: ما طريقة عقد الرهن لدى مزارعي الكاكو في كوت ديفوار، وما الأحوال الحاملة على الإقبال إلى العمل بهذا الرهن، وما تطبيقات أحكام الرهن على مزارعي الكاكو في كوت ديفوار عن طريق اعتبار المآلات لإيجاد حلول لآلية لظروفهم؟

وأما المنهج: فقد اتّبعَت الدّراسة مناهج متكاملة: وهي: **المنهج الوصفي**؛ الذي هوجع المواد العلميّة أو المسائل من مظاهرها التّراثيّة الأصيلة، والثّانويّة، بوصفها كما في تلك المصادر. **والمنهج المقارن**؛ وهو المقارنة بين الرهن في الفقه الإسلامي وطريقة رهن مزارعي الكاكو. **وأداة المقابلة**؛ التي كانت عن طريق أداة المقابلة الشخصية، وقد تمّ فيها اختيار مجموعة من مزارعي الكاكو مكونة من ثلاثين نفر كعينة المقابلة، ثمّ عقد لقاء بين الباحث والأفراد المختارين من مزارعي الكاكو لطرح الأسئلة عليهم، وجهاً لوجه، أو بوسيلة التسجيل الصوتي.

وأما النتائج: فقد توصّلت الدّراسة إلى نتائج عدّة منها: أنّه تنجلي الفروق بين الرهن في الفقه الإسلامي ورهن المزارعين في جوانب من شروط العقد، فالحكمة و غرض شروط رهن المزارعين؛ الاتّجار والاستثمار والتّضاعف في الأرباح بوسائل ربويّة، لا لمساعدة الرّاهن على رفع الحرج والمشقّة عنه، بينما الغرض من الرهن في الفقه الإسلامي؛

¹ - طالب ماجستير في كلية الدّراسات الإسلاميّة- قسم الشّريعة والقانون- بجامعة فطاني Bachir.5815@gmail.com

² - الأستاذ المساعد الدكتور إسماعيل ساموه، محاضر متفرّغ في قسم الشّريعة والقانون بجامعة فطاني.

رفع الحرج والمشقة، ومن الأسباب الدافعة للمزارعين إلى عقد الرهن؛ الحصول على مال كافٍ لاستئناف التجارة، و لدفع إعادة بناء بيتٍ خربته الفيضانات، أو شراء بيتٍ جديدٍ، ودافع استكمال مؤنة أداء الحجّ، ولدافع العلاج.

وأما ما يتعلق بمساهمة الدراسة: فتساهم الدراسة في إيجاد حلول لمسألة الرهن الربوي المنتشر في المجتمع الذي ينتمي إليه الباحث، وتظهر ذلك في كون البحث تناولاً القضية بالدراسة والتحليل في منظار مآلات الشريعة بمراعاة الدوافع منها وأحوال المتعاملين بالمسألة.

الكلمات المفتاحية: الرهن، مزارعي الكاكاو، مآلات الشريعة.

Contemporary mortgage among cocoa farmers in Côte d'Ivoire: A study in light of the consequences of Sharia

Received: March 26, 2024, Revised June 11, 2024, Accepted: June 20, 2024

Badini Bassirou ¹

Ismail Samoh ²

Abstract

Objectives: This study aims to address the topic of mortgage in Islamic jurisprudence, which refers to "money that is used as collateral in a debt to be collected in case the debtor cannot pay it back." It delves into the modern form of mortgage among cocoa farmers in Ivory Coast, contrasting it with traditional Islamic jurisprudence and its contemporary manifestations. The study highlights the issue concerning the method of mortgage agreements among cocoa farmers in Ivory Coast, the circumstances leading them to adopt this practice, and the opinions of some Ivorian scholars regarding its permissibility or prohibition. This study's significance lies in its examination of a societal matter relevant to the researcher's community through analysis within the framework of Sharia implications.

Methodology: The study followed a descriptive-analytical and comparative methodology, employing interviews to gather information about mortgage practices among cocoa farmers.

Research findings: It arrived at several conclusions: differences emerge between mortgages in Islamic jurisprudence and mortgages among farmers concerning contract terms. The purpose and wisdom behind the farmers' mortgage terms involve trade, investment, and profit multiplication through usurious means, rather than solely aiding the pledger in alleviating hardship, as intended in Islamic jurisprudence. Farmers resort to mortgages to obtain sufficient

¹ M.A. (Candidate) Faculty of Islamic Studies, Department of Sharia and Law, Fatoni University Email: Bachir.5815@gmail.com

² PhD. (Islamic Studies), Assistant Professor, lecturer of department of Sharia and Law, Fatoni University.

funds for trade resumption, rebuilding flood-damaged homes, purchasing new homes, completing pilgrimage provisions, or for the purpose of treating a patient.

Contribution: The study contributes to finding solutions to the issue of usurious mortgages that are widespread in the society, and this is evident in the fact that the research dealt with the issue through study and analysis from the perspective of the implications of Sharia law, considering its motives and the conditions of those dealing with the issue.

Keywords: mortgage, cocoa, farmers, Sharia, implications

المقدمة

الحمد ربّ العالمين، والصلاة والسلام على من بعث رحمة للعالمين، وبعد؛ فإنّ توثيق العقود والحقوق من أساسيات العمل في المعاملات المالية الإسلامية، وذلك لضمان حقوق الناس والبعد عن الخلافات والمنازعات بينهم، ومن أهمّ العقود التي تمّ العمل بها لتوثيق الحقوق وضمانها؛ هي الرهن، ورغم اختلاف الفقهاء في تعريف الرهن؛ إلا أنّهم ذهبوا جميعاً إلى الهدف نفسه والغاية من الكلام في توثيق العقود وحفظ الحقوق، فيُعدّ الرهن من عقود التبرعات، لأنّ صاحب المال يُرهن ماله للمرتهن دون مقابل ولا ربح، إلا أنّّه ظهر لدى مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار نوع من الرهن يتعاقدون به عند المدائنة فيما بينهم، وهو عقد بشروط مغايرة للمعروف به في الفقه الإسلامي، حيث إنّ الهدف المتوخّى من ذلك العقد من قبل الراهن؛ هو الحصول على دين يقضي به حاجته، في حين أنّ هدف المرتهن منه؛ هو الاتجار والإسترباح والإستثمار، فهو رهن مختلط بمحظورات الشّرع، وكثير من الدّعاة في أوساط مزارعي الكاكاو من يفتي بتحريم ومنع التعامل بهذا الرهن إطلاقاً دون تحرّ ونظرٍ في الأحوال والأسباب الدّافعة إلى تعاطي هذا العقد، ممّا دفع الباحث إلى اختيار هذا الموضوع للبحث في القضية؛ بغية الوقوف على أغلب الظّروف والأسباب التي تُوقع المزارعين في مثل هذا العقد، ومن ثمّ تحليل تلك الأحوال والظّروف في منظار قاعدة مآلات الأفعال في الشريعة لمراعاة عواقب الأمور، حيث إنّ من المزارعين من حقه فتح طريق العقد له قدر حاجته، ومن حقه المنع، فلا يجوز وضعهم على ميزان واحد.

أهداف الدّراسة:

تهدف الدّراسة إلى تحقيق الأمور الآتية:

- 1- تسليط الضوء على حقيقة الرهن في الفقه الإسلامي، وطريقة رهن مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار.
- 2- بيان الفروق بين الرهن في الفقه الإسلامي والرهن لدى مزارعي الكاكاو.
- 3- التّوصّل إلى غالب الأحوال والظّروف التي تجرّ المزارعين إلى الرهن.
- 4- بيان ماهية قاعدة اعتبار المآل، وإلتماس أسلوبٍ أمثل للحكم على طريقة رهن المزارعين.

منهج الدّراسة:

اتّبع الدّراسة المناهج الآتية؛ المنهج الوصفي التحليلي والمقارن، مع استخدام أداة المقابلة لجمع المعلومات عن كلّ ما يدور حول رهن مزارعي الكاكاو وما يتفرع منه.

المبحث الأول: تعريف عام عن كوت ديفوار.

المطلب الأول: اسم جمهورية كوت ديفوار، وموقعها الجغرافي. فاسم جمهورية كوت ديفوار: مصطلح فرنسي مركّب من كلمتين، وهما: كُوت (Côte) بمعنى الساحل، ولفظ إيفُوار (Ivoire) بمعنى العاج، فكان معنى سياق المصطلح الفرنسي المركّب لتسمية الدولة في اللغة العربية بـ (ساحل العاج)، وفي اللغة الإنجليزية بـ (Ivory Coast)، وقد تمّت تسمية هذه البقعة الأرضية من القارة الأفريقية بكوت ديفوار؛ منذ القرن الخامس عشر الميلادي من قبل التجار الأوروبيين الذين تنقلوا بين أرجاء ساحل خليج غينيا بحثاً عن الفيلة لجمع العاج ثمّ بيعه في أوروبا وأمريكا، فكان سبب التسمية؛ إدراك هؤلاء التجار غزارة الفيلة ذوات العاج في تلك السواحل. (يونس بالي، 1989). وأمّا الموقع الجغرافي: فتقع كوت ديفوار في وسط شمال غربي أفريقيا، وتوازي مساحتها 463,322 كيلو متراً مربعاً، ويحدها من الشمال بوركينا فاسو ومالي، ومن الغرب غينيا كوناكري وليبيريا، ومن الشرق غانا، ومن الجنوب المحيط الأطلسي بطول ساحل يقدر خمسمائة كلم، وعاصمتها السياسية؛ ياموسوكرو، وعاصمتها الاقتصادية؛ أبيدجان، وحسب توقعات أحدث بيانات الإحصائيات الحكومية 06/2022/13م، -تبلغ عدد السكان؛ 29,389,150 نسمة. (2022 MINISTRY OF PLANNING AND DEVELOPMENT).

المطلب الثاني: الإزدواجية السكانية في كوت ديفوار، ومواردها الاقتصادية. أ- الإزدواجية السكانية: تتميز كوت ديفوار بالتنوع العرقي، إذ تعدد القبائل الموجودة في كوت ديفوار لتصل إلى 60 مجموعة عرقية، وتنقسم تلك المجموعات إلى أربع مجموعات رئيسية: مجموعة أكان (Akan) ومجموعة ماندي (Mande)، ومجموعة غز أو فولتايك (Voltaïques) ومجموعة كُرو (Krou)، (ماحي توري، 2019). وحسب تقديرات الحكومة عام 2014م؛ يبلغ عدد المسلمين حوالي 42 % في مئة، والتصرائية حوالي 32% (<https://www.sciencespo.fr/cei/fr/oir/islam-etat-et-espace>). (public-en-cote-d-ivoire).

ب- الموارد الاقتصادية: تعدّ كوت ديفوار من أغنى الدولة من بين المستعمرات الفرنسية في غرب أفريقيا، ومما تعزّز اقتصاد كوت ديفوار؛ قوّة ثراء أراضيها بالموارد الطبيعية، فمن أهمّ الموارد الاقتصادية للبلد: الزراعة؛ وأهمّها: الكاكاو، وجوز الكاجو: (anacarde)، والبن (CAFÉ)، والمطاط، والتّخيل، والخشب، وغيرها. (حسام عيد، 2019) كما أنّ أراضي كوت ديفوار ثريّة بمعادن مختلفة التّوع، لها دور مهم في تعزيز اقتصاد البلد، منها: النفط، والذهب والمنجنيز (manganese)، ألماس. (COULIBALY SEYDOU, OPPORTUNITES D'INVESTIR DANS LE SECTEUR DU (DIAMANT EN CÔTE D'IVOIRE

المبحث الثاني: تطبيقات الزهن على مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار.

المطلب الأول: طريقة إجراء عملية التطبيق. أ- الأداة المستخدمة، ومجتمع البحث مع العينة، استخدم الباحث أداة المقابلة لجمع معلومات الجزء الرهني المتناثر بين مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار، وذلك عن طريق المقابلة الشخصية

الشّفهيّة، وجهاً لوجهٍ أو بواسطة الاتّصالات الهاتفية، وكان كلّ ذلك بعد ما أن بيّن الباحث للأشخاص المقابلين معهم مشروع البحث والأهداف المتوخّية من ورائه. والسبب الأساس من اختيار هذه الأداة؛ كون جلّ أصحاب مزارعي الكاكاو والعمّال في تلك المزارع لا يقرؤون ولا يكتبون، فأداة المقابلة طريقة سهلة الاستخدام لجمع المعلومات من أيّ لغة محليّة ثمّ ترجمتها إلى اللغة العربيّة.

وأما مجتمع البحث: فتكوّن من مزارعي الكاكاو بقرية دَعَا جي والقرى المجاورة لها في محافظة دُوبّا بمنطقة سَنِدُرُو في غرب كوت ديفوار، ويبلغ سكان دَعَا جي ما يقارب 21,333، حسب التقرير الأخير للحكومة في عام 2014، كما أنّ أكبر النّشاط الاقتصادي في تلك المنطقة؛ هو زراعة الكاكاو والاتّجار به. وأما العيّنة؛ فقد اختار الباحث 30 مزارعاً كعيّنة لجمع معلومات البحث.

ب- كيفية صياغة أسئلة المقابلة وصدق الأداة: لصياغة أسئلة المقابلة؛ قام الباحث بوضع استبانة لبناء أسئلة المقابلة وفق الخطوات الآتية:مراجعة الرّسائل والمقالات العلميّة الميدانيّة التي كانت عن طريق أداة المقابلة للاستفادة من أسلوب بناء أسئلة هذه الأداة، ثمّ تحديد حدود وهيكل الأسئلة بمراعاة شموليّتها لعنوان البحث والمشكلة مع الأهداف التي يسعى الباحث لتحقيقها، ومن ثمّ مشاوره مشرف الباحث والأستاذ المساعد في كليّة العلوم الإسلاميّة بجامعة الأمير سونكلا فرع فطاني الدكتور رشدي طاهر لتمكنه في هذا المجال- للحصول على اقتراحات وملاحظاتٍ منهما، ثمّ وضع أسئلة أوليّة، وأما صدق الأداة؛ فبعد عمليّة تصميم أسئلة المقابلة في جوهرها الأوّل؛ تمّ توزيع تلك الأسئلة على مجموعة من المحكّمين من أعضاء هيئة التدريس بجامعة الأمير سونكلا فرع فطاني، وجامعة فطاني للاستطلاع على آرائهم ومقترحاتهم حول ما تحتوي عليه الأسئلة.

وبناءً على ما سبق؛ تمّ الاعتماد على الأسئلة الآتية كصورة نهائية لأسئلة المقابلة: البيانات الشخصيّة للعينات. وما الطّريقة والكيفيّة التي تُتبع بها عادة أهل لعمليّة الرّهن؟ وهل يستجني المرتهن منفعة زائدة على حقّه من المرهون؟ وما طبيعة المعاملة في حال ما إذا لم يتمكّن المرتهن استيفاء جميع حقّه من المرهون في حدود المدّة المتواطأ عليها؟ وهل هناك معاملات خاصّة في حال استيفاء المرتهن جميع حقّه من المرهون عند الحصاد الأوّل قبل نهاية المدّة المتفق عليها؟ وما تلك المعلومات إن وُجدت؟ وما الدّوافع التي تدفع المزارعين إلى جعل مزرعتهم أو بعضها رهناً؟.

المطلب الثّاني: تحليل البيانات ومناقشتها: أ- وأما جمع أجوبة العيّنة لأسئلة المقابلة؛ فقد استطاع

الباحث إجراء مقابلة شفهيّة مع 20 عيّنة من أصل 30 عينة مختارة كعيّنة البحث، وذلك بواسطة أحد الإخوة

وبواسطة اتصال هاتفي مباشر بين الباحث والشخص المقابل معه، ولم يتمكن الباحث من مقابلة جميع العدد المختار؛ لعدم موافقة كثير من المزارعين على إجراء المقابلة معهم خوفاً من تفشي أسرارهم التي هي طريقة العقد والأسباب الدافعة إلى القيام بمثل هذه العقود.

ب- تحليل نتائج المقابلة: تبين للباحث من خلال المقابلة ما يأتي: - أن الطريقة المشهورة عند مزارعي الكاكاو لعقد الزهن؛ ما ذكرها جميع المقابلين معهم، وهي: أنه في حال ما إذا أعلن صاحب مزرعة عن رغبته في عرض المزرعة للزهن؛ يتقدم من يهّمه الأمر بإبداء رغبته فيه، وبعد التّحقيقات عن صلاحية المزرعة للزهن وإمكانية تحقيق فائدة عليها، والاتفاق على المبلغ ومدة الانتهاء بحضور شاهدين من الجانبين مع الكتابة أو التسجيل؛ تنتقل ملكية المزرعة ومسؤولية الاعتناء من الزّاهن إلى المرتهن، ومن ثمّ يستعيد الزّاهن المزرعة من المرتهن مباشرة أول يوم من انتهاء المدة المتفق عليها، سواء استجنى المرتهن فائدة إضافية على حقّه أو خسر.

وتبين للباحث من خلال الطريقة السابقة الذكر؛ أن الأركان المعتمدة في الزهن الذي يقوم به مزارعو الكاكاو؛ تنحصر في الأمور الآتية: وهي أربعة أركان: الزّاهن (صاحب المزرعة)، والمرتهن (الشخص الراغب في ارتحان المزرعة)، والمرهون (المزرعة المعرضة للزهن)، والمرهون به (المال المقدّم إلى صاحب المزرعة). وتكون مدة انتهاء عقد الزهن حسب ما يتفق عليها العاقدون. ويستزيد المرتهنون أرباحاً مضاعفة على أموالهم، وقليل منهم من يخسر، وأيضاً؛ غرضهم في العقد؛ الحصول على الفوائد. وأمّا ما ذكر المقابلين معهم كالدوافع والأسباب الحافزة إلى القيام بعملية عقد الزهن؛ فلا تخلو من الأشياء الآتية: وهي؛ علاج الزّاهن نفسه أو أحد الأقارب، ورغبة الزّاهنين في شراء لمزارع أخرى. ولدافع الحصول على مال كافٍ لاستئناف التجارة، ولدافع استكمال ثمن السيارة. ولدافع إعادة بناء بيت خربته الفيضانات، أو شراء بيت جديد. ولدافع استكمال مؤنة أداء الحج.

المبحث الثالث: الفروق بين الزهن في الفقه الإسلامي والزهن عند مزارعي الكاكاو، وموقف الإسلام

منه.

المطلب الأول: مفهوم الزهن في الفقه الإسلامي: الرهن في اللغة: رهن الشيء رهنا ورهونا، أي ثبت ودام، ويقال رهن بالمكان أقام، وجعل الشيء رهنا؛ أثبته وأدامه، ويقال رهنه لسانه؛ أي كففته وحبسته فهو مرهون ورهين، وأرهن في السلعة وبها غالى بها وبذل فيها ماله حتى أدركها، وأرهن الميت القبر ضمنه إياه. (إبراهيم أنيس وعبد الحليم منتصر، وآخرون 2004م) و الرهن في الاصطلاح: للفقهاء تعريفات عديدة للرهن: ولعلّ التعريف الشّامل؛

هو احتباس العين وثيقة بالحق ليستوفي الحق من ثمنها أو من ثمن منافعتها عند تعذر أخذه من الغريم. (المارزي، 2008م)

وأما مشروعية الرهن، فلا خلاف بين الفقهاء في مشروعية عقد الرهن المعهود به في الفقه الإسلامي، كما لا خلاف بينهم في جواز عقد الرهن في السفر والحضر إلا مجاهد؛ فإنه يمنع الرهن في الحضر. (المرجع نفسه، 2008م). ومشروعية الرهن بالكتاب والسنة، وأما من الكتاب؛ فقوله تعالى: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ﴾. (سورة البقرة، الآية 283) وأما من السنة فحديث النبي صل الله عليه وسلم، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعَةً». (أخرجه البخاري في صحيحه، حديث رقم 2509) وأما أركان الرهن؛ فهي عند الجمهور: الراهن، المرهون، والمرهون فيه، والصيغة: (ينظر وهبة الزحيلي 1985م) الركن الأول: الصيغة: وهي الإيجاب والقبول بين الراهن والمرتهن. والركن الثاني: الراهن، الركن الثالث: المرهون، ويشترط فيه ثلاثة شروط: أن يكون عيناً فلا يجوز رهن الدين، وألا يمنع إثبات يد المرتهن عليه، وأن يكون المرهون قابلاً للبيع عند حلول الأجل. والركن الرابع: المرهون فيه (سبب الرهن)، (ينظر المرجع نفسه 1985م)

المطلب الثاني: طريقة رهن مزارعي الكاكاو: تبين للباحث من خلال مقابلة المزارعين ما يأتي كطريقة رهن مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار: - أنّ الطريقة المشهورة عند مزارعي الكاكاو لعقد الرهن؛ ما ذكرها عينة المقابلة، وهي: أنّه في حال ما إذا أعلن صاحب مزرعة عن رغبته في عرض المزرعة للرهن؛ يتقدم من يهّم الأمر بإبداء رغبته فيه، وبعد التّحقيقات عن صلاحية المزرعة للرهن وإمكانية تحقيق فائدة عليها، والاتّفاق على المبلغ ومدة الانتهاء بحضور شاهدين من الجانبين مع الكتابة أو التّسجيل؛ تنتقل ملكية المزرعة ومسؤولية الاعتناء من الرّاهن إلى المرتهن، ومن ثمّ يستعيد الرّاهن المزرعة من المرتهن مباشرة أوّل يوم من انتهاء المدة المتّفق عليها، سواء استجنى المرتهن فائدة إضافية على حقّه أو خسر، غير أنّه إذا أدرك المرتهن بخبرته أنّه لن يستزاد ربحاً على المال المنفق في العقد؛ يتوقّف عن إمضاء عملية العقد قبل التّسجيل والتّوقيع، لأنّ غرضه في العقد؛ الحصول على الرّبح، فلا يمكن للمرتهن التّراجع عن إمضاء العقد بعد شهادة الشاهدين عليه والتّسجيل مع التّوقيع عليه.

وتبيّن للباحث من خلال الطريقة السابقة الذّكر؛ أنّ الشّروط المشهورة والمعتمدة في الرّهن الذي يقوم به مزارعو الكاكاو؛ تنحصر في الأمور الآتية: أن تكون المزرعة ملكاً للرّاهن أو كلّف بعرض المزرعة للرّهن، وأن تكون المزرعة صالحة للرّهن - أي أن تكون ممّا يمكن استيفاء الحق منها-، وأن تكون ممّا يُتوقّع استزادة الرّبح في رهنها، وأن تكون هناك اتّفاق بين العاقدین على مدّة مكتوبة لانتهاء العقد، وحضور شاهدين من الطّرفين أثناء كتابة المدة، وأن تُنقل ملكية المزرعة والاعتناء بها من لحظة إتمام عملية العقد إلى نهاية الأجل المتّفق عليه، وأن يواصل

المرتهن في الاستفادة من المزرعة إلى الأجل المسجل؛ حتى ولو استحق جميع ماله منها عند الحصاد الأول، وأن يستعيد الزهن المزرعة من المرتهن فور انتهاء المدّة المتفق عليها سواء استوفي المرتهن جميع حقّه أو خسر.

المطلب الثالث: الفرق بين الرهن وفقه الإسلامي والرهن لدى مزارعي كوت ديفوار. أ- للرهنين توافق في جوانب دون أخرى، فيتفق ما ذهب إليه الجمهور في الفقه الإسلامي أنّه أركان للرهن مع أركان رهن مزارعي الكاكاو، حيث ذهب الجمهور غير الحنفية إلى أنّ للرهن أربعة أركان التي هي؛ "الزهن، والمرتهن، والمرهون، والمرهون به"، بينما أركان رهن مزارعي الكاكاو من صاحب المزرعة أو المكلّف بها (الزهن)، أخذ المزرعة الذي هو (المرتهن)، والمزرعة المعرضة للرهن، التي هي (المرهون)، والمال أو القرض المقدّم إلى صاحب المزرعة (المرهون به). غير أنّه بين الرهنين فتجلى في جوانب من شروط العقد، وتكمن شروط العاقدین في الفقه الإسلامي فيما اتفقت عليه المذاهب الأربعة بصفة عامّة، وهي صحة رهن وارتهان من يصحّ بيعه وهو جائز التصرف "الحزّ البالغ العاقل الرشيد الذي لا حجر عليه"، بينما تصنيف أحد العاقدین بالحزّ أو العبد غير معتبر في الرهن المنتشر بين مزارعي الكاكاو، بل المعتبر؛ هو العقل والتمييز. وضابط المرهون لدى الفقهاء - في الجملة - أنّ "كلّ ما جاز بيعه جاز رهنه، وما لا فلا" فتحشد شروط المرهون في الفقه الإسلامي في أمور عدّة، منها؛ كونه متموّلاً، متقوّماً، عينا معلوماً، مملوكاً للزهن، موجوداً وقت العقد، مقدوراً تسليمه. وكلّ هذه الشروط السابقة بالذکر والمتعلّقة بالمرهون؛ متوفّرة في رهن مزارعي الكاكاو، إلّا أنّه تظهر جوهر الفرق بين الرهنين في جانب من شروط رهن مزارعي الكاكاو، وهي: أن تكون المزرعة ممّا يتوقّع استحقاق الربح في رهنها، وأن تنقل ملكيّة المزرعة والإعتناء بها إلى المرتهن مع الاستفادة من المزرعة وكلّ ما فيها إلى مدّة انتهاء العقد، وأن يواصل المرتهن في الاستفادة من المزرعة إلى الأجل المسجل لانتهاء العقد؛ حتى ولو استحقّ جميع ماله منها عند الحصاد الأول، وأن يستعيد الزهن المزرعة من المرتهن فور انتهاء المدّة المتفق عليها سواء استوفي المرتهن جميع حقّه أو خسر. وعلاوة على ما سبق؛ في الفقه الإسلامي مؤنة الاعتناء بالمرهون على الزهن، ولا يجوز للمرتهن الإنتفاع بالزهن إلّا إذا كان ما يركب أو يحلب، فيركب ويحلب بقدر ما نفقه. غير أنّ في رهن مزرعة الكاكاو؛ كامل مؤنة الإعتناء بالمرهون على المرتهن، لما ليس للزهن أدنى سيطر وحق التصرف في المرهون خلال الفترة المتفق عليها لانتهاء العقد.

ب- موقف الإسلام من رهن مزارعي الكاكاو؛ إنّ توثيق العقود والحقوق من أساسيات العمل في المعاملات المالية الإسلامية، وذلك لضمان حقوق الناس والبعد عن الخلافات والمنازعات بينهم، ومن أهم العقود التي تمّ العمل بها لتوثيق الحقوق وضمانها؛ هي الرهن، ورغم اختلاف الفقهاء في تعريف الرهن؛ إلّا أنّهم ذهبوا جميعاً إلى الهدف والغاية من الكلام في توثيق العقود وحفظ الحقوق، فيبعد الرهن من عقود التبرعات، لأنّ صاحب المال يُرهن ماله

للمرتهن دون مقابل، ويتم الإلزام بالرهن عند قبض العين التي تم رهنها، ويُعد من عقود التوثيق؛ لأن الدين يُوثق بالرهن، فيثبت الدائن حقه به، والرهن من العقود المالية المشروعة في القرآن الكريم والسنة، فهو من العقود التي تهدف إلى حفظ المال والحقوق. (التويجري، 2009م)

ومن الأدلة على مشروعية الرهن: ما في قوله تعالى: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ﴾، (سورة البقرة آية 283) وفي السنة: ما روي عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت: «تُؤَيِّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدَرَعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ، بِثَلَاثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ». (أخرجه البخاري في صحيحه، رقم 4467) فالغرض والحكمة الأساسية من تشريع الرهن؛ صون أموال الدائنين من الضياع والهلاك، كما في تشريعه تيسيراً على الناس في الحصول على دائن يدينهم بلا ربا، وتشجيعاً للناس على مداينة الآخرين بدون خشية من عدم سدّ الأموال وإرجاعها لهم، وليست الأهداف من مشروعية الرهن؛ القيام بمقارضات ومداينات بأساليب دافعة إلى الربا واستزادة من الأرباح. وأما الرهن المستخدم به عند زارعي الكاكاو؛ فالحكمة وغرض المرتهن فيه التجارة والاستثمار والتضاعف في الأرباح بوسائل ربوية، لا لمساعدة الرّاهن على رفع الحرج والمشقة عنه، حيث إنّ المرتهن يقوم بإنفاق ماله في هذا العقد ليحصل على ربح إضافي غير مقدّر، وقد يحقق ذلك أو يخسر رأس المال مع الربح المتوقع الحصول عليه. وعلى ما سبق؛ يرى الباحث أنّ موقف الإسلام من العقد الرهنى المنتشر بين مزارعي الكاكاو؛ التحريم والمنع، لمعارضته مع حكمة الشارع في تشريع عقد الرهن، التي هي حفظ المال من الضياع والفساد بتحبيس الرّاهن العين عند المرتهن؛ لجعلها وثيقة بالمال المأخوذ من المرتهن، بحيث يمكن أخذ الدين كله أو بعضه من تلك العين عند تعدّر سداد حقّ المرتهن، والتبرّع على الرّاهن بقرضه المال الذي يريده لقضاء الحاجة بهدف المعاونة دون استرباح منه. فبين الرهن المذكور في الفقه الإسلامي والرهن المعروف لدى مزارعي الكاكاو تبائين واضح في الغرض، أحدهما لغرض تبرّع خالٍ من الربح والرّبا، والآخر للاستثمار والاستئمان في الأموال بطريق ربوي. فهذا الرهن محرم شرعاً بغض النظر عن أحوال القائمين به؛ لأنّه تتبين بمقارنة طريق عقده بطريقة إجراءات الرهن المشروع المألوف به في الفقه الإسلامي؛ أنّ رهن المزارعين محفوف بغرر شديد يوقع المرتهن في حالين محظورين شرعاً، أحدهما فقدان الحقّ - مال المرتهن - الذي هو وليد الشرط الذي يلزم المرتهن إرجاع المرهون إلى الرّاهن حال عدم تمكّن المرتهن استيفاء جميع حقه من المرهون، والآخر؛ وسيلة إلى الرّبا، الذي هو نتيجة الشرط المعطى المرتهن حق التّماضي في الانتفاع بالمرزعة في حدود المدّة المتفق عليها لانتهااء العقد حتّى ولو استوفى جميع أمواله عند الحصاد الأوّل.

المبحث الرابع: النظر إلى رهن مزارعي الكاكاو بمنظار اعتبار المآلات.

المطلب الأول: تعريف اعتبار المآلات لغة واصطلاحاً والأدلة على الاعتبار.

أ- المآلات لغة: جمع مآل، وهو مشتق من آل يؤول، بمعنى: رجع وعاد، وآل الشيء يؤول إلى كذا؛ إذا رجع وصار إليه.

وأما في الاصطلاح؛ فيجدر الذكر بأنه لم يتفرغ العلماء القدامى لتناول هذا الموضوع والعناية به بتعريفه لقباً، وتخصيصه في كتاب معين مُبَوَّب، بل يقومون بشرح المآل خلال تناولهم لمقاصد الشريعة وبعض أبواب أصول الفقه، ولعل الإمام الشاطبي كان من أكثر من استعمل هذه القاعدة من بين الفقهاء والأصوليين، فقد بين في كتابه الموافقات قائلاً: "النظر في مآلات الأفعال معتبر مقصود شرعاً، كانت الأفعال موافقة أو مخالفة، وذلك أن المجتهد لا يحكم على فعل من الأفعال الصادرة عن المكلفين بالإقدام أو بالإحجام، إلا بعد نظره إلى ما يؤول إليه ذلك الفعل، فقد يكون مشروعاً لمصلحة فيه تُستجلب، أو لمفسدة تدرأ، ولكن له مآل على خلاف ما قصد فيه، وقد يكون غير مشروع لمفسدة تنشأ عنه، أو مصلحة تندفع به، ولكن له مآل على خلاف ذلك، فإذا أطلق القول في الأول بالمشروعية؛ فربما أدى استجلاب المصلحة فيه أو درء المفسدة به إلى مفسدة تساوي المصلحة أو تزيد عليها، فيكون هذا مانعاً من المشروعية، وكذلك إذا أطلق القول في الثاني بعدم مشروعية؛ ربما أدى استدفاع المفسدة إلى مفسدة تساوي أو تزيد، فلا يصلح إطلاق القول بعدم المشروعية، وهو مجال للمجتهد صعب المورد، إلا أنه عذب المذاق محمود الغيب (أي: العقبة)، جار على مقاصد الشريعة". (الشاطبي، 1997م)

ومن أدلة اعتبار المآلات؛ قوله تعالى: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَاجًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ لَا تَغْمُ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى الثَّقَوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾ (سورة التوبة آية 107-108) فيمكن وجه دلالة الآية في أن بناء المسجد من أجل القربات، وأعظم الطاعات، لكن إذا آل بناء هذا المسجد للإضرار بالمسلمين أو الكفر بالله وستر المنافقين والمتأمرين على المسلمين؛ فإنه يحرم بناؤه، ولا يصلي فيه، باعتبار ما يؤول إليه أمره من المفاصد. وما زوي عن عائشة رضي الله عنها، أن رسول الله ﷺ قال لها: «ألم تري أن قومك لما بنوا الكعبة اقتصروا عن قواعد إبراهيم؟»، فقلت: يا رسول الله، ألا تردّها على قواعد إبراهيم؟ قال: «لولا حدثان قومك بالكفر لفعلت». (أخرجه البخاري في صحيحه، حديث رقم 1583)، ووجه الدلالة من الحديث السابق: أن رسول الله ﷺ لم ينقض الكعبة ويجعلها على قواعد إبراهيم عليه السلام، لأن مآل ذلك وعاقبته فتنة بعض من أسلم حديثاً لما كانوا يعتقدون من فضل الكعبة فيرون تغييرها عظيماً، وهذا مفسدته متوقعة توقّع قريباً، وهي أحق بالدفع والمنع من جلب مصلحة البناء على قواعد إبراهيم عليه السلام.

المطلب الثاني: تحليل نتائج المقابلة باعتبار المآلات: إنّ غرض الباحث في هذا المطلب؛ هو تناول الأسباب والدوافع الظاهرة في نتائج المقابلة بالتحليل تحليلًا مبنياً على قاعدة اعتبار المآلات، حيث إنّ من المتعاملين برهن مزارعي الكاكاو من حقّه التيسير وفتح الباب له، ومن حقّه التشديد وسدّ الباب، وذلك حسب مرتبة مآل العقد أو عدم العقد، إمّا مآل سيحقق مصلحة ضروريّة، -كحفظ الدين والنفس والمال والعرض والعقل-، أو مصلحة حاجيّة، وتحسينيّة، واقعيّة وراجحة، إلّا أنّ الباحث سيكتفي بتناول نتيجتين بالتحليل دون غيرها نظراً لحجم الورقة وعدد الصفحات المطلوبة، وتلك الأسباب والدوافع على النحو الآتية.

الأول: دافع العلاج: يقصد بالعلاج هنا؛ علاج الشخص نفسه أو الأقارب من مرض شديد مكلف، أو عمليّة جراحية لسبب الانجاب، فالنتائج الأولى من مقابلة مزارعي الكاكاو؛ أنّ من دوافع عرض صاحب المزرعة مزرعته للرهن بالطريقة المغايرة للمعروف بما في الفقه الإسلامي؛ للحصول على مال كافٍ يتيح له القيام بسداد تكاليف العلاج. والسؤال الذي يطرح نفسه؛ هل يفتح باب عقد رهن مزارعي الكاكاو لدافع توفير مال تكاليف علاج المريض؟، إنّ حفظ النفس من الضرورات التي من أجلها جاءت الشريعة الإسلامية؛ فأوجب الشرع العناية بتوفير كل ما تتحقق به حمايتها وبقاؤها، قال تعالى: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾، (سورة النساء آية 29) ويقصد بحفظ النفس عصمة الذات الإنسانية من عناصرها المادية والمعنوية، وذلك بإقامة أصلها الذي تعد المحور الذي تدور عليه عمارة الأرض، ويتحقق به معني الاستخلاف فيها قال تعالى: ﴿هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا﴾، (سورة هود آية 61) كما يتمثل حفظ النفس في بعدها المادي والجسدي، والمعنوي والروحي. ويحصل الحفظ للنفس من جانبين: وهما: (الجمعية الشرعية الرئيسية) أ- حفظ النفس من جانب الوجود، ويتم هذا بتحقيق ما يضمن بقاءها واستمرارها، وبيان المصالح والمضار في تحصيل مطالبها.

ب- حفظ النفس من جانب العدم، ويقصد به حماية الذات الإنسانية من التلف سواء كان ذلك على وجه الأفراد أو العموم ويلحق به حفظ أطراف الجسد وأجزائه وذلك لفقد منفعتها عند انعدامها، واحتياج النفس لمن يقوم مقامها. ومن الطرق التي وضعها العلماء لحفظ النفس من جانب الوجود: إحياء النفس جسدياً، قال تعالى: ﴿وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا﴾، (سورة المائدة، آية 32) بمعنى أن من تسبب في إحيائها عند إشرافها على الهلاك، فكأنما أنقذ الناس جميعاً من الهلاك، وهذا على الحقيقة تسبب في استمرار الحياة. ويتم إحياء النفس الإنسانية والحفاظ عليها بعدة أمور؛ منها: التداوي، وقبله مبدأ الوقاية خير من العلاج بالنظافة والرياضة، والأخذ بالاحترازمات الوقائية، والحجر الصحي، وغير ذلك من وسائل الوقاية، ثم التداوي عند إصابة الإنسان بأي مرض؛ حيث أمرت الشريعة بالمبادرة إلى معالجة ما يطرأ على الإنسان من أدواء وأمراض تقعده عن واجبه أو

تعرضه للمهانة، وشرعت التدّاي وعظمت من أمره حتى جعلته في بعض أحواله في رتبة الواجبات، كما حرمت على الإنسان أن يتصرف تصرفاً يعود عليه بالضرر والفساد أو يتناول شيئاً يؤذيه، ولم تعطه حقاً مطلقاً في أن يفعل بنفسه ما يريد؛ ولذلك جاء في قول الرسول ﷺ: «تَدَاوَوْا عِبَادَ اللَّهِ، فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يَضَعْ دَاءً، إِلَّا وَضَعَ مَعَهُ شِفَاءً، إِلَّا الْهَرَمَ». (أخرجه ابن ماجه في سننه، حديث رقم 3436) وقوله عليه الصلاة والسلام: (تداووا، فإن الله ما وضع داءً إلا وضع له شفاء، إلا داءً واحداً هو الهرم)، (أخرجه أحمد في مسنده، حديث رقم 18454) والمستفاد من الحديث: الإنسان لا يمكنه القيام بواجب العبودية الحققة لله تعالى، وبالمقصود من خلقه في عمارة الأرض، إلا إذا كان سليماً معافى؛ ومن هنا تظهر أهمية ما يحفظ هذا الإنسان، ويعينه على القيام برسائلته ووظيفته، من خلال التدّاي، والأخذ بأسباب الشفاء. وعلى ما سبق بيانه عن أهمية التدّاي من أجل سلامة النفس من الهلاك؛ يرى الباحث أنه يجاب على السؤال الماضي بجواز فتح باب عقد رهن مزارعي الكاكاو لمن كان هدفه توفير مال تكاليف علاج المريض، حيث إنّ في مآل قيامه بهذا الزهن تحقيق لمقصد ضروري من مقاصد الشريعة، الذي هو حفظ النفس، وفي عدم القيام به حفظ المال الذي هو عدم الوقوع في الربا، إلا أنّ مصلحة حفظ النفس والاعتناء بها مقدّمة وراجحة على مصلحة حفظ المال، فيباح هذا الزهن في حالة كان الهدف منه علاج المريض، لأنّه يؤول إلى مصلحة إحياء النفس، وفي منعه هلاك النفس، فلا سبيل لمنع عقد مثل هذا الرهن عند هذه الحالة، إلاّ من يستطيع الحصول على المال المطلوب بطريق مباح شرعاً في أقصر مدّة لسداد تكاليف العلاج ولم يسعّ لتحصيله.

الثاني: دافع استكمال مؤونة أداء الحج: الحجّ خامس ركن من أركان الإسلام الخمسة، وهو فرض على كلّ مكلف مستطاع في العمر مرة.

وذكر ابن قدامة عن الحجّ قائلاً: " قَالَ: أَبُو الْقَاسِمِ: (وَمَنْ مَلَكَ زَادًا وَزَاحِلَةً، وَهُوَ بِالْبَيْتِ عَاقِلٌ، لَزِمَهُ الْحُجُّ وَالْعُمْرَةُ) وَجُمْلَةُ ذَلِكَ أَنَّ الْحُجَّ إِنَّمَا يَجِبُ بِخَمْسِ شَرَائِطَ: الْإِسْلَامُ، وَالْعَقْلُ، وَالْبُلُوغُ، وَالْحُرِّيَّةُ، وَالِاسْتِطَاعَةُ. لَا نَعْلَمُ فِي هَذَا كُتْلَهُ اخْتِلَافًا". (ابن قدامة) وثبتت فرضية الحجّ بالكتاب والسنة، ففي الكتاب: قوله تعالى: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ، فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾. (سورة آل عمران آية 96-97) وأما بالسنة؛ فمنها ما روي عن ابن عمر رضي الله عنهما، قال، قال رسول الله ﷺ: ((بُني الإسلام على خمسٍ: شهادة أن لا إله إلا الله وأنّ محمداً رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، والحج، وصوم رمضان)). (ج1، حديث رقم 8) وبناءً على ما سبق التوضيح عنه؛ يذهب الباحث إلى القول بأنّه لا يجوز التعامل بأي نوع من أنواع العقود الربويّة، ولا تُفتح الدريعة لأيّ مسلم يريد أداء الحجّ مهما كان حاله، حيث إنّ واضح في التصوُّص الشرعيّة عدم وجوب الحجّ

على من لم تتوفر عنده قدرة تحمّل تكاليف أدائه، فلا يُفتح مجال التعامل بالرهن الربوي لمزارع الكاكاو الذي يريد بذلك استكمال مال أداء الحج، لأنّ فتح المجال له يؤلّو به إلى التعامل بالرّبا المحرّم الذي هو من أكبر الكبائر لإثبات واجب لا يجب على غير مستطيع التّحمّل نفقاته، فعليه ملازمة الصّبر إلى أن يرزقه الله بما يكفي أداء الحج بوسيلة مباحة شرعاً.

الخاتمة والنّاتج: عقب إجراء البحث وقف الباحث على جملة من النّاتج، وهي: تجلّى للباحث الفروق بين الرّهن في الفقه الإسلامي ورهن شروط العقد، فالحكمة وغرض شروط رهن المزارعين؛ الاتّجارة والاستثمار والتّضاعف في الأرباح بوسائل ر المزارعين في جوانب من ربويّة، لا لمساعدة الرّاهن على رفع الحرج والمشقّة عنه، بينما الغرض من الرهن في الفقه الإسلامي؛ رفع الحرج والمشقّة، ومن الأسباب الدّافعة للمزارعين إلى عقد الرّهن؛ الحصول على مال كافٍ لاستئناف التّجارة. ودافع سداد تكاليف العلاج، فيرى الباحث فتح باب عقد رهن مزارعي الكاكاو لمن كان في هذه الحالة ولا سبيل له غير هذا العقد، ودافع الحصول على مالٍ زائد لفتح محلّ التّجارة، فحقّ من في هذه الحالة المنع؛ لأنّ الغرض هنا التّوسّعة في التّجارة والرّزق، لا لضرورة. ولدافع استكمال ثمن السيّارة، وحقّ صاحبه المنع. ودافع إعادة بناء بيتٍ خربته الفيضانات، أو شراء بيتٍ جديدٍ، فيمنع من خربت الفيضانات بيته، ويمكنه إجارة السّكن لإيواء أسرته فيه، ويفتح لمن لا حلّ له غير هذا العقد.

التّوصيات والمقترحات

يوصي الباحث الدّعاة والأئمّة المؤسّسات والجمعيات الإسلاميّة في أوساط مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار تكثيف البحوث عن المعاملات الماليّة وبلورة ما يجوز للمسلم التعامل بها وما لا يجوز له حسب الحالات وبذل الجهود في اقتناء مؤسّسات ماليّة تعاونيّة أو بنوك إسلاميّة يمكن للمسلم اللّجوء إلى تلك المؤسّسات للمداينة عند الضّرورة دون التّوجه التعامل بالربا.

ويقترح الباحث من الإخوة الباحثين في منطقة با ساساندارا كتابة رسائل علميّة أو مقالات علميّة عن الميراث، مثل: (أزمة التّوارث في أوساط مزارعي الكاكاو في كوت ديفوار (عرض وحلول).

References

- Ahmed, M. H. (2001). *Musnad Ahmed*(1st edition). Dar Aressalah Allameyyah.
- Al-Ali Bari, M.F., & Kreidieh, S. I. (2007). *Muslims in West Africa History & Civilization*(1st Ed). Dar Al-Kutub Al-Ilmiyyah.

- Arabic Language Academy in Cairo. (nd). Intermediate Dictionary, (3rd Ed). Dar Al-Da'wa.
- Arna, K. (2006-2007). *Islamic-Christian Coexistence in West Africa Côte d'Ivoire as A Model*[PhD Dissertation], Malik Saadi University.
- Al-Asqalani, H. A. (2000). *Fath Al-Bari Explanation of Sahih Al- Bukhari*(1st edition). Dar AlSalaam.
- Al-Baladji, M. A. (2009). *Al-Ikhtiyar Li'lā' Al-Mukhtar*(1 st edition). Dar Aressalah Allameyyah.
- Bali, Y. (1989). *Religious Groups in Ivory Coast. Their Beliefs Aspects of Their Activities & the Position of Islam and Muslims Towards Them*[PhD Dissertation], Umm Al-Qura University.
- Al-Bukhari, A. M. I. I. (1422hjr). *Sahih Bukhari*(1st edition). Dar twuk najjat.
- Eid, H. (2020). *Africa's Major Producers Escalate Cocoa Dispute. Pharos Center for Consulting & Strategic Studies*. <https://pharostudies.com/> - كبار - المنتجين - في - أفريقيا - يصعدون - نزاع -
- Ibn Majah, (2008). *Sunan IBN MAJAH*. Dar Al-kotob Al-ilmiyah.
- Ibn Qudamah, M.A. (1997). *Al-Mughni*. Dar Alam al-Kutub.
- Al-Lakhmi, I. M. M. (1997). *Known as Al-Shatibi Al-Muwafaqat*(Vol. 5),(1st Ed). Dar Ibn Affan.
- Miran-Guyon, M. (2017). *Islam & public espace in Côte D'ivoire*. Hal Opnsience. <https://shs.hal.science/halshs-03921571>
- Official Portal of the government of Cote d'Ivoire. (2022). *FINAL OVERALL RESULTS OF RGPH 2021: THE POPULATION USUALLY LIVING IN THE IVORY TERRITORY IS 29,389,150 INHABITANTS*. <https://plan.gouv.ci/assets/fichier/RGPH2021-RESULTATS-GLOBAUX-VF.pdf>
- Al-Qaradawi, Y. (2012). *The Permissible & the Forbidden in Islam*. Wahba Library.

SEYDOU, C. (nd.). *Opportunities to Invest in The Diamond Sector in Ivory Coast*[Powepoint slide]. Kimberley Process. https://docplayer.fr/15815718-Opportunités-d-investir-dans-le-secteur-du-diamant-en-cote-d-ivoire.html#google_vignette

Al-Tamimi, A. M. (2008). *Explanation of Indoctrination*. Achieved by Muhammad Al-Mukhtar Al-Salami. (1st Ed). Dar Al-Gharb Al-Islami.

Touré, M. (2019). *Languages in Côte D'ivoire & the Status of Non-Westerns a Descriptive Study*. African Reading.

Al-Tuwaijri, M.A. (2009). *Encyclopedia of Islamic Jurisprudence*(VOL.3), (1st Ed). House of Ideas International.

Wabha, T. (2011). *The objectives of Islamic law and the general characteristics of Islam*. Al-Taqreeb News Agency. <https://taqrib.ir/ar/article/مقاصد-الشريعة-الاسلامية-وخصائص-الاسلام-العام>

ISSN 2697-3979 (Online)

JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES
PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

PSU
FACULTY OF
ISLAMIC
SCIENCES